

OIKEUS NÄKYÄ, KUULUA JA OLLA OLEMASSA
DISKURSSIANALYTTINEN NÄKÖKULMA
MONISUHTEISTEN PALVELUKOHTAAMISTARINOIHIN

NITA-HELENA TAIVALOJA

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalipsykologia
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2018

When those who have the power to name and to socially construct reality choose not to see you or hear you, [--] when someone with the authority of a teacher, say, describes the world and you are not it, there is a moment of psychic disequilibrium, as if you looked into a mirror and saw nothing.[--] It takes some strength of soul – and not just individual strength, but collective understanding – to resist this void, this non-being, into which you are thrust, and to stand up, demanding to be seen and heard.

Adrienne Rich (1986)

TIIVISTELMÄ

 HELSINGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET UNIVERSITY OF HELSINKI		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta	Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Nita-Helena Taivaloja		
Työn nimi – Arbetets titel – Title OIKEUS NÄKYÄ, KUULUA JA OLLA OLEMASSA DISKURSSIANALYYTTINEN NÄKÖKULMA MONISUHTEISTEN PALVELUKOHTAAMISTARINOIHIN		
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalipsykologia		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year 2018 – 10 – 15	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 97 + 5 s
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Tutkimuksessa tarkasteltiin monisuhteisten kertomia tarinoita kohdatuksi tulemisesta erilaisissa palveluissa Suomessa. Monisuhteisuus on kattokäsite suhdemuodoille, joissa on yhteisten sopimusten mukaisesti enemmän kuin kaksi osapuolta. Tutkielman aineisto koostui kolmentoista haastateltavan yhteensä 43:sta suullisesti ja kirjallisesti tuotetusta narratiivista, joissa kerrottiin kohdatuksi tulemisesta joko yksittäisen työntekijän kanssa tai palvelurakenteissa yleisellä tasolla. Osassa kohtaamisissa yksittäisten työntekijöiden kanssa oli monisuhteisuudesta kerrottu ja osassa siitä oli vaiettu. Tutkielman tavoitteena oli selvittää, minkälaisia puhetapoja palvelukohtaamistarinoista on tulkittavissa ja minkälaisia puhujapositioneja näissä puhetavoissa rakentuu. Aineiston analyysimenetelmänä hyödynnettiin kriittisen diskursiivisen psykologian diskurssianalyttisiä työkaluja; tulkintarepertuaareja ja subjektipoisioita.</p> <p>Aineistosta oli tulkittavissa viisi puhetapaa, joilla haastateltavat konstruoivat kohdatuksi tulemistä: normatiivisuuden, leiman pelon, tuomitsevan kohtaamisen, osaamattoman kohtaamisen ja positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarit. Tulkintarepertuaareista kaksi ensimmäistä kertovat siitä, millaista on yleisluonteisesti käyttää palveluita monisuhteisena ja miten valtavirrasta poikkeaminen konstruoituu tälle vähemmistöryhmälle yksittäisiä kohtaamistilanteita laajemmissa konteksteissa. Muissa tulkintarepertuaareissa taas on kyse konkreettisista kohdatuksi tulemisen tavoista spesifeissä tilanteissa yksittäisen työntekijän kanssa.</p> <p>Normatiivisuuden tulkintarepertuaarissa palveluiden ja työntekijöiden katsottiin edustavan yhteiskunnan hegemonisia arvoja ja näkemyksiä. Leiman pelon tulkintarepertuaarissa taas korostui tuomitsevan kohtaamisen pelko normeista poikkeamisen vuoksi. Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän kerrottiin asennoituneen monisuhteisuuden negatiivisesti. Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän kerrottiin olevan tietämättömän monisuhteisasioissa. Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän toimintaa konstruointiin myönteisessä valossa.</p> <p>Tulkintarepertuaareissa haastateltaville rakentui kuusi erilaista puhujapositioneja: ulkopuolinen, varovainen, puolustautuja, lamaantunut, valistaja ja hyvin kohdeltu. Ulkopuolisen ja varovaisen positioissa on kyse vallitsevien normien ulkopuolelle jäämisestä ja sen aiheuttamasta varautuneisuudesta palveluita käyttäessä. Puolustautujan, lamaantuneen ja valistajan positiot ovat sen sijaan kohtaamistilanteen aikaansaamia, nimensä mukaisia reaktiivisia toiminnan muotoja. Hyvin kohdellun positiossa haastateltava on työntekijän myötämielisen kohtelun kohde.</p> <p>Haastateltavien konstruoimaa kokemuspuhetta voidaan luonnehtia kehämäisesti. Kehämäinen prosessi syntyy yleisestä normatiivisuudesta, johon sisältyvät yhteiskunnalliset säännöt siitä, mikä on luonnollista, hyväksyttävää ja moraalisesti oikein. Yhteiskunnan normatiivisuus sekä monisuhteisten omakohtaiset ja jaetut negatiiviset kokemukset palvelukohtaamisista aiheuttavat sekä yksilöllistä että kollektiivista vähemmistöstressiä. Vähemmistöstressin vuoksi moni päättää vaieta suhdemuodostaan palveluita käyttäessään, mikä vaikuttaa monisuhteisuuden näkymättömyyteen. Näkymättömyyden vuoksi tietoa monisuhteisuudesta on vähän, mikä taas vahvistaa normatiivisuutta. Aineistosta oli tulkittavissa myös puhetta, jossa kohtaamistilanne sanoitettiin positiiviseksi. Huomionarvoista on kuitenkin, että positiivinen kohdatuksi tuleminen rakentui tuomitsemisen poissaolon kautta. Lisätutkimus monisuhteisyydestä Suomessa olisi tarpeellista monisuhteisuuteen liittyvän stigman purkamisessa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Diskurssianalyysi, kriittinen diskursiivinen psykologia, monisuhteisuus, mononormatiivisuus, narratiivisuus, normikriittisyys, palvelut, sosiaalinen konstruktionismi, stigma, valta, vähemmistöstressi.		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 VAIHTOEHTOJA MONOGAMIALLE	4
2.1 Katsaus monisuhteisuuden taustoihin	5
2.1.1 Uskonnolliskulttuurinen moniavioisuus.....	5
2.1.2 Feministinen liike monisuhteisuuden mahdollistajana	6
2.2 Monisuhteisuuden eri muotoja	9
2.2.1 Hierarkkiset suhteet.....	10
2.2.2 Ei-hierarkkiset suhteet.....	12
2.2.3 Soolomonisuhteisuus ja ihmissuhdeanarkismi.....	14
2.3 Vallitseva mielenkiinto vaihtoehtoisia suhdemuotoja kohtaan.....	15
2.3.1 Aikaisempi monisuhteisuustutkimus	15
2.3.2 Keitä monisuhteiset ovat?	16
3 MONISUHTEISUUS NORMATIIVISISSA RAKENTEISSA	19
3.1 Sosiaalisesti rakentuva valta	19
3.2 Mononormatiivisuuden hegemonia.....	20
3.3 Vähemmistöstressi ja monisuhteisten kokema stigma	23
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
5 TEOREETTISMETODOLOGINEN VIITEKEHYS	28
5.1 Queer-teoria.....	28
5.2 Sosiaalinen konstruktionismi	29
5.3 Diskursiivinen psykologia.....	31
5.4 Narratiivisuus	33
5.5 Tämän työn lähestymistapa.....	35
6 TUTKIELMAN TOTEUTUS	38
6.1 Aineistonkeruu	39
6.2 Osallistujien ja aineiston kuvaus	42
6.3 Aineiston analysointi.....	44
6.3.1 Tulkintarepertuaarien muodostaminen.....	45
6.3.2 Subjektipositioiden nimeäminen.....	47
7 TUTKIMUSTULOKSET	48
7.1 Normatiivisuuden tulkintarepertuaari	50
7.2 Leiman pelon tulkintarepertuaari	54
7.3 Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaari	58
7.4 Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaari	61
7.5 Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari	63

8 DISKUSSIO	66
8.1 Yhteenveto tutkimustuloksista ja johtopäätöksiä.....	66
8.2 Oman tutkijaposition reflektointi	73
8.3 Tutkielman arviointi ja jatkotutkimuskohteet	76
8.4 Lopuksi.....	81
LÄHTEET	83
LIITTEET	93
Liite 1 Haastattelukutsu.....	93
Liite 2 Haastattelukutsun toinen versio.....	94
Liite 3 Ohjeistus kirjehaastattelua varten.....	95
Liite 4 Haastattelusopimus.....	97

1 JOHDANTO

Yhteiskunnallinen asenneilmapiiri on 2000-luvulla muuttunut aikaisempaa avoimempaan suuntaan. Vaikka yhdenvertaisuuden edistäminen Suomessa on yleisesti ollut hidasta, on viime vuosien aikana ryhdytty kiinnittämään aktiivisesti huomiota erilaisten vähemmistöjen ihmisoikeuksien toteutumiseen. Keväällä 2017 astui voimaan pitkään kiistelty tasa-arvoinen avioliittolaki, joka mahdollistaa avioliiton solmimisen kahden samaa sukupuolta olevan henkilön välille. Tutkielman kirjoitushetkellä kesällä 2018 on eduskunta äänestänyt uuden äitiyslain puolesta, joka turvaa naispareille tasa-arvoisen aseman eri sukupuolta olevien avioparien kanssa (Äitiyslaki, 2018). Ihmisoikeusjärjestöt Seta, Trasek, Sateenkaariperheet, Ihmisoikeusliitto ja Amnesty International ovat vaatineet muutosta translaikiin¹, joka järjestöjen mukaan nykymuodossaan loukkaa itsemääräämisoikeuksia ja tasa-arvoa (Amnesty International, 2018; Seta, 2016a). Normikriittistä² liikehdintää ja aktivismia eri vähemmistöjen hyväksi on siten tunnistettavissa enenevässä määrin.

Vaikka erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat olleet näkyvästi edustettuina viimeaikaisissa kansalaisaloitteissa ja kannanotoissa, ovat ihmissuhdevähemmistöt jääneet toistaiseksi keskustelun marginaaliin. Monisuhteisuus on yleinen määritelmä vaihtoehtoïsille suhdemuodoille, jotka poikkeavat monogaamisesta, kahden henkilön muodostamasta parisuhdemallista. Monisuhteisuudessa kaikki suhteessa olevat osapuolet päättävät yhteisymmärryksessä suhteen muodosta ja siihen liittyvistä sopimuksista. (Sheff & Tesene, 2015, s. 223.) Monisuhteisuuden tarkempi määritelmä vaihtelee kontekstikohtaisesti. Tässä tutkielmassa katson sen kattavan usean osapuolen yhteisymmärryksessä sovitut asetelmat, joihin pääpiirteittäin lukeutuvat avoimet suhteet, *swinging*³, polyamoria ja ihmissuhdeanarkismi.

---

¹ Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (563/2002).

² Normikriittisyydellä tarkoitetaan vallalla olevien hegemonisten normien kriittistä ja analyttistä tarkastelua sekä syrjivien rakenteiden tunnistamista ja kyseenalaistamista (Saarikoski, Kovero, Wickman & Seta, 2013, s. 11).

³ Maallikot ovat käyttäneet englanninkielisen *swinging*-sanon suomenkielisenä vastineena toisinaan termiä *parinvaihto*. Parinvaihdon sijaan käytän omassa työssäni kuitenkin vain termiä *swinging*. Vaikka *swinging* pääsääntöisesti määritellään toiminnaksi, jossa kaksi paria vaihtavat puolisoita keskenään, voi se olla myös muutakin seksuaalista toimintaa muun kuin oman kumppanin kanssa seksiseuran lukumäärään katsomatta (Sheff & Tesene, 2015, s. 230). Kuvaan *swingingin* yksityiskohtia tarkemmin luvussa 2.2.1.

Jämsä (2008a, s. 20) toteaa, että moninaisuus luonnehtii hyvin nykyistä yhteiskuntaamme. Valtaa pitävät normatiiviset ihanteet ovat aina rajanneet ulkopuolelleen osan ihmisistä ja erilaisista elämäntilanteista, mutta maailman ja kulttuurin muuttuessa ovat valintojen mahdollisuudet avautuneet ihmisille uudella tavalla. Moninaisuus on sekä lisääntynyt elämän eri osa-alueilla että tullut uudella tavalla näkyviin. Tästä kertoo esimerkiksi jokseenkin aktiivinen uutisointi monisuhteisuudesta vuosien 2017 ja 2018 aikana (kts. esimerkiksi Helsingin Sanomat, 29.5.2017; Helsingin Sanomat, 27.7.2017; Yle uutiset, 6.7.2018; Yle uutiset, 4.8.2017). Tunnistettavissa oleva halu rikkoa perinteisiä seurusteluun, seksiin ja rakkauteen liittyviä yhteiskunnan ajatus- ja toimintamalleja tukee tarvetta tarkastella monisuhteisuuden ilmiötä myös tutkimuksessa.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, minkälaisia tarinoita monisuhteiset henkilöt kertovat kohdatuksi tulemisesta erilaisissa palveluissa Suomessa. Tarkasteltuja palveluita ovat sosiaali- ja terveysalan palvelut, terapiapalvelut, varhaiskasvatus ja opetustoimi. Kansainvälinen tutkimus on osoittanut, että yleinen asenneilmasto monisuhteisuutta kohtaan on varautunut eikä monisuhteisuutta aina kohdata ja käsitellä erilaisissa palveluissa (kts. esim. Graham, 2014). Suomalainen tutkimus monisuhteisuudesta on vähäistä eikä Suomessa ole toistaiseksi tehty akateemista tutkimusta, jossa tarkasteltaisiin monisuhteisiä palveluiden näkökulmasta. Tavoitteenani on selvittää, minkälaisia versioita kohdatuksi tulemisesta haastateltavat tuottavat puheessaan ja miten he asemoivat itseään suhteessa palveluihin. Toteutan tutkielmani yhteistyössä Sexpo-säätiön⁴ (2018) kanssa.

Työni aineistonkeruumetodologia perustuu narratiiviseen otteeseen, jossa ollaan kiinnostuneita tapahtumista erityisesti tarinoiden muodossa (Chase, 1995; 2005). Aineistonani on kolmentoista monisuhteisen henkilön yhteensä 41 suullisesti ja kirjallisesti tuotettua tarinaa erilaisista palvelukohtaamisista, joissa monisuhteisuus on joko ollut työntekijän tiedossa tai se on haluttu salata. Työtäni ohjaavat sosiaalisen konstruktionismin (Burr, 2015) ja diskursiivisen psykologian (Potter & Wetherell, 1987) teoriat, joiden mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja erityisesti kielenkäytössä. Tästä näkökulmasta tarkastelen, minkälaisia puhetapoja monisuhteiset käyttävät

---

⁴ Sexpo-säätiö (2018) on Suomessa toimiva ihmissuhteiden ja seksuaalisuuden asiantuntijaorganisaatio, joka pyrkii toiminnallaan edistämään seksuaalisen vapauden, tasa-arvon ja seksuaalioikeuksien toteutumista sekä rakentamaan avointa ja myönteistä seksuaalikulttuuria sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla.

puhuessaan kohdatuksi tulemisesta ja minkälaisia positioita haastateltaville rakentuu näissä puhetavoissa. Lisäksi hyödynnän feministisestä tutkimuksesta kumpuavaa queer-teoriaa tarkastellessani normaalin ja poikkeavuuden rajapintoja sekä peilatesani niitä valtasuhteiden ja yksilöiden välisten prosessien rakentumiseen.

Aluksi taustoitan, mistä monisuhteisuudessa on kyse ja kuvaan, miten se eroaa uskonnolliskulttuurisesta moniavioisuudesta. Kerron myös monisuhteisuuden eri muodoista, käyn lyhyesti läpi monisuhteisuuden historiaa sekä kuvaan monisuhteisuuden asemaa länsimaaisessa yhteiskunnassa tänä päivänä. Luvussa kolme laajennan tarkasteluani yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin ja niissä rakentuviin normatiivisiin prosesseihin. Tämän jälkeen, luvussa neljä, esittelen tutkimuskysymykseni. Luvussa viisi esittelen työni teoreettismetodologisen viitekehyksen ja kuvaan tarkemmin oman tutkielmani diskursiivista lähestymistapaa. Kuvaan tutkimusprosessin toteutuksen luvussa kuusi ja kerron tutkielmani analyysin tuloksista luvussa seitsemän. Nimeän eri puhetapoja, joita haastateltavat käyttävät kertoessaan palveluista ja niiden työntekijöistä, ja osoitan, minkälaisia positioita eri puhetavoissa haastateltaville rakentuu. Luvussa kahdeksan teen yhteenvedon tutkimustuloksistani ja esitän niiden perusteella johtopäätöksiäni. Lisäksi reflektoin omaa tutkijapositiotani sekä tuon esiin näkemykseni mahdollisista jatkotutkimusaiheista.

2 VAIHTOEHTOJA MONOGAMIALLE

Monisuhteisuudella viitataan heterogeeniseen ihmissuhteiden systeemiin, johon lukeutuu monia erilaisia järjestelyjä ja sopimuksia (Berry & Barker, 2014, s. 23). Sheff & Tesene (2015, s. 223) määrittelevät, että monisuhteisuuden perustana on yksilöiden halu olla seksuaalisesti ja/tai romanttisesti⁵ tekemisissä useamman kuin yhden henkilön kanssa. Matsick, Conley, Ziegler, Moors & Rubin (2013, s. 339) täydentävät määritelmää toteamalla, että monisuhteisuudessa kaikki suhteessa olevat osapuolet päättävät yhteisymmärryksessä suhteen muodosta ja siihen liittyvistä sopimuksista.

Englanninkielisessä tutkimuksessa monisuhteisuuteen viitataan usein ”yhteisymmärrykseen perustuvana ei-monogamiana” (*consensual non-monogamy*) (kts. Barker & Langdridge, 2010a). Termi ”ei-monogamia” on kuitenkin ongelmallinen sen rakentuessa negaation kautta sanasta monogamia, vahvistaen monogamian asemaa normaalina suhde-
muotona ja monisuhteisuutta normaalista poikkeavana. Suomessa jokseenkin vakiintuneen monisuhteisuus-sanan eteen on usein liitetty sanat ”vastuullinen ja eettinen”, joilla halutaan korostaa suhteen osapuolten avointa vuorovaikutusta ja yhdessä laadittuja sopimuksia. Gummerus (2018, s. 17) kuitenkin huomauttaa, että sovitusti avoin suhde ei välttämättä takaa vastuullisuutta, sillä monogaamisten suhteiden lailla myös monisuhteissa ilmenee epäeettistä käytöstä. Termi ”vastuullinen ja eettinen monisuhteisuus” voi siten olla harhaanjohtava, vaikka se olisikin linjassa suhteen tavoitteiden kanssa.

Tutkielmassani käytän sen vuoksi vain termiä ”monisuhteisuus” puhuessani yhteisymmärrykseen perustuvista ei-monogaamisista suhteista. Käsitettä ei-monogamia käytän viitatessani suhteisiin, joissa on ilman yhteisymmärrystä enemmän kuin kaksi osapuolta – tai silloin, kun haluan osoittaa monogamian yhteiskunnallisen hegemonian. Vastaavasti käsitän monogaamisen ja eksklusiivisen parisuhteen Tikkasen (2016, s. 5) lailla intiiminä, kahden ihmisen läheissuhteena, johon ei kuulu muita osapuolia.

---

⁵ Kansainvälisessä tutkimuksessa monisuhteisuus määritellään usein seksuaalisina ja/tai romanttisina suhteina. Vilponen (2018) kuitenkin huomauttaa, että kaikki monisuhteet eivät välttämättä pohjaa seksuaalisiin ja/tai romanttisiin tunteisiin. Näissä suhteissa voi olla syvää sitoutumista, lämpöä ja läheisyyttä, mutta ei välttämättä seksiä tai rakastumista sellaisen romanttisen rakkauden viitekehysessä, joka ohjaa yksilöitä yhteiskunnassamme (tästä lisää luvussa 3.1). Suhteiden muoto ja osapuolten välinen dynamiikka voi myös muuttua ajan myötä. Monisuhteisuuden määrittely dikotomisesti on siten ulossulkevaa ja ongelmallista, ja tähän olisi hyvä kiinnittää huomiota tulevaisuuden monisuhteisuustutkimuksissa. Käytän kuitenkin seksuaalinen ja/tai romanttinen -sanaparia viitatessani tutkimukseen, jossa vastaavaa määritelmää on hyödynnetty esimerkiksi erilaisia monisuhteisuuden muotoja kuvatessa.

2.1 Katsaus monisuhteisuuden taustoihin

Easton ja Hardy (2009, s. 27) esittävät, että vaikka vaihtoehtoiset suhdemuodot ovat saaneet vuosien aikana osakseen sekä hyväksyntää että vastustusta, on ympäri maailmaa ollut aina tunnistettavissa lukuisia kulttuureja, joissa on harjoitettu useamman kuin kahden ihmisen välisiä liittoja. Myös Conley, Ziegler, Moors, Matsick & Valentine (2013a) toteavat, että vaikka tänä päivänä monogamia nähdään länsimaissa luonnollisena ja normatiivisena, ovat ei-monogaamiset suhdemuodot olleet olemassa ja voimissaan läpi historian.

Monogamian vakiintumisen taustoista on esitetty vaihtelevia teorioita. Stelboum (1999, s. 40–45) katsoo, että monogamian hegemoninen tila tänä päivänä on ollut seurausta patriarkaalisista näkemyksistä. Patriarkaattilla on perinteisesti tarkoitettu kirjaimellisesti isänvaltaa, jossa yhteisön, esimerkiksi perheen vanhimmalla miehellä on valta yhteisön muihin jäseniin, kuten vaimoon ja lapsiin. 1900-luvulta lähtien sillä on kuitenkin viitattu laajempiin sosiaalisiin systeemeihin ja miesten valtaan niiden sisällä. (Pilcher & Whelehan, 2004, s. 93). Stelboumin (mts. 41) mukaan patriarkaalinen ajattelu levisi ristiretkien aikaan, kun lähetyssaarnaajat ja maailmanvalloittajat käänsivät muut kansakunnat harhaoppimisista uskoistaan. Keskeistä patriarkaalisessa ajattelussa on ollut monogaamisen avioliiton vakiinnuttaminen ja naisten seksuaalisuuden kontrolloiminen miehen laillisten jälkeläisten takaamiseksi ja perheen sisäisen perintölinjan säilyttämiseksi. Burr (2015, s. 86) lisää, että marxilaisesta näkökulmasta avioliiton rooli on ollut erityisen merkityksellisiä kapitalistisen yhteiskunnankunnan ylläpitämisessä.

2.1.1 Uskonnolliskulttuurinen moniavioisuus

Vaikka länsimaissa yksiavioisuuden normi on ollut vallitseva jo kauan, solmitaan maailman eri kulttuureissa edelleen usean osapuolen välisiä liittoja. Monisuhteisuuden ollessa valtavirrasta eriävää toimintaa, saattavat yleiset käsitykset ja tieto siitä olla joskus puutteellisia. Kuvaan tässä alaluvussa lyhyesti sitä, mitä monisuhteisuus ei ole. Se ei ole pettämistä⁶ (yksilö ei voi ryhtyä monisuhteiseksi ilmoittamatta siitä kumppanilleen), vaikka Sheffin (2014, s. 4) mukaan kaikenlaisissa ihmissuhteissa pettämistä ilmenee joskus,

---

⁶ Englanninkielisessä monisuhteisuustutkimuksessa pettämiseen on viitattu termin *cheating* rinnalla myös termillä *informal non-monogamy* (kts. esim. Bauer, 2010, s. 145). Pettämisen kontekstissa eronteko suomenkielisten termien ”monisuhteisuus” ja ”ei-monogamia” välillä näin ollen tarkentuu. Sheff & Tesene (2015) listaavat pettämisen yhdeksi ei-monogamian muodoksi. Vaikka pettäminen on ei-monogaamista toimintaa, ei se silti ole (yhteisymmärrykseen perustuvaa) monisuhteisuutta.

myös monisuhteisissa. Se ei ole myöskään uskonnolliskulttuurista moniavioisuutta. Sheff & Tesene (2015, s. 229) toteavat, että suuri yleisö ja media usein virheellisesti rinnastavat monisuhteisyyden ja moniavioisuuden toisiinsa, minkä vuoksi tarkennus suhdemuotojen eroihin on paikallaan.

Kattotermi uskonnolliskulttuuriselle moniavioisuudelle on polygamia, jonka alaisuuteen lukeutuvat polygynia eli liitto, jossa miehellä on monta vaimoa, ja polyandria eli liitto, jossa naisella on monta aviomiestä. Polygamiaa esiintyy pitkälti Lähi-Idässä ja osissa Afrikkaa ja se painottuu polygynisiin liittoihin. (Sheff & Tesene, 2015, s. 228.) Polyandrisia liittoja taas ovat perinteisesti sitoneet muun muassa Gurung-kansan jäsenet Nepalissa. Siellä usean miehen (yleensä veljeksien) ja yhden naisen muodostaman perheyhteisö on maanviljelyn näkökulmasta käytännön ratkaisu. Kyseiset heimokulttuurit ovat kuitenkin polygyniaan verrattuna marginaalisia ja 2010-luvulla hitaasti kuolevia. (Gurung, 2013.)⁷

Sheffin & Tesenen (2015, s. 228–229) mukaan merkittävin ero monisuhteisyyden ja uskonnolliskulttuurisen moniavioisuuden välillä on suostumus. Polygamiset liitot ovat usein järjestettyjä, kun taas monisuhteisyydessä jokaisella osapuolella on vapaus päättää suhteesta olemisesta tai siitä lähtemisestä. Ero on myös seksuaalisissa valtasuhteissa ja sukupuolirooleissa. Williams & Prior (2015, s. 268) toteavat, että monisuhteisyys ei myöskään välttämättä tarkoita polygamian lailla avioliittoa. Uskonnolliskulttuurisen moniavioisuuden käytänteet kuitenkin vaihtelevat ja siten polygamian yleistäminen yhdeksi eriarvoistavaksi liikkeeksi pelkistää sen sisälle rakentuneita lukuisia eri toimintamalleja.

2.1.2 Feministinen liike monisuhteisyyden mahdollistajana

Länsimaisen monisuhteisyyden juuret ovat feministisessä liikkeessä. 1700-luvulla syntyneen liikkeen tavoitteena oli alkuun edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa erityisesti naisten koulutusmahdollisuuksien, työllistymisen, yhteiskunnallisen aseman ja avioliittoon liittyvien roolioletusten kautta (Ryan, 1992, s. 9–20). Siirtyminen 1800-luvulle toi mukaan marxismin sekä sosialistisen feminismin, jonka ytimessä oli teoria markkinakapitalismiin pohjautuvasta patriarkaatista: systeemistä, joka hyötyy naisten palkattomasta

---

⁷ Maailmalla on tunnistettavissa myös muunlaisia usean osapuolen solmimia liittoja. Esimerkiksi matriarkaalinen Mosuo-kansa Kiinassa Yunnanin maakunnassa ei tunnista länsimaista avioliiton konseptia, vaan yhteisössä suositaan yhteisymmärryksen perustuvia vapaita vierailuja (engl. *walking marriages*) rakastajien luona, ilman virallista sitoutumista toinen toiseen (Yuan 2000).

työstä kotona (mts. 94). Vielä 1800-luvulla nainen oli lain mukaan miehensä omaisuutta eikä hänellä ollut oikeutta omaisuuteen, perintöön, lapsiinsa tai avioeroon (mts. 12). Muun muassa marxilainen filosofi Friedrich Engels (1951, s. 16) katsoi avioliiton ja monogamian olevan rajoittavia elintiloja ja edustavan kapitalismin ideologiaa. Myöhemmin 1900-luvulla anarkisti Emma Goldman kyseenalaisti avioliittoinstituution lähtökohtaisesti naisen alistetun aseman näkökulmasta. Esseessään *Marriage* (1897, ref. Falk, Goldman, Moran & Pateman, 2003, s. 43) Goldman vaati naisille itsenäisyyttä ylläpitää itseään, elää omien toiveidensa mukaisesti ja rakastaa ketä ja *niin montaa* haluaa. Halu irtautua avioliittoinstituution patriarkaalisista rakenteista ja mahdollistaa naisille samoja oikeuksia kuin miehille, on edistänyt vaihtoehtoisten elämäntapojen syntyä.

Ensimmäiset monisuhteisuuden kokeilut ovat löydettävissä 1800-luvun loppupuolelta, kun Yhdysvalloissa perustettiin erilaisia aatteellisia yhteisöjä. Brook Farm -yhteisössä kyseenalaistettiin perinteinen kristitty oppi synnistä ja ihmisen arvottomuudesta. Oneida-yhteisö taas tarjosi monogaamisen avioliiton tilalle vaihtoehtoisen, suuren perheyhteisön kaltaisen elämäntavan, jossa rikottiin sukupuolirooleja. Noshiba-yhteisössä taisteltiin aikakauden rasismia vastaan tuomalla yhteen mustat ja valkoiset ja korostamalla seksuaalisen intohimon merkitystä ihmisen onnelle. (Sheff, 2014, s. 46.) Anapolin (2010, 46) mukaan 1800-luvun utopistiset yhteisöt eivät täysin vastaa nykyaikaista monisuhteisuutta, mutta ne ovat toimineet eräänlaisena ponnahduslautana vaihtoehtoisille elämäntavoille.

Monisuhteisuuden yleistymiseen vaikutti seksuaalinen vallankumous, joka käynnistyi 1960-luvun Yhdysvalloissa ja levisi myöhemmin muihin maihin (Haritaworn, Lin & Klesse, 2006, s. 518). Yhteiskunnallinen radikalisoituminen toimi tuolloin vastalauseena toisen maailmansodan jälkeiselle ideologialle, joka korosti markkinakapitalismia ja heteroydinperhemallia, jossa isä kävi työssä ja äiti hoiti kotia (Sheff, 2014, s. xi). Seksuaalisen vallankumouksen nousuun vaikutti useampi edistysaskel, joista seksuaaliselle vapautumiselle kenties merkittävin oli ehkäisytablettien saattaminen markkinoille vuonna 1960. Ehkäisytablettien ansiosta naiset saattoivat ensimmäistä kertaa historiassa asennoitua seksiin yhtä liberaalisti kuin miehet. Seksistä tuli pelkän lisääntymistoiminnan lisäksi virkistysellistä ajanvietettä sekä keino vahvistaa omaa itsetuntoa. Seksuaalinen vallankumous mahdollisti myös uudella tavalla parisuhdenormista poikkeamisen ja sinkkujen kulttuurin nousun. Ehkäisytabletti kiritti seksuaalimoraalin vapautumista ja 1960-luvun puolivälissä

vaikuttanut ”Playboy-filosofia” kehittyi hippiliikkeen tantriseksi vapaaksi seksiksi ja lopulta swinging-elämäntavaksi 1970-luvulla. (Lunardini, 1994, s. 297–298.)

Feministisen liike tieteellistyi ja akateeminen sukupuolentutkimus vakiintui yliopistoliseksi oppiaineeksi Yhdysvalloissa 1970-luvulla (Cayleff, 2001). Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä valtailmiöitä ryhdyttiin siten tarkastelemaan uudella tavalla. Tutkijat ja maallikot ryhtyivät kyseenalaistamaan heteroseksuaalisuuden hegemonisuutta esittäen, että sukupuolirollit ovat sosiaalisesti rakentuneita (Sheff, 2014, s. 46). Kenties yksi merkittävimmistä normikriittisistä puheenvuoroista oli Adrienne Richin essee *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Experience* (1980). Kirjoituksessaan Rich (mt.) kritisoi ”pakollista heteroseksuaalisuutta” ja esitti, että heteroseksuaalisuus ei ole luonnollista tai sisäsyntyistä, vaan se on pikemminkin sosiaalinen konstruktio, jonka avulla muut vaihtoehdot on tehty näkymättömäksi. Tekstin keskeisenä teesinä oli kyseenalaistaa patriarkaanin ja kapitalismin naisiin kohdistamaa valtaa. Richin (mt.) mukaan valta konkretisoituu naisten seksuaalisten ja emotionaalisten halujen kontrolloimisena.

Osa seksuaalisen vapautumisen liikehdintää oli 1970-luvulla lesbofeministinen liike, joka kritisoi yhteiskunnan heteroseksismiä ja esitti sen olevan naisten sorron perusta. Muun muassa Radicalesbians-ryhmän julkaisemassa manifestissa *The Woman-Identified Woman* (1970) esitettiin, että lesbonaisten naisellisuutta ja identiteettiä eivät ohjaa miesten halut samalla tavalla kuin heteroilla ja sen vuoksi naisten tulisi hankkia vain toisia naisia seksuaaliseksi kumppaneikseen. Siegel (1999) kuvailee, miten lesbofeministisen liikkeen sisällä naiset ryhtyivät muodostamaan moninaisia seksuaalisia ja emotionaalisia suhteita toisiinsa muun muassa ”matriarkaalisisissa kylissä”, mikä osittain vaikutti monisuhteisuuden muokkaantumiseen.

Haritaworn ym. (2006, s. 518) toteavat, että vastaavasti myös homomiesten seksuaalikkulttuurissa on tuotettu runsaasti erilaisia tulkintarepertuaareja intiimiyden merkityksestä monimuotoisissa ihmissuhteissa. Adam (2010, s. 67–68) on tarkastellut monisuhteisuutta homomiesten keskuudessa ja esittää, että monesti eräänlaiset maskuliiniset ”autonomian” ja ”seikkailullisuuden” diskurssit voivat ohjata homomiesten toimintaa. Suhteita

solmitaan yhteen emotionaalista turvaa tarjoavaan henkilöön ja tästä ”kotipesästä” käsin hakeudutaan joko yhdessä tai erikseen muiden miesten seuraan.⁸

Seksuaalinen vallankumous muokkasi kulttuuria ja ihmisten toimintatapoja ja esimerkiksi erilaiset kommunikoikeilut olivat merkittäviä tekijöitä uudenlaisten suhdemuotojen ja talouskuntien rakentamisessa. Feministisessä liikkeessä tuotettu kritiikki avioliittoinstituutiota sekä miesten naisiin kohdistamaa omistussuhdetta kohtaan toimi alustana monisuhteisuudessa keskeisinä pidettyjen arvojen, kuten välittämisen, intiimiyden, avoimuuden ja tasa-arvon nousulle, sekä loi uudenlaisia mahdollisuuksia ymmärtää ja luoda suhteita, joissa yksinoikeus toiseen ei vallitsisi sellaisenaan kuin avioliitossa. (Haritaworn ym., 2006, s. 517–518.) AIDS:in leviäminen 1980-luvulla johti kuitenkin törmäykseen seksuaalisen vapautumisen kanssa ja poliittisen konservatismiin nousun aikana vapaa rakkaus ja seksi joutuivat marginaaliin. Teknologian kehitys ja erityisesti Internetin nousu ovat kuitenkin vaikuttaneet monisuhteisuuden lisääntymiseen, kun mahdollisuudet tiedonhakuun, vertaistukeen, kumppanien etsimiseen ja terapeutukseen etäkonsultaatioon ovat avautuneet ihmisille uudella tavalla. Tänä päivänä monet moninaiset suhteet toteutuvatkin verkossa. (Sheff, 2014, s. 48–49.)

2.2 Monisuhteisuuden eri muotoja

Monisuhteisuus on sateenvarjotermi, jonka alle lukeutuu useita tapoja elää ja toimia. Seurustelulle, seksin harrastamiselle tai muulle emotionaalisesti intiimille yhdessä olemiselle monogamiasta poikkeavalla tavalla on olemassa erilaisia määritelmiä, joiden käyttö ei ole yksiselitteistä. Näitä ovat esimerkiksi swinging, avoimet suhteet, polyamoria ja ihmissuhdeanarkismi. Määritelmien sisällä on merkityksellisiä eroavaisuuksia, mutta ne eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia, vaan pikemminkin saattavat kietoutua yhteen suhteen osapuolten sopimuksista riippuen. Määritelmiä saatetaan käyttää eri tavoin riippuen osapuolten elämäntilanteesta, suhteen tai suhteiden sen hetkisestä tilasta, yksilön identiteetistä tai yhteisön sisällä määritelmään liittyvistä mielikuvista. Työssäni viitataan haastateltaviini ”monisuhteisina” ottamatta tarkemmin kantaa siihen, onko monisuhteisuus

---

⁸ Adam (2010, s. 67) arvioi, että näkemykseen vaikuttavat sukupolvierot: iäkkäämmät homomiehet ovat osa ”Stonewall-sukupolvea”, jolloin heitä ohjaavat seksuaalisen vallankumouksen aikainen monogamian kyseenalaistaminen, kun taas nuoremmat vastaajat ovat osa sukupolvea, joka tavoittelee yhdenvertaisia oikeuksia muun muassa avioliittoon ja joka lähestyy suhteessa olemista tästä näkökulmasta.

haastateltavalle identiteetti, elämäntapa, ideologia tai jotain muuta.⁹ Monisuhteisuuden yksiselitteinen määrittely ei ole mielekäästä eikä myöskään mahdollista, mutta joitakin yhteneväisyyksiä voidaan todeta.

Monisuhteisuuteen liittyvän termistön ollessa monisävytteistä, hyödynnän Labriolan (1999) jäsenystä kuvatessani erilaisia monisuhteisuuden muotoja.¹⁰ Vastaavaan jäsenyksen ovat viitanneet myös monet muut monisuhteisuudesta kirjoittaneet tutkijat (Barker, 2005; Klesse, 2006; Ritchie & Barker, 2006; Weitzman, 2006). Labriolan (1999, s. 218–225) mukaan monisuhteet voidaan jakaa pääpiirteittäin kolmeen kategoriaan, joita ovat primääri-sekundääri-suhteet, (engl. *primary/secondary model*, omassa työssäni ”hierarkkiset suhteet”) usean osapuolen muodostamat primäärisuhteet (engl. *multiple primary partners model*, omassa työssäni ”ei-hierarkkiset suhteet”) ja usean osapuolen muodostamat ei-primäärisuhteet (engl. *multiple non-primary relationship model*, omassa työssäni ”soolomonisuhteisuus”). Labriolan (mt.) jaottelun ulkopuolelle jää ihmissuhdeanarkismi (engl. *relationship anarchy*), joka on vasta viime vuosina noussut monisuhteisuutta koskevaan keskusteluun. Käsittelen sitä soolomonisuhteisuuden rinnalla alaluvussa 2.2.3. Korostan kuitenkin, että tämä jäsenyksen ei ole täysin kattava eikä pysty tavoittamaan monisuhteisuuden moninaisuutta ja niitä ainutlaatuisia tapoja, jolla monisuhteiset solmivat suhteita toisiinsa.

2.2.1 Hierarkkiset suhteet

Hierarkkisissa suhteissa kahden yksilön pariskunta muodostaa ensisijaisen suhteen toinen toisiinsa ja suhteet muihin henkilöihin ovat toissijaisia. Tällaista monisuhteisuutta luonnehtii primääri- ja sekundäärisuus, jonka mukaan toissijaiset suhteet eivät saa muodostua yhtä merkittäviksi kuin suhde ensisijaiseen kumppaniin. Hierarkkisessa suhteessa oleva pariskunta usein asuu yhdessä ja jakaa taloutensa monogaamisen liiton lailla eikä

---

⁹ Gummeruksen (2018) tutkielmassa lisää tavoista, joilla polyamoriseksi itsensä määrittelevät henkilöt rakentavat diskursiivisesti identiteettejään.

¹⁰ Smiler (2011) toteaa, että ei ole mielekäästä pohtia sitä, kuinka monta puolisoa yksilöllä on tai mitä suhteessa tapahtuu: kyse on pikemminkin itsemäärittelystä ja vapautumista ulkopuolisten valta-asetelmien, kuten kulttuurin ja yhteiskunnan asettamista määreistä. Katson rakenteellisen jäsenyyksen olevan tässä kohdassa kuitenkin perusteltu, sillä luvun tarkoituksena ei ole tarkastella monisuhteisten kokemusmaailmaa, vaan esitellä erilaisia konkreettisia tapoja, joilla monisuhteiset irtautuvat valtasuhteista ja rakentavat omia suhde- ja perhejärjestelmiään.

ensisijaisen parisuhteen ulkopuoliset kumppanit ole osa tätä asetelmaa. (Labriola, 1999, s. 218–219.) Monisuhteisuuden muodoista swinging vastaa tätä jäsenystä parhaiten. NASCA International (2018) on kansainvälinen swinging-organisaatio, joka määrittelee, että swinging on ensisijaisesti pariskuntia koskettavaa, viihdykkeellistä toimintaa, johon liittyy seksuaalinen ja intiimi sosiaalinen vuorovaikutus jonkun muun, kuin oman ensisijaisen kumppanin kanssa. Swingingia harrastetaan usein erilaisissa yksityisissä seksibi-leissä tai swingingiin tarkoitetuilla kerhoilla tai klubeilla. Swingingiin voi kuulua esimerkiksi monogaamisten pariin keskinäinen kumppaneiden vaihtaminen seksitarkoituksessa, kolmannen osapuolen kutsuminen pariskunnan seksituokioon tai ryhmäseksi. (Matsick ym., 2013, s. 340.) Kyse ei ole siis pitkäkestoisten suhteiden etsimisestä.

McDonald (2010, s. 72–73) esittää, että swingingin syvintä ydintä on monogamian rajojen venyttäminen: seksi muiden kuin oman kumppanin kanssa stimuloi pariskunnan välistä seksuaalista vetovoimaa, mikä johtaa syvempään tunnesiteeseen pariskunnan välillä. McDonaldin (mts. 72) mukaan oleminen osa kahden osapuolen muodostamaa emotionaalisesti eksklusiivista parisuhdetta on yksi swingingin vahvimista teeseistä: pariskunnat muun muassa huolehtivat siitä, että heidät tunnustetaan pariskuntana ja että he saapuvat tilaisuuksiin ja lähtevät sieltä yhdessä. Swingingin sijoittuminen monisuhteisuuden kentälle ei juuri tämän vuoksi ole kuitenkaan täysin yksiselitteistä. McDonald (mts. 70) toteaaakin, että vaikka swinging on ei-monogaamista toimintaa, monet sitä harrastavat identifioituvat silti monogaamisiksi.

Hierarkkisten suhteiden jäsenyykseen kuuluvat swingingin rinnalla kuitenkin myös jotkut avoimet suhteet. Matsickin ym. (2013, s. 340–341) mukaan avoimet suhteet mielletään joskus monisuhteisuuden lailla sateenvarjotermiksi, kun kuvataan ei-monogaamisia toimintatapoja. Esimerkiksi Anapol (2010, s. 23) määrittelee avoimet suhteet tilaksi, jossa pariskunta sopii, että kummallakin on oikeus etsiä suhteen ulkopuolista (seksuaalista, rakkaudellista tai emotionaalista) seuraa. Vastaavasti termillä saatetaan viitata asetelmaan, jossa monogaamisessa suhteessa olevan pariskunnan osapuolilla on oikeus etsiä vain seksuaalisia (ei romanttisia eikä emotionaalisia) suhteita muihin, kuin omaan kumppaniin.¹¹ Siinä missä swingingissa saatetaan korostaa pariskunnan molempien osapuolten

---

¹¹ Esimerkiksi Kurdek & Schmitt (1986) ovat tutkineet homomiesten suhteiden laatua ja määritelleet tutkimuksessaan seksuaalisesti eksklusiiviset suhteet ”suljetuiksi suhteiksi” ja seksuaalisesti ei-eksklusiiviset suhteet ”avoimiksi suhteiksi”.

läsnäoloa seksitilanteissa, avoimissa suhteissa tällaista vaadetta ei välttämättä ole. Labriolan (1999, s. 218–219) mukaan esimerkkejä hierarkkisista sopimuksista voivat olla avoimet suhteet, joissa pariskunnan osapuolet voivat hakea seuraa ydinsuhteen ulkopuolelta, mutta ensisijaisen kumppanin tarpeet ovat aina edellä.

Haritaworn ym. (2006, s. 518) esittävät, että BDSM¹²-yhteisöissä rakennettu tila erilaisille, monogamian rajoja venyttävälle seksuaalisille toiminnoille on niin ikään osa monisuhteisuuden kirjoa.¹³ Bauerin (2010, s. 146) mukaan BDSM:n harjoittajien keskuudessa hylätään näkemys, jonka mukaan yhden kumppanin tulisi kyetä vastaamaan yksilön kaikkiin tarpeisiin. Bauerin (mt.) tutkimuksesta (N=50) 80 prosenttia BDSM:n harjoittajista ilmoitti elävänsä monisuhteisesti, 10 prosenttia ilmoitti elävänsä monogaamisessa suhteessa, jonka avaamista suunniteltiin ja 10 prosenttia ilmoitti elävänsä monogaamisessa suhteessa, mutta osallistuvansa kuitenkin ydinsuhteen ulkopuolisiin BDSM-sessioihin. Viimeksi mainituissa suhteissa monogamian mittarina nähtiin emotionaalinen eksklusiivisuus (kts. McDonald (2010) aikaisemmin tässä alaluvussa). Normit monogaamisista käytänteistä ovat siten BDSM-yhteisöissä marginaalisia ja mononormatiivisuus ikään kuin käännteistä.

2.2.2 Ei-hierarkkiset suhteet

Labriolan (1999, s. 221–222) mukaan usean osapuolen muodostama suhde saattaa muodostua kolmen, neljän tai useamman osapuolen välille ja tällöin kaikki suhteessa olijat ovat yhdenvertaisia keskenään ilman ideologiaa ensisijaisista tai toissijaisista kumppaneista. Seksuaalinen kontakti ei ole mittari suhteen merkityksellisyydelle (Sheff, 2014, s. 4). Usean osapuolen muodostamasta romanttisorientoituneesta suhteesta puhutaan polyamoriana, jota saatetaan joskus virheellisesti pitää monisuhteisuuden synonyyminä.¹⁴

---

¹² BDSM on kattokäsite erilaisille seksuaalisille mieltymyksille ja lyhenne kolmesta englanninkielisestä sanaparista: 1) *Bondage* eli sitominen ja *Discipline* eli kurittaminen, 2) *Dominance* eli alistaminen ja *Submission* eli alistuminen, ja 3) *Sadism* eli kivun aiheuttamisesta nauttiminen ja *Masochism* eli kivun vastaanottamisesta nauttiminen (Forsström & Forsström, 2016, s. 14).

¹³ Esittelen BDSM-suhteet tässä hierarkkisten suhteiden yhteydessä, mutta kuten mainitsin jo edellä, suhteiden osapuolten yhteiset sopimukset vaikuttavat siihen, millainen primääri- ja sekundääriasetelma suhteiden osapuolten välille muodostuu.

¹⁴ Esimerkiksi Wikipedia (2018) rinnastaa polyamorian monisuhteisuuteen esittäen, että ”Polyamoria eli monisuhteisuus on ajattelu- ja elämäntapa, jossa henkilöillä voi olla yhtäaikaaisesti seksuaalisia ja/tai romanttisia piirteitä sisältävä ihmissuhde.” Polyamoria on yksi monisuhteisuuden muoto, mutta kuten olen jo todennut, ei kaikki monisuhteisuus kuitenkaan ole polyamoriamia.

Polyamoria tarkoittaa elämäntapaa, jossa tavoitellaan rakkaudellisia ja pitkäkestoisia suhteita useamman kuin yhden henkilön kanssa (Klesse, 2006, s. 567; Ritchie & Barker, 2006, s. 584). Matsick ym. (2013, s. 340) korostavat, että polyamoristen suhteiden keskiössä on nimenomaan romanttinen ja emotionaalinen ulottuvuus eikä yhdessäolo perustu pelkästään seksiin. Anapol (2010, s. 12) käyttää termiä polyamoria kuvatessaan laajaa valikoimaa eri rakkaustyyplejä, joiden perustana on ajatus siitä, että rakkautta ei voi pakottaa ohjautumaan tiettyyn suuntaan. Anapol (mt.) katsoo, että polyamoriassa on kyse yksilön sisäisestä kokemusmaailmasta, jossa rakkauden annetaan kasvaa ja kehittyä ilman odotuksia siitä, kuinka montaa ihmistä se koskee.

Matsick ym. (2013, s. 340) esittävät, että siinä missä termit ”polyamoria” ja ”swinging” ovat jokseenkin helposti määriteltävissä, termi ”avoin suhde” on kiistanalainen. Joskus määritelmiä polyamoria ja avoimet suhteet saatetaan käyttää synonyymeinä. Avoin suhde ei kuitenkaan välttämättä ole polyamoriaa eikä polyamorinen suhde ole välttämättä ole avoin. Esimerkiksi omassa tutkimuksessani polyamoriseksi itsensä määrittelevät henkilöt saattoivat puhua siitä, että polyamoriaa oli edeltänyt monogaamisen suhteen ”avaaminen”, mutta uuden kumppanin löytymisen ja kolmikön muodostumisen jälkeen oli suhde taas ”suljettu”. Suhteen ”avaaminen” ja ”sulkeminen” saattaa myös olla kausittaista, riippuen pari- tai moniskunnan¹⁵ yhteisistä sopimuksista.

Myös Labriolan (1999, s. 221–222) jäsenyyksessä ei-hierarkkinen suhde voi olla avoin (engl. *open model*) tai suljettu, esimerkiksi ”polyuskollinen” (engl. *polyfidelity model*). Suljetussa suhteessa osapuolet ovat seksuaalisessa ja/tai romanttisessa suhteessa vain toisiinsa eikä suhteeseen sallita ulkopuolisia osapuolia ilman keskustelua ja asiasta sopimista. Suljettu monisuhde toimii usein suuren perheen lailla ja sen osapuolet neuvottelevat yhteisistä sopimuksista, kuten asumus- ja kodinhoitoasioista, nukkumisjärjestelyistä, lastenhoitovastuista ja taloudellisista kysymyksistä. Usean osapuolen muodostama ei-hierarkkinen suhde saattaa myös olla avoin, jolloin jokainen yksilö tekee omat valintansa ja päätöksensä siitä, kenen kanssa seurustelee, asuu ja viettää aikaa. Tällaista monisuhteisuutta luonnehtii Labriolan (mts. 223) mukaan vahva muuttuvuus ja elävyys.

---

¹⁵ Moniskunnalla tarkoitetaan usean ihmisen muodostamaa läheissuhdeverkostoa, jossa on enemmän kuin kaksi osapuolta (vrt. pariskunta).

2.2.3 Soolomonisuhteisuus ja ihmissuhdeanarkismi

Joillekin monisuhteisuus toteutuu yksinelona. Sheff (2014, s. 6) käyttää itsellisistä monisuhteisista nimitystä ”polysinkku” (engl. *poly single*), johon eräs haastateltavani myös viittasi termillä ”soolopoly”. Tutkielmassani viittaan itsellisiin monisuhteisiin soolomonisuhteisina. Kyse voi olla arjen jakamisesta sekä rakkauden, seksin ja hellyyden saamisesta muilta, samaan aikaan pitäen kiinni omasta autonomiasta monin eri tavoin. Lyhyt- tai pitkäkestoisia suhteita muodostetaan muihin samassa elämäntilanteessa oleviin ihmisiin tai liitytään osapuoleksi kahden tai useamman muun henkilön muodostamaan suhteeseen. (Labriola, 1999, s. 224.)

Avointen suhteiden, polyamorian ja swingingin lisäksi on olemassa ihmissuhdefilosofia nimeltään ihmissuhdeanarkismi¹⁶ (ruots. *relationsanarki*, engl. *relationship anarchy*). Alkuaan termi on ruotsalaisen aktivistin Andie Nordgrenin luoma. Manifestissaan Nordgren (2006) esittää, että ihmissuhdeanarkismi kyseenalaistaa idean rakkaudesta rajallisena resurssina, joka voi olla totta vain kahden ihmisen jakamana. Ihmissuhdeanarkismin ytimessä on ihmissuhteiden arvojärjestysten kyseenalaistaminen: ihmisiä ei tulisi vertailla, sijoittaa paremmuusjärjestykseen tai leimata ulkopuolelta annettujen määreiden mukaan. Wileyn (2016) verkkojulkaisussa monisuhteisuustutkimuksen pioneeri Meg-John Barker täydentää tätä määritelmää ja toteaa, että ihmissuhdeanarkismissa ei tehdä jaottelua romanttisiin, seksuaalisiin ja platonisiin suhteisiin, vaan jokainen ihmissuhde saa kasvaa vapaasti sellaiseksi, joksi se on kasvaakseen. Ihmissuhdeanarkismissa pyritellään näin ollen eroon rakenteista ja hierarkkisuuudesta. Sheff & Tesene (2015, s. 230) täydentävät määritelmää esittämällä, että siinä missä yhdessä laaditut pelisäännöt ovat keskeisessä roolissa swinging-suhteissa tai polyamorisissa suhteissa, halutaan ihmissuhdeanarkismissa nimenomaan vastustaa sääntöjä, sillä niiden katsotaan konkretisoituvan muun muassa vaatimuksina ja oletuksina. (Kts. tarkemmin Gummerus, 2018.)

---

¹⁶ Ilmiön ollessa vielä uusi, on tutkimus siitä vielä varsin vähäistä. Termi ei ole vielä vakiintunut tutkimuksen kentälle ja siten sen suomenkielinen vastine vaikuttaa hakevan vielä muotoaan. Ihmissuhdeanarkismin lisäksi monisuhteiset puhuvat ihmissuhdeanarkiasta ja suhdeanarkiasta. Gummerus (2018) viittaa tutkielmassaan pitkälti ihmissuhdeanarkismiin, joten systemaattisuuden vuoksi hyödynnän sitä myös omassa työssäni.

2.3 Vallitseva mielenkiinto vaihtoehtoisia suhdemuotoja kohtaan

Barker & Langdrige (2010b, s. 3) esittävät, että yleinen mielenkiinto monisuhteisuutta kohtaan on lisääntynyt merkittävästi 2000-luvulla. Monisuhteisuuden suosion kasvusta kertovat jo 1990-luvulla julkaistut populaarikirjat ja käytännön oppaat, joissa annetaan ohjeita monogamiasta poikkeavien toimintojen haltuunotolle. Monisuhteisuustutkimuksissa mainitaan usein teokset *The Ethical Slut: A Practical Guide to Polyamory, Open Relationships and Other Adventures* (Easton & Hardy, 2009) ja *More Than Two: A Practical Guide to Ethical Polyamory* (Veaux & Rickert, 2014). Oppaiden ydinteemoja ovat erityisesti normikriittisen ajattelumaailman ja monisuhteisen elämänfilosofian sisäistäminen, avoimen keskustelukulttuurin ja sopimusten laatimisen taidon kehittäminen sekä mustasukkaisuuden ja muiden omistushalua luonnehtivien ajatusmallien tarkastelu ja niistä irtautuminen. Kuten mainitsin johdannossa, on monisuhteisuus saanut näkyvyyttä myös suomalaisessa mediassa viime vuosien aikana.¹⁷

2.3.1 Aikaisempi monisuhteisuustutkimus

Bauer (2010, s. 145) esittää, että monogamiasta poikkeavat ihmissuhdekuviot jakavat saman kohtalon vaihtoehtoisten seksuaalisuuksien kanssa. Ne jäävät usein sosiaalitieteellisen diskurssin ulkopuolelle, sillä teoriat ja valtavirtatutkimus nojautuvat lähes poikkeuksetta monogamiaan perustuviin näkökulmiin. McFadden (2017, s. 433) toteaaakin, että esimerkiksi psykologinen tutkimus on hyödyntänyt biologisia selityksiä seksuaalisuuden tarkastelulle. Siinä missä aikaisemmin sukupuoli-kategoriat kuten mies ja nainen – ja niihin liittyvä luonnollisuusdiskurssi – ovat suosineet näkemystä, jonka mukaan geenit, hormonit ja aivotoiminta määrittävät ennalta ihmisyyttä, on viime vuosina ryhdytty vahvemmin tunnistamaan seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sosiaalisten prosessien kautta. Kriittiset näkökulmat erityisesti sosiologian, feministisen tutkimuksen ja queer-tutkimuksen piirissä ovat korostaneet seksuaalisuuden sosiaalista rakentumista, tuoden esiin sukupuoli-identiteetteihin, seksuaaliseen suuntautumiseen ja suhdemuotoihin nivoutuvia vallan, vastustuksen ja monimuotoisuuden näkökulmia.

Seksuaalisen vallankumouksen jälkeen monisuhteisuudesta on julkaistu runsaasti kansainvälistä tutkimusta. Brewster ym. (2017, s. 32) toteavat, että vaikka ei-perinteiset

---

¹⁷ Keskustelua avioliittolainsäädännöstä monisuhteisten näkökulmasta, kts. Manner & Pettersson (2010).

suhde- ja perhemuodot ovat lisänneet näkyvyyttään viime aikoina median kautta, ei akateeminen tutkimus ole täysin pysynyt ilmiön kintereillä. Näin myös neuvonta-, ohjaus- ja terapiatyötä tekevät ammattilaiset ovat jääneet ilman tietoja, jotka tukisivat heidän työskentelyään. Brewster ym. (mt.) ovat laatineet sisällönanalyysin monisuhteisuutta (polyamoriaa, swingingia ja avoimia suhteita) käsittelevistä, vertaisarvioituista tieteellisistä artikkeleista, jotka on julkaistu vuosien 1926–2016 välillä. Analyysin mukaan yhdeksänkymmenen vuoden aikana julkaistiin yhteensä 116 monisuhteisuutta käsittelevää artikkelia. Vuosien 1926–2000 välillä julkaistiin 26 tieteellistä artikkelia, kun vuosien 2001–2016 välillä julkaistujen artikkelien määrä oli jo 90. Luvut kertovat lisääntyneestä akateemisesta mielenkiinnosta monisuhteisuutta kohtaan. Samaan aikaan artikkeleiden aihealueet ovat pysyneet suppeina: tarkastelun kohteina ovat olleet seurustelu ja suhteessa olemisen tavat, monisuhteisuuteen liittyvä stigma ja HLBTIQ-aiheet¹⁸. Valtaosa artikkeleista on julkaistu seksuaalisuutta käsittelevissä lehdissä, mikä kirjoittajien mukaan kertoo monisuhteisuuden aliedustetusta asemasta esimerkiksi psykologian ja terapian tutkimuskentillä.

Suomalainen akateeminen mielenkiinto monisuhteisuutta kohtaan, muutamia polyamoriaa tarkastelevia pro gradu -tutkielmia (Gummerus, 2018; Matilainen, 2012; Tikkanen, 2016) ja yhtä ammattikorkeakouluopinnytöitä (Hiljanen & Hirvonen, 2016) lukuun ottamatta, on jäänyt suppeaksi. Suomalaista tutkimusta eksplisiittisesti avoimista suhteista, swingingista, ihmissuhdeanarkismista tai laajemmin monisuhteisuudesta ei tietääkseni ole tehty. Kasvavasta mielenkiinnosta kertoo kuitenkin se, että monisuhteisten keskuudessa merkittävänä pidetty teos *More Than Two: A Practical Guide to Ethical Polyamory* (Veaux & Rickert, 2014) on parhaillaan suomennettavana (Polyamoria – Monisuhteisuus ry, 2018a). Monisuhteisuutta sivutaan myös vastikään julkaistussa Avioliittoperheen tuolla puolen -hankkeen (Castrén, Tuomaala & Neuvonen, 2017) loppuraportissa.

2.3.2 Keitä monisuhteiset ovat?

Sheff (2014, s. 2) toteaa, että monisuhteisuuden levinneisyydestä ja sen harjoittajista on vähän luotettavaa tietoa saatavilla siksi, ettei monisuhteisuudesta haluta kertoa siitä mahdollisesti syntyvien ongelmien vuoksi. Monisuhteisuutta käsittelevien verkkosivustojen

---

¹⁸ Setan (2016b) sateenkaarisanaston mukaan HLBTIQ on lyhenne ja kattokäsite, jolla viitataan seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöihin (homot, lesbot, biseksuaalit, transsukupuoliset, intersukupuoliset, queerit).

perusteella on arvioitu, että Yhdysvalloissa olisi monisuhteisia 1.2 miljoonan ja 9.8 miljoonan välillä. Eniten monisuhteisia arvioidaan olevan Australiassa, Kanadassa, Yhdysvalloissa sekä läntisessä Euroopassa. (Mts. 2–4.)

Viime vuonna julkaistussa tutkimuksessa (Hauptert, Gesselman, Moors, Fisher & Garcia, 2017) on pyritty selvittämään monisuhteisuuden esiintyvyyttä Yhdysvalloissa. Tutkimus toteutettiin tarkastelemalla kahta, vuosittaisen *Singles in America* -tutkimukseen kuuluvaa aineistoa. Aineiston (tutkimus 1: N=3905, tutkimus 2: N= 4813) perusteella on voitu osoittaa, että enemmän kuin yksi viidestä (tutkimus 1: 21,2 prosenttia, tutkimus 2: 21,9 prosenttia) tutkimukseen osallistujasta on kokeillut monisuhteisyyttä jossain elämänvaiheessa. Tutkimuksen mukaan monisuhteisuus on yleisempää miesten, homojen, lesbojen ja biseksuaalien kuin naisten ja heterojen viiteryhmissä. Tutkimuksessa kuitenkin osoitettiin, että vastoin aikaisempia tutkimustuloksia¹⁹, muut sosiodemografiset piirteet kuten ikä, koulutustaso, tulotaso, uskonto, asuinpaikka, poliittinen suuntautuneisuus tai etninen tausta eivät ole yhteydessä siihen, ketkä päätyvät sitomaan monimuotoisia ihmissuhteita.²⁰

On vaikeaa antaa selontekoa siitä, keitä ovat suomalaiset monisuhteiset, sillä kattavaa tutkimusta aiheesta ei ole tehty. Polyamorisisista suhteista on kuitenkin jonkin verran tietoa. Matilainen (2012) on tutkinut polyamoriaa Suomessa ja toteaa, että suomalaiset polyamoriset ovat usein feministisiä arvoja tunnustavia, ei-uskovaisia, urbaaneja, vegaaneja aikuisia. Matilaisen tutkimuksessa 96 prosenttia vastaajista (N=76) ilmoitti sukupuolekseen mies tai nainen. Loput eivät identifioituneet näihin sukupuolikategorioihin. Matilaisen mukaan huomionarvoista oli kuitenkin osallistujien seksuaalisuuksien moninaisuus. Polyamoristen elämässä merkittävänä tekijöinä olivat muun muassa biseksuaalisuus, sadomasokismi, homoseksuaalisuus ja avoimien suhteiden harrastaminen, jotka asettavat heidät vastatusten valtavirtayhteiskunnan kanssa. (Mts. 42–44.) Tikkasen (2016) polyamoriaa käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa haastateltavat (N=8) olivat miehiä ja naisia, jotka olivat biseksuaaleja, panseksuaaleja ja heteroja, ja heidän koulutustaustansa ja työtilanteensa olivat vaihtelevia. Gummeruksen (2018) polyamoriaa käsittelevässä pro

¹⁹ Aikaisemmassa tutkimuksessa (Haritaworn ym., 2006; Klesse 2014; Sheff, 2014) on esitetty, että monisuhteiset ovat valkoisia, korkeasti koulutettuja ja keski- tai ylempää keskiluokkaa olevia ihmisiä.

²⁰ Hauptertin ym. (2017) tutkimustulosten voidaan kuitenkin katsoa edustavan hyvin rajallista joukkoa, sillä kyseessä on pelkästään amerikkalaisia sinkkuja koskeva tutkimusaineisto.

gradu -tutkielmassa osallistujat (N=38) olivat naisia, miehiä ja sukupuoleltaan ei-binaarisia, hetero-, pan- ja biseksuaaleja, ja heillä oli moninaisia elämäntilanteita.

Aiemman tutkimuksen perusteella suomalaisten polyamoristen joukko koostuu taustoiltaan, sukupuoleltaan, seksuaaliselta suuntautumiseltaan ja seksuaalisilta mieltymyksiltään moninaisista ihmisistä. Näiden tutkimustulosten voidaan olettaa edustavan kenties polyamoriaa laajempaa monisuhteisten joukkoa Suomessa, mutta koska tutkimusta suomalaisten monisuhteisten sosiodemograafisista piirteistä ei ole, ei asiasta ole varmuutta. Monisuhteisuuden levinneisyydestä voidaan tehdä kuitenkin joitakin olettamuksia sosiaalisen median kautta. Suomessa toimii ilmeisen aktiivinen monisuhteisuusjärjestö Polyamoria – Monisuhteisuus ry (2018b), joka järjestää säännöllisiä tapaamisia muun muassa Helsingin, Turun ja Tampereen alueilla. Lisäksi Facebookista löytyy avoin Polyamoria-ryhmä, jossa on lokakuussa 2018 noin 1290 jäsentä ja suljettu Polyamoria-ryhmä, jossa on noin 1350 jäsentä. Helsingin, Turun Tampereen ja Lapin alueilla on myös omat Polyamoria-ryhmänsä. Facebookista löytyy lisäksi suljettu Suhdeanarkismi-ryhmä, jossa on noin 280 jäsentä sekä Polyamorinen deittiryhmä, jossa on 920 jäsentä. Monisuhteisuuden enenevästä järjestäytymisestä Suomessa kertoo myös Polyamoria ry:n liittyminen osaksi valtakunnallista Setaa²¹ keväällä 2017.

---

²¹ Seta (2018) on vuonna 1974 perustettu valtakunnallinen ihmisoikeusjärjestö, jonka tavoitteena on edistää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhteiskunnallista asemaa Suomessa.

3 MONISUHTEISUUS NORMATIIVISISSA RAKENTEISSA

Monisuhteisuuden juuret nivoutuvat feministiseen liikkeeseen, mutta se sijoittuu monen muun sosiaalisen ilmiön lailla usean eri tieteenalan risteämispisteeseen. Se on siten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, etnisten vähemmistöjen, vammaisten ja muiden marginalisoitujen ryhmien lailla osa laajempaa keskustelua muun muassa yhteiskuntarakenteista, identiteettipolitiikasta ja ihmisoikeuksista. Monisuhteisuutta ei tulisikaan nähdä yksinomaan vain suhdemuotoina, vaan laajempana aatteena, jossa yhdistyy stereotyyppisten sukupuoliroolien, ydinperhemallin ja elämänkaareen liittyvän normatiivisuuden kyseenalaistaminen.

3.1 Sosiaalisesti rakentuva valta

Ihmissuhteita, elämänkaarta ja seksuaalisuutta tarkastellessa on keskeistä ottaa huomioon yksilöön vaikuttavat yhteiskunnalliset valtasuhteet. Michel Foucault (esim. 1976, 1977, 1986) on jäsentänyt näkemyksen tietoa ja subjekteja konstruoivasta diskursiivisesta valasta. Diskurssit ovat merkityksiä, metaforia, representaatioita, kuvia, tarinoita ja lausumia, jotka yhdessä tuottavat todellisuudesta tietynlaisen version (Burr, 2015, 74–75). Diskursiivista valtaa käytetään institutionaalisissa organisaatioissa (kuten koulutus-, terveydenhuolto-, oikeus- ja maanpuolustusjärjestelmissä), tuottaen yksilöistä ulkoapäin määriteltäviä versioita itsestään (Foucault, 1976, s. 149).

Teoksessaan *The History of Sexuality, vol. 1* (1976), Foucault esittää, että valta nivoutuu erityisesti seksuaalisuuteen. Seksuaalisuudesta tuli valtion erityinen mielenkiinnon kohde teollisen yhteiskunnan nousun aikana, jolloin syntyvyyttä, seksuaalikäyttäytymistä ja avioitumista ryhdyttiin valvomaan aikaisempaa tarkemmin. Valta-asemassa olevat henkilöt, kuten kirkon tai valtion päämiehet, ryhtyivät yksityiskohtaisesti selvittämään miesten ja naisten välistä seksuaalikäyttäytymistä. Näistä valta-asetelmista saatettiin määritellä, mikä on normaalia ja sallittua, ja mikä ei, jolloin kategoriat, kuten ”seksuaaliset perverisiot”, ”luonnottomat toiminnot” ja ”seksuaalinen moraalittomuus” syntyivät. Väestön seksuaalikäyttäytymisen valvonnasta muodostui voimakas sosiaalisen kontrollin muoto, jonka avulla yksilöitä kehoitettiin tarkkailemaan sekä omaa että muiden toimintaa ja myöntämään mahdolliset seksuaaliset syntinsä. Tänä päivänä seksuaalikäyttäytymisen normatiivisuutta ylläpitävät valtatahot ovat muun muassa terveydenhuollon ja psykiatrian

ammattilaiset. (Burr, 2015, s. 81–82.) Seksuaalisuus ei siten suinkaan ole yksityisasia, sillä valtio ja sen eri instituutiot vaikuttavat siihen lukuisin eri tavoin, kuten lääketieteellä, lainsäädännöllä ja väestöpolitiikalla.²²

Foucault (1977) nimeää sosiaalistumisen prosessit institutionaalisten valtarakenteiden alaisuudessa ”kurinpidolliseksi vallaksi” (engl. *disciplinary power*). Keskeistä kurinpidollisessa vallassa on sen näkymättömyys. Yksilöiden arjen todellisuuskokemuksia konstruoivat diskurssit toimivat kontrollin muotoina, joita ihmiset noudattavat niin kauan, kuin se ei ole yksilöille läpinäkyvää (Foucault, 1976, s. 86). Burr (2015, s. 85) toteaa, että esimerkki tällaisesta näkymättömästä valtdiskurssista on romanttinen rakkaus. Sitä tuotetaan erilaisilla kuvastoilla, kuten elokuvilla ja televisiosarjoilla, joissa romanttinen rakkaus konstruoidaan ”emotionaaliseksi sementiksi, joka vahvistaa naisten ja miesten välistä seksuaalista vetovoimaa”. Romanttisesta rakkaudesta tuotetaan konsepti, jossa yhdistyy toisesta välittäminen ja vastuuntunto toista kohtaan, seksuaalisten palvelusten tekeminen puolin ja toisin, sekä yhteinen tavoite, joka huipentuu avioliittona ja perheen perustamisena.

3.2 Mononormatiivisuuden hegemonia

Romanttisen rakkauskurssin rinnalla parisuhdediskurssi on yhteiskuntamme kenties hegemonisin normi. Pieper ja Bauer (2005) ovat luoneet termin mononormatiivisuus²³ kuvaamaan vallalla olevia oletuksia, joiden mukaan parisuhde on ainoa luonnollinen ja hyväksyttävä romanttinen ja/tai seksuaalinen ihmissuhdemuoto (Barker & Langdridge, 2010c, s. 750). Mononormatiivisuudella viitataan uskomussysteemiin, jolla monogamiamista ja heteroseksuaalista pariskuntaa konstruoidaan luonnolliseksi, optimaaliseksi ja

---

²² Esimerkki ”seksuaalisten perversioiden” kontrolloimisesta on Maailman terveysjärjestö WHO:n kansainvälisen tautiluokitusjärjestelmä ICD (International Statistical Classification of Diseases and Health Related Problems), johon vielä vuoteen 2011 asti kuuluivat kaksoisroolinen transvestismi (F64.1), esinekohtainen seksuaalihäiriö (F65.0), transvestiittinen fetisismi (F65.1), sadomasokismi (F65.5) ja monimuotoiset sukupuoli-kohtaiset häiriöt (F65.6), kunnes Terveyden ja hyvinvoinninlaitos päivitti luokituksen suomalaisen version (Terveyskirjasto 2011).

²³ Suomenkielisessä kirjallisuudessa mononormatiivisuus-termistä on käytetty myös vaihtoehtoisia termiä parisuhdenormatiivisuus (kts. Jämsä 2008b, 41 & Koistinen, 2018). Ferrer (2018, s. 819) toteaa, että Pieperin ja Bauerin (2005) mononormatiivisuus-termin vaihtoehtona on käytetty myös termejä ”monokeskeisyys” (engl. *monocentrism*) (Bergstrand & Sinski, 2010), ”monogamismi” (engl. *monogamism*) (Anderson, 2012), ”pakollinen monogamia” (engl. *compulsory monogamy*) (Emens, 2004; Schippers, 2016; Willey, 2015), ”sosiaalisesti määrätty monogamia” (engl. *socially imposed monogamy*) (MacDonald, 1995) ja ”heteronormatiivinen monogamia” (engl. *heteronormative monogamy*) (Noël, 2006).

moraalisesti idealistiseksi (Ferrer, 2018, s. 819). Sitä tukevat muun muassa poliittiset, psykologiset ja valtavirtadiskurssit, joissa esitetään, että ihminen luonnollisesti tavoittelee ”sitä yhtä oikeaa” saavuttaakseen ”onnellisen loppunsa” (Barker & Langdridge, 2010c, s. 750–751). Monogamian katsotaan edustavan stabiiliutta ja kypsyyttä, samalla kun siitä poikkeava toiminta stigmatisoidaan luonnottomaksi, toimimattomaksi, sopivan rajat ylittäväksi ja jopa perverssiksi (Ferrer, 2018, s. 819).

Mononormatiivisuus rakentuu vallalla olevien, erityisesti sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien näkemysten ja rakenteiden pohjalta. Rossi (2010, s. 22) toteaa, että sukupuolta ja seksuaalisuutta on syytä tarkastella ihmisten ominaisuuksien lisäksi valtasuhteina, hierarkioina ja järjestelmänä. Osa tätä järjestelmää ovat sukupuolten eroja korostava representaatiot ja ”sukupuolisopimukset”, joiden mukaan ihmisten oletetaan omassa sukupuoleessaan toimivan (mts. 28). Esimerkiksi Halberstam (2012, s. 12) on todennut, että naisten ja miesten seksuaalisen halun ilmentymä määrittyy jo pienestä pitäen, kun tytöille opetetaan siveyttä ja halun hillitsemistä, ja pojille halun tuntemista, sen kohdistamista ja tyydyttämistä. Naisten aktiivista seksuaalisuutta siten usein tuomitaan, siinä missä seksuaalisesti aktiivisia miehiä ylistetään.

Tästä binaarisesta järjestelmästä puhutaan heteronormatiivisuutena²⁴. Sillä tarkoitetaan hierarkkista ennakkoluulojen systeemiä, jossa cis-sukupuoliset²⁵ asetetaan ei-cis-sukupuolisten, kuten transihmisten²⁶, sukupuolettomien²⁷ ja intersukupuolisten²⁸ yläpuolelle ja jossa ei-cis-sukupuolisia ja ei-heteroseksuaaleja, kuten homoja ja lesboja tai bi- ja

²⁴ Heteronormatiivisuuteen on ryhdytty viittaamaan myös hetero-cis-normatiivisuudella, jolla halutaan nostaa esiin seksuaalisen suuntautumisen lisäksi myös sukupuolierityiset normit.

²⁵ ”Sanaa cis käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset” (Seta 2016b).

²⁶ ”Sanaa trans käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu ei ole yksiselitteisesti hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen yleensä liitettyjen odotusten mukainen. Vastakohtana on cis; sanat ovat alkuaan latinasta, jossa niillä on merkitys ‘toisella puolen’ ja ‘tällä puolen’” (Seta 2016b).

²⁷ ”Kaikilla ihmisillä ei ole sukupuoli-identiteettiä. Osalle taas sukupuolettomuus voi olla sukupuoli-identiteetti. Sukupuolettomaksi itsensä kokeva voi myös määritellä itsensä termillä agender. Agenderiys kuvataan usein sukupuoli-identiteetin puuttumisena ja sukupuolettomuutena” (Seta 2016b).

²⁸ ”Käsitteellä kuvataan laajaa joukkoa erilaisia synnynnäisiä tiloja, joissa henkilön keholliset, anatomiset tai muut sukupuolen tunnusmerkit eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolinen tila ei määrittele sitä, minkälainen sukupuoli-identiteetti henkilölle kehittyy. Kuten muutkin lapset, kasvava intersukupuolinen lapsi useimmiten ymmärtää itse oman sukupuoli-identiteettinsä” (Seta 2016b).

panseksuaaleja²⁹, kohtaan kohdistetaan syrjintää. Heteronormatiivisuus rakentuu ajatuksesta, jonka mukaan on olemassa vain kaksi sukupuolta, sukupuoli rakentuu biologisten piirteiden pohjalta ja vain näiden kahden ”vastakkaisen” sukupuolen välinen seksuaalinen vetovoima on luonnollista ja hyväksyttävää. (Worthen, 2016, s. 31–32.) Lehtonen (2015, s. 13) esittää, että heteronormatiivisuudella viitataan yleiseen oletukseen, että ihminen on ja elää heterona, kunnes toisin ilmoitetaan, ja että heteronormatiivisuus saa voimaa yhteiskunnallisten instituutioiden kautta, jotka vahvistavat uskoa binaarisesta jaosta miehiin ja naisiin.³⁰

Vaikka monisuhteisudella on omat erityispiirteensä, voidaan sitä tarkastella kolmannen aallon feminismille tyypillisellä intersektionaalisella tutkimusotteella. Intersektionaalisuus on kriittinen, teoreettinen ja analyttinen viitekehys, jonka mukaan yksilössä risteävät kategoriset erot (kuten sukupuoli, seksuaalisuus, ikä, yhteiskuntaluokka, koulustausta, vammaisuus ja etnisyys) määrittävät hänen asemaansa yhteiskunnassa (Bowleg, 2017, s. 508–509). Esimerkiksi Taavetti (2015, s. 23) toteaa, että sateenkaarinuorten elämään vaikuttavat heteronormatiivisuuden lisäksi monet muut normit, kuten valkoisuuden, keskiluokkaisuuden ja vammattomuuden normit. Normit nivoutuvat yhteen vaikuttaen toisiinsa eikä niiden erottaminen toisistaan ole siten mahdollista.

Monisuhteisuuutta ei siis voi erottaa yksilöstä irrallisena osa-alueena, vaan se tulisi tunnistaa osana holistista ihmiskuvaa. Vastaavaa esittävät Barker ja Langdridge (2010c, s. 763–764), joiden mukaan monisuhteisyyden tutkimuksessa tulisi vahvemmin huomioida, että ihminen on usean osatekijän summa. Esimerkiksi Sheff & Hammers (2011) toteavat, että arvottava valtavirtadiskurssi polyamoriasta ja BDSM:stä vaikuttaa eri tavalla kategorioiden niihin jäseniin, joilla ei ole rodun, yhteiskuntaluokan ja koulutustaustan tuottamaa suojaa kuin niihin, joilla kyseisten kategorioiden suoja on olemassa. Myös Klesse (2005) on todennut, että sukupuolten eriarvoisuuden vuoksi naisten biseksuaalisuus stigmatoidaan usein miesten biseksuaalisuutta siveettömämmäksi. Stigmaa vahvistavat

---

²⁹ ”Panseksuaali eli pansoseksuaalinen ihminen tuntee seksuaalista tai/ja emotionaalista vetoa kaikkia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan. Kiinnostuksen kohteen sukupuolella ei ole heille merkitystä. Monet panseksuaalit kokevat, että termi vapauttaa luokittelemasta seksuaalisen kiinnostuksen kohteita sukupuolen mukaan. Termit panseksuaalisuus ja biseksuaalisuus ovat osittain päällekkäisiä” (Seta 2016b).

³⁰ Konkreettinen esimerkki heteronormatiivisuudesta ovat intersukupuolisten lasten kosmeettiset genitaalikorjausleikkaukset, joiden avulla pyritään määrittämään jokainen lapsi jo syntymässä joko tytöksi tai pojaksi (kts. lisää Pirskanen, 2005).

mahdolliset muut kategoriset vähemmistötekijät kuten etninen tausta tai yhteiskuntaluokka. Toisin sanoen myös vähemmistöjen sisällä on vähemmistöjä, jolloin on eri asia olla cis-sukupuolinen, hetero ja vammaton monisuhteinen, kuin transsukupuolinen, seksuaalivähemmistössä oleva vammaisen monisuhteinen. Terveystieteiden tutkimuskeskus (2018) toteaaakin, että ei ole hyödyllistä taistella vain yhtä eriarvoisuuden muotoa vastaan, jos yksilön sortaminen hänessä vallitsevien muiden kategorioiden perusteella jatkuu.

Bowleg (2017) esittää, että intersektionaalisuus on sosiaalipsykologiassa toistaiseksi vähän hyödynnetty teoreettinen viitekehys. Intersektionaalisen näkökulman huomioiminen mahdollistaa kuitenkin ilmiöiden, kuten monisuhteisuuden tarkastelun laaja-alaisesti ja inklusiivisesti. Lisäksi se kannustaa tarkastelemaan vallalla olevia rakenteita ja prosesseja kriittisesti. Monisuhteisuuteen nivoutuva moninaisuus on tunnistettavissa Barkerin & Langdridgen (2010a) kirjassa *Understanding Non-Monogamies*, joka on ensimmäinen akateeminen kokoomateos monisuhteisuudesta. Teoksessa monisuhteisuuden tutkijat tarkastelevat ilmiötä lukuisista eri näkökulmista, kuten BDSM:n (Bauer 2010), seksuaalisen suuntautumisen (Klesse, 2010; Adam, 2010), transsukupuolisuuden (Richards, 2010), vammaisuuden (Iantaffi, 2010), uskonnollisten yhteisöjen (Montenegro, 2010) ja aseksuaalisuuden (Scherrer, 2010) konteksteissa.

3.3 Vähemmistöstressi ja monisuhteisten kokema stigma

Mononormatiivisuuden hegemonia on ohjannut monisuhteisuuden tutkijoita tarkastelemaan normatiivisuuden haastamisesta aiheutuvia sanktioita. Conley, Moors, Matsick & Ziegler (2013b) ovat toteuttaneet neliosaisen tutkimussarjan Yhdysvalloissa, tavoitteenaan selvittää yleisiä asenteita monogamiaa ja monisuhteisuutta kohtaan. Kokonaisuudessaan tutkimussarja osoitti monisuhteisuuteen kohdistuvan laaja-alaista negatiivista asenteellisuutta ja monogamiaa kohtaan positiivista asenteellisuutta. Tutkijoiden (mts. 24) mukaan monogamian arvostus johtaa väistämättä monisuhteisuuden stigmatisointiin. Polyamoriaan kohdistuvaa stigmaa tarkastellessaan Hutzler, Giuliano, Herselman & Johnson (2016) ovat havainneet, että poliittinen konservatismi ja uskovaisuus ovat usein yhteydessä negatiivisiin asenteisiin, kun taas Allportin (1954) kontaktihypoteesin mukaisesti aikaisempi altistuminen polyamorialle vähentää negatiivisia asenteita. Tieto

monisuhteisuudesta ja tuttavuus monisuhteisen kanssa ei kuitenkaan takaa negatiivisten asenteiden poissaoloa.

Goffmanin (1963, s. 2–3) mukaan stigma tarkoittaa sosiaalista leimautumista, joka perustuu ihmisessä olevaan torjuttavaan tai normaalista poikkeavaan piirteeseen ja joka johtaa sosiaaliseen hyväksymättömyyteen ja asemaan ei-toivottuna. Goffman (mts. 4) erittelee kolme ominaisuutta, jotka voivat johtaa yksilön stigmatisointiin: 1) näkyvät kehon virheet tai epämuodostumat, 2) luonteen poikkeamat, jotka nähdään heikkoutena ja 3) etnisyyteen, uskontoon ja kansalaisuuteen liittyvät ominaisuudet. Stigma voi siis rakentua joko näkymättömien tai näkyvien piirteiden pohjalta. Monisuhteisuus voidaan tässä jaottelussa mieltää pitkälti näkymättömäksi stigmaksi, sillä sitä ei varsinaisesti voida tunnistaa ulkoapäin yksilön ominaisuudeksi.

Goffmanin (mts. 73–104) mukaan yksilöllä on mahdollisuus käyttää erilaisia strategioita stigman esiin tuomiseksi tai piilottamiseksi. Esiin tuomiseen kuuluvia strategioita ovat epämääräisten vinkkien antaminen, jotta stigma kävisi ilmi, (esimerkiksi stigmaan liittyvän puheenaiheen valitseminen), stigmasta kertominen tavalla, joka normalisoi sitä sekä stigmasta kertominen tavalla, joka korostaa sen erilaisuutta. Piilottamiseen sen sijaan kuuluvat päätös antaa valheellista tietoa itsestään stigman piilottamiseksi, päätös tehdä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, jotta stigma pysyy piilossa (ei kuitenkaan valehtelu) sekä päätös välttää kysymyksiä stigmaan liittyen, (esimerkiksi epämääräisen kielen käyttäminen).

Meyer (1995; 2003) on tarkastellut seksuaalivähemmistöihin kohdistuvan stigman vaikutuksia ja määritellyt stigmasta aiheutuvien laajojen mielenterveyttä haittaavien häiriöiden kirjon vähemmistöstressiksi (engl. *minority stress*). Meyerin (2003) mukaan stigma, ennakkoluulot ja syrjintä luovat yhdistettynä uhkaavan ja vihamielisen sosiaalisen ympäristön, joka voi johtaa vähemmistöasemassa olevan henkilön hyvinvointiin. Vähemmistöstressiin kuuluvat ennakkoluulojen kohteeksi joutuminen, odotukset torjutuksi tulemisesta, sisäistetty homofobia, piilottelu ja salailu sekä erilaisten selviytymiskeinojen muodostaminen itselle (Meyer, 2003, s. 675). Meyerin (mts. 676) vähemmistöstressin mallin mukaan vähemmistöstressiä luovat 1) krooniset ja akuutit stressaavat tilanteet, 2) tällaisten tilanteiden ennakoiminen ja siihen vaadittu valppaus sekä 3) ulkoapäin tulevien, negatiivisten asenteiden sisäistäminen. Lisäksi on esitetty, että tähän kolmiportaiseen

malliin kuuluu myös oman seksuaalisen suuntautumisen salassapito. Olennainen osa vähemmistöstressiä ovat stigman pelko ja stigman kontrolloiminen. Tutkimusta monisuhteisten kokemasta vähemmistöstressistä on löydettävissä niukasti, lukuun ottamatta Baumgartnerin (2017) artikkelia monisuhteisten bi-naisten kokemasta vähemmistöstressistä sekä Schechingerin, Sakalukin ja Moorsin (2018) luonnostelemaa tutkimussuunnitelmaa vähemmistöstressistä monisuhteisten terapiakokemuksissa.

Lähes kaikissa Suomessa tehdyissä, monisuhteisuutta (tarkemmin polyamoriaa) käsittelevissä pro gradu -tutkielmissa käy kuitenkin ilmi monisuhteisten kokema stigman pelko ja sen kontrolloimisen tarve. Sekä Matilaisen (2012, s. 41) että Tikkasen (2016, s. 63) tutkielmassa haastateltavat pyrkivät pääosin salaamaan suhteensa tietyiltä ihmisiltä. Myös Gummerus (2018, s. 62) toteaa, että polyamoriset ovat tietoisia heihin kohdistuvista ennakkoluuloista ja siten rajaavat tarkasti, kenelle he kertovat polyamorisuudestaan. Stigman salaamisen mekanismit voidaan yhdistää *kaapin* tematiikkaan. *Kaapilla* on yleisesti viitattu salaisuuteen, joka liittyy henkilön seksuaaliseen suuntautumiseen ja/tai sukupuoli-identiteettiin. Henkilö on kaapissa, kun hän ei kerro muille totuutta omasta identiteetistään ja seksuaalisen ja/tai emotionaalisen mielenkiinnon kohteestaan (Sedgwick, 2008, s. 67). Tikkanen (2016, s. 63–73) puhuu tutkimuksessaan ”polykaapista”: tilasta, jossa muille ei haluta kertoa monisuhteisesta elämäntavasta. Tikkasen (mt.) haastateltavat perustelivat päätöstään erityisesti negatiivisen kohtaamisen ja palautteen pelossa parisuhdenormista poikkeamisen vuoksi. Osa haastateltavista oli tullut ulos kaapista ja kertoneet monisuhteisuudesta, mutta kokeneet muun muassa vanhemmiltaan suoraa torjuntaa ”vääränlaisen” elämäntyylin vuoksi. Ferrer (2018, s. 821) nimeää monisuhteisuuteen ulkoapäin kohdistuvan tiedostamattoman tai tiedostetun pelon tai inhon tuntemukset polyfobiaksi (engl. *polyphobia*), joka konkretisoituu monisuhteisten leimaamisella muun muassa moraalittomiksi, epäkypsiksi ja syntisiksi.

Hutzler ym. (2016, s. 70) ovat todenneet, että useamman kuin yhden kumppanin kanssa suhteessa oleminen johtaa yleisesti stigmatisointiin riippumatta monisuhteisuuden muodosta. Monisuhteisten keskuudessa on kuitenkin tunnistettavissa erilaisia mekanismeja, joilla stigmaa pyritään kontrolloimaan. Ritchie (2010, s. 46–51) on tutkinut mediassa esiintyvää puhetta polyamoriasta ja esittänyt, että polyamoriaa kuvatessa halutaan usein irtisanoutua satunnaisen seksin tematiikasta ja korostetaan vakavaa sitoutumista. Myös Klesse (2006, s. 577–578) esittää, että polyamoriaan liittyvä rakkausdiskurssi saatetaan

esittää ylempiarvoisena suhteessa muihin seksuaalista nautintoa korostaviin ei-monogamian muotoihin kuten swingingiin. Ritchien (mts. 50) mukaan tällaisten narratiivien rakentamat hierarkiat ylläpitävät mononormatiivista ideologiaa siitä, että rakkaus on mittari suhteen hyväksyttävyydelle.

Näkemykset ovat linjassa Matsick ym. (2013) tutkimuksen kanssa, jossa on osoitettu, että yleiset asenteet monisuhteisuutta kohtaan ovat suopeimpia, kun kyse on romanttisista tai emotionaalisisista suhteista, ei pelkkään seksiin fokuoivasta toiminnasta. Matsick ym. (mt.) mukaan sekä swingingia harrastavat että avoimissa suhteissa olevat henkilöt nähdään negatiivisemmassa valossa kuin polyamoriset: tutkimuksessa swingingiin yhdistyi vastuuttomuus, avoimissa (ei rakkaudellisesti tai romanttisesti orientoituneissa) suhteissa oleviin henkilöihin moraalittomuus. Swingingiin kohdistui myös enemmän negatiivisia asenteita kuin avoimiin suhteisiin. Toisin sanoen swinging nähtiin kaikista kolmesta monisuhteisuuden muodosta negatiivisimmin ja polyamoria vähiten negatiivisesti. McDonald (2010, s. 75) toteaaakin, että yksi keskeinen swinginiin kohdistuva kritiikki on seksin harrastaminen ilman tunteita.

Tutkimustulokset kertovat yhteiskunnassa pitkään vallinneesta seksivastaisuudesta ja romantisoidusta rakkauskurssista. Seksiin ja rakkauteen liittyy kirjoittamattomia sääntöjä, joiden mukaan suhteiden tulisi ensisijaisesti rakentua osapuolten väliselle emotionaaliselle vetovoimalle ja seksiä tulisi harrastaa vain eksklusiivisessa parisuhteessa. Matsick ym. (2013) esittävät, että swinging ja avoimet suhteet haastavat näkemyksen siitä, että seksin tulisi olla merkityksellinen kokemus, joka on varattu vain romanttista rakkautta kokeville pariskunnille. Vastaava seksipositiiivinen liikehdintää on ollut viime vuosina tunnistettavissa myös monisuhteisuutta laajemmissa konteksteissa (kts. Helsingin Sanomat, 3.11.2017).

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Kuten olen edellä todennut, aikaisempi kansainvälinen tutkimus (Conley ym. 2013b; Hutzler ym. 2016) on osoittanut, että monisuhteisuuteen kohdistuu yleisesti negatiivisia asenteita. Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, miten tämä konstruoituu monisuhteisten palvelukohtaamistarinoissa Suomessa. Vaikka stigma toistuu useissa tutkimuksissa (Graham, 2014; Knapp, 1975; Weitzman, 2006), joissa ollaan tarkastelu monisuhteisuutta palveluiden kontekstissa, pyrin lähestymään aihetta asettamatta stigmaa työtäni ohjaavaksi oletukseksi. Tutkielmani tavoitteena on siten selvittää, minkälaisia versioita kohdatuksi tulemisesta monisuhteiset tuottavat kertoessaan erilaisista palvelukohtaamistilanteista. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten he asemoivat itseään suhteessa palveluihin.

Työtäni ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia puhetapoja voidaan tulkita monisuhteisten tarinoista, joissa kerrotaan kohdatuksi tulemisesta palvelurakenteissa ja yksittäisen työntekijän kanssa?
2. Minkälaisia subjektipositioita haastateltaville rakentuu näissä puhetavoissa?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni liittyy haastateltavien tapaan konstruoida kertomuksissaan kohdatuksi tulemistä joko yksittäisen työntekijän kanssa tai laajemmin palveluiden rakenteissa. Toinen tutkimuskysymykseni liittyy eri puhujapositioihin, joita haastateltaville rakentuu heidän käyttämiensä puhetapojen sisällä. Tarkasteluni kohteena ovat siten monisuhteisten tuottama puhe palvelukohtaamisista ja tässä puheessa rakentuvat merkitykset.

Monisuhteisuuden tutkiminen palveluiden kontekstissa tuo esiin mononormatiivisuuden rakentumiseen liittyviä mekanismeja yksilöitä laajemmissa prosesseissa. Samalla voidaan löytää myös muita palveluissa vaikuttavia normatiivisuuden muotoja ja niiden heijastuksia yksilöiden puheeseen omista mahdollisuuksista ja omasta itsestään. Vaikka fokuksen onkin yksilöllisessä puheessa, peilaan tulkitsemiani merkityksiä laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

5 TEOREETTISMETODOLOGINEN VIITEKEHYS

Sijoitan tutkielmani sukupuolentutkimuksen ja sosiaalipsykologian välimaastoon ja katson sen olevan tutkittavan aihepiirin, hyödynnettävien teorioiden ja metodologisten lähtökohtien puolesta poikkitieteellinen. Tutkimusotteeni on lähtökohtaisesti kriittinen.

Hepburn (2003, s. 10) esittää, että kriittiselle sosiaalipsykologialle on luonteenomaista tutkimus, joka tarkastelee politiikkaa, moraalialia ja sosiaalisia muutoksia, ja näiden aihepiirien sisällä tarkemmin eriarvoisuutta, hyväksikäyttöä ja ihmisten hyvinvointia. Kriittinen sosiaalipsykologia kohdistaa huomionsa siten yhteiskunnan rakenteisiin, kuten instituutioihin, organisaatioihin ja toimintatapoihin. Se on saanut vaikutteita erilaisista ihmisluontoa ja yhteiskuntaa käsittävistä paradigmoista, joista merkittävimpiä ovat olleet marxismi ja psykoanalyysi. Näiden rinnalle ovat nousseet uudemmat suuntaukset, kuten postmodernismi, feminismi, sosiaalinen konstruktionismi ja diskursiivinen psykologia.

Sheff & Tesene (2015, s. 234) esittävät, että muiden seksuaalisuuksien lailla myös monisuhteisuutta on mielekäästä tarkastella sellaisista tutkimuksellisista viitekehysistä, jotka suosivat laadullisia aineistonkeruumenetelmiä. Kirjoittajat nimeävät muun muassa sosiaalisen konstruktionismin, queer teorian ja feminismin – lähtökohdat, joita hyödynnän myös omassa tutkielmassani.

5.1 Queer-teoria

Kriittinen sosiaalipsykologia on saanut runsaasti vaikutteita feministisestä tutkimuksesta, jossa on tarkasteltu sukupuolta, seksuaalisuutta, intersektionaalisuutta ja marginalisointimista monista eri näkökulmista. Feministisen tutkimuksen vaikutteet ovat näyttäytyneet erityisesti vaihtoehtoisten, laadullisten tutkimusmenetelmien kehittämisessä sekä seksuaalisen moninaisuuden tutkimuksessa. (Gough, 2017, s. 4.) Wilkinsonin (2010, s. 248) mukaan termillä queer viitataan kaikkiin sellaisiin seksuaalisiin toimintoihin, jotka eivät ole linjassa perinteisen heteronormatiivisen ideologian kanssa. Queer-teoria on syntynyt feministisen tutkimuksen kentälle 1990-luvulla täydentämään ja jatkamaan aikaisempaa homo- ja lesbotutkimusta, pyrkien tarkastelemaan seksuaalisuuksien, sukupuolten ja identiteettien rakentumista laajemmin ja useammasta eri näkökulmasta kuin vain homojen ja lesbojen näkökulmasta (Hekanaho 2010, s. 145–146).

2000-luvun keskeisimpiä queer-teoreetikoita on Judith Butler, joka teoksessaan *Gender Trouble* (2002) esittää, että sukupuoli on performatiivista. Butlerin (mts. 171–180) mukaan sukupuoli on kulttuurinen konstruktio, jota tuotetaan jatkuvasti sanoin ja elein. Muun muassa sukupuolittava puhe tai toiminnot (esimerkiksi lapsen määrittäminen tytöksi tai pojaksi heti tämän syntyessä) ovat akteja ja ilmaisuja, jotka saavat aikaan tietyn asiantilan sen sijaan, että ne vain kuvailisivat sitä. Lehtosen (2015, s. 26) mukaan queer-teoria pyrkii kyseenalaistamaan ja purkamaan valtavirran käsitteitä sekä seksuaalisen identiteetin kategorioita ja kaksijakoisuutta.

Lehtosen (2015, s. 13) mukaan queer-lähestymistavassa pyritään analysoimaan, miten normaalin ja poikkeavan seksuaalisuuden rajalinjoja tuotetaan ja ylläpidetään kulttuurisamme. Queer-näkökulmasta mielenkiinnon kohteena ovat siten ne prosessit ja tavat, joilla käsitteet, kuten lesbo, homo ja hetero, tai normi, normaalius ja poikkeavuus rakentuvat kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti, ja miten niitä käytetään keskustelussa tai ymmärtämisen tapoina. (Hekanaho 2010, s. 148–149). Queer-teorian avulla voidaan kyseenalaistaa yhteiskunnallista diskurssia seksuaalisuuksien luonnollisuudesta, osoittaa ja tehdä näkyväksi valtarakenteiden ongelmallisuus sekä mahdollistaa ja tehdä tilaa myös toisenlaiselle, normikriittiselle politiikalle.

Sheff & Tesene (2015, s. 235) esittävät, että monisuhteisuustutkimusta tällä hetkellä parhaiten palveleva viitekehys on queer-teoria. Tarkastelemalla monisuhteisuutta queer-teoriasta käsin pystytään ravistelemaan perinteisiä dikotomioita, kuten uskollisuus/uskottomuus tai heteroseksuaalisuus/homoseksuaalisuus. Queer-teorian paikka tässä tutkielmassa on tarjota viitekehys, josta käsin analysoida vallalla olevia käsitteitä parisuhteeseen liittyvästä normaalista, sekä tarjota työkaluja, joilla peilata yksilöllisiin puhetapoihin vallan rakentumisesta tässä kontekstissa. Vaikka kaikki monisuhteiset eivät välttämättä identifioitu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, voidaan monisuhteisuuden silti katsoa asettuvan linjaan queer-teorian kanssa, joka kritisoi normatiivisuutta erityisesti sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmasta.

5.2 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi on tutkimussuuntaus, jonka mukaan maailma ja sen eri ulottuvuudet eivät vain ”ole olemassa”, vaan tietoa ja todellisuutta rakennetaan aktiivisesti

ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Gubrium ja Holstein, 2008, s. 3). Burr (2015, s. 2) esittää, että sosiaalisen konstruktionismin juuret nivoutuvat filosofiaan, sosiologiaan ja kielitieteisiin eikä se tieteenalana ole täysin yksiselitteinen. Vaikka sosiaaliselle konstruktionismille ei voida antaa yhtä yksiselitteistä määritelmää, on sillä tiettyjä lainalaisuuksia. Burrin (mts. 2–7) mukaan sosiaalinen konstruktionismi koostuu neljästä pääelementistä:

- **Kriittisyys itsestäänselvyksiä kohtaan** eli olemassa olevan opitun tiedon ja todellisuuden sekä valmiiden rakenteiden uudelleentarkastelu.
- **Käsitysten historialliskulttuurisuus** eli maailman ja todellisuuden ymmärtäminen tietyistä ajasta ja paikasta käsin.
- **Tiedon rakentuminen sosiaalisissa prosesseissa** eli ihmisten välisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa syntyvän todellisuuden omaksuminen.
- **Tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteen kuuluminen** eli tiedon nivoutuminen sosiaaliseen toimintaan sen sijaan, että sosiaalisia ilmiöitä pyrittäisiin selittämään sisäisten tekijöiden avulla.

Sosiaalisesta konstruktionismista on olemassa erilaisia suuntauksia ja sen kenttää voidaan jäsentää erilaisin tavoin. Jokinen (2016, s. 212) jaottelee sosiaalisen konstruktionismin sosiaalisten ongelmien konstruktionistiseen tutkimusperinteeseen (Spector & Kitsune, 1987), sosiologiseen konstruktionismiin (Berger & Luckmann, 1994), poststrukturalistiseen sosiaaliseen konstruktionismiin (Foucault 1981; 1986) ja sosiaalipsykologiseen sosiaaliseen konstruktionismiin (Gergen 1994; Shotter 1993). Tutkielmani sijoittuu tästä jäsenyyksestä kahden viimeisen välimaastoon.

Burr (2015, s. 24–26) jakaa sosiaalisen konstruktionismin kahteen teoria- ja tutkimus-suuntaukseen, joita ovat makrotason tutkimus ja mikrotason tutkimus. Tämä jäsenyys on linjassa poststrukturalistisen sosiaalisen konstruktionismin ja sosiaalipsykologisen sosiaalisen konstruktionismin kanssa. Mikrotason sosiaalinen konstruktionismi keskittyy yksilöiden arjessa käytyihin vuorovaikutustilanteisiin ja siihen, miten todellisuutta rakennetaan näissä tilanteissa. Makrotason konstruktionismissa todellisuuden taas katsotaan kumpuavan sosiaalisista rakenteista ja institutionalisoituneista toiminnoista. Mikro- ja makrotaso eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Tarkasteluni sijoittuu näiden kahden suuntauksen risteämiskohtaan: olen kiinnostunut merkitysten rakentumisesta

yksilötasolla, peilaten niitä kuitenkin laajempiin sosiaalisiin prosesseihin ja vallan muotoihin. Kerron tästä asemoinnista tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

5.3 Diskursiivinen psykologia

Sosiaalipsykologisen sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta olen kiinnostunut todellisuuden diskursiivisesta rakentumisesta. Yleisesti tunnettu termi diskursiivisissa prosesseissa rakentuvien merkitysten tutkimukselle on diskurssianalyysi, jonka vakiintumiseen sosiaalisen konstruktionismin tutkimuksen kentälle ovat vaikuttaneet erityisesti Jonathan Potter ja Margaret Wetherell teoksellaan *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour* (1987). Potter ja Wetherell (mts. 32–34) esittävät, että diskurssianalyysissä kielenkäyttö nähdään tavoitteellisena toimintana ja diskurssit keinoina saavuttaa tiettyjä argumentatiivisia päämääriä. Diskurssianalyttisesti toteutettu tutkimus voidaan jakaa kahteen haaraan, joita ovat mikrotason diskursiivinen psykologia ja makrotason foucault’lainen diskurssianalyysi (Willig 2003, s. 159; 2008, s. 92). Willig (2003, s. 159) esittää, että molemmissa lähestymistavoissa ollaan kiinnostuneita todellisuuden rakentumisesta erityisesti diskursiivisissa prosesseissa, mutta niillä on erilaiset teoreettiset taustavaikuttimet ja ne vastaavat erilaisiin tutkimuskysymyksiin.

Mikrotason diskursiivinen psykologia on saanut vaikutteita etnometodologiasta ja keskusteluanalyysistä, ja sen pääpaino on vuorovaikutuksen kontekstisidonnaisuudessa. Mielenkiinnon kohteena mikrotason diskurssianalyysissä on puheen performatiivisuus: minkälaista diskursiivista sisältöä puhujat tuottavat ja minkälaisia seurauksin puhujat käyttävät diskursiivisia resursseja. Keskiössä on ajatus, että puheessa luodut merkitykset ovat riippuvaisia vuorovaikutuksen osapuolten toiminnasta. (Willig 2008, s. 95–96.) Mikrotason diskursiivinen psykologia lähestyy siis puhetta yksilöllisen vuorovaikutuksen kontekstissa, jolloin tutkimuskohteena ovat puheessa rakentuvat merkitykset yksilöiden luonnollisen arjensuorituksen kannakäymisessä.

Foucault’lainen diskurssianalyysi sen sijaan tarkastelee kielen roolia laajemmissa sosiaalisissa prosesseissa vallan ja legitimaation näkökulmasta. Se on saanut vaikutteita post-strukturalistisesta teoriasta. Foucault’laisen makrotason diskurssianalyysissä mielenkiinnon kohteena on tarkastella kielen roolia sosiaalisen ja psykologisen maailman rakentumisessa, sekä tietyssä kulttuurissa saatavilla olevia diskursseja ja niiden

käyttömahdollisuuksia ja vaikutuksia kyseisen kulttuurin ihmisille. (Willig, 2003, s. 171.) Parker (1994, s. 245) määrittelee diskurssit ”kokoelmaksi lausumia tai väittämiä, jotka konstruoivat objekteja ja joukon subjektipositiota”. Nämä konstruktiot taas mahdollistavat tiettyjä tapoja nähdä maailmaa ja toimia siinä. (Willig, 2003, s. 171.) Makrotason foucault’laisessa diskurssianalyysissä tarkastellaan siten puhetta yksilötasoa laajemmissa konteksteissa: minkälaisia merkityksiä valtavirtadiskurssit saavat aikaan ja miten nämä vaikuttavat ihmisten tapaan nähdä maailma ja toimia siinä.

Willig (2003, s. 180–181) esittää, että mikrotason diskursiivinen psykologia ja foucault’lainen diskurssianalyysi eroavat toisistaan kolmen eri näkökulman kautta. Ensiksi, ne vastaavat erilaisiin tutkimuskysymyksiin: diskursiivisessa psykologiassa tutkimuskysymykset ohjautuvat mikrotason puheeseen, kuten ”miten yksilöt käyttävät kieltä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa” kun taas foucault’laisessa diskurssianalyysissä huomio ohjautuu laajempaan yhteiskunnallisiin konteksteihin, kuten ”miten voidaan luonnehtia sitä diskursiivista maailmaa, jota ihmiset käyttävät ja minkälaisia vaikutuksia sillä on ihmisten olemassaololle?”. Toiseksi, diskursiivinen psykologia ja foucault’lainen diskurssianalyysi korostavat erilaisia toimijuuden näkökulmia: diskursiivisessa psykologiassa yksilöt nähdään aktiivisina puheen tuottajina, kun taas foucault’laisessa diskurssianalyysissä diskurssit nähdään valtaapitävinä, ihmisiä ja heidän olemassaoloaan konstruoivina rakenteina. Kolmanneksi, diskursiivinen psykologia kyseenalaistaa ”kokemuksen” (”subjektin” ja ”identiteetin” rinnalla) ja käsitteellistää sen diskursiiviseksi toiminnoksi, jolloin puhuja saattaa vedota hänen ”kokemukseensa” validoidakseen väittämiään. Foucault’laisessa diskurssianalyysissä ei ”kokemusta” sen sijaan pyritä lainkaan teoretisoimaan, vaan diskursiivisia konstruktioita lähestytään annettuina raakakategorioina, kuten ”terve”/”sairas” tai ”normaali”/”epänormaali”.³¹

Wetherell (1998, s. 388) on kuitenkin todennut, että tutkimuksessa tulisi huomioida sekä todellisuuden rakentuminen tilannesidonnaisesti yksilöiden välillä että institutionaalisten toimintojen ja sosiaalisten rakenteiden vaikuttimet näissä tilanteissa. Mikrotason diskursiivisen psykologian ja makrotason foucault’laisen diskurssianalyysin välimaastoon sijoittuu Edleyn (2001a) jäsenitys diskurssianalyysistä, jota hän kutsuu kriittiseksi diskursiiviseksi psykologiaksi. Sen mukaan yksilöiden vuorovaikutukseen ja puheeseen

---

³¹ Annan tarkemman selonteon omasta lähestymisestä näihin kategorioihin luvussa 5.5

vaikuttaa aina tietty historiallinen konteksti, joka tarjoaa puhujien käyttöön erilaisia diskursiivisia resursseja. Nämä resurssit eivät kuitenkaan ole aina puhujien vapaasti käytettävissä, sillä joistakin konstruktioista tulee paremmin saatavilla olevia kuin toisista. Toisin sanoen, jotkut tavat ymmärtää maailmaa ovat kulttuurisesti dominoivia eli hegemonisia, jolloin ne saattavat saada statuksen itsestäänselvyytenä tai absoluuttisena totuutena. Kriittisen diskursiivisen psykologian tavoitteena on tarkastella nimenomaan tätä normalisaation prosessia ja pohtia, kenen intressejä tietyt diskursiiviset rakenteet palvelevat. Kriittinen diskursiivinen psykologia näkee ihmiset sekä diskurssin tuottajina että sen tuotteina ja pyrkii siten tarkastelemaan yksittäisen subjektin ja diskurssin suhdetta tästä ristämiskohdasta. (Mts. 190.)

Asetan tutkielmani Edleyn (mt.) kriittisen diskursiivisen psykologian viitekehykseen. Tutkielmassani fokus suuntautuu haastateltaviin puheen tuottajina. Mielenkiinnon kohteenani on tarkastella, minkälaisia puhetapoja haastateltavat käyttävät rakentaessaan kertomusta erilaisista palvelukohtaamistilanteista ja minkälaisia positioita näissä puhetoissa haastateltaville rakentuu. Peilaan näitä puhetapoja ja positioita kuitenkin yksilöä laajempiin institutionaalisiin vallan muotoihin ja analysoin tarinoissa rakentuvia merkityssysteemejä suhteessa aikaisempaan monisuhteisuustutkimukseen.

5.4 Narratiivisuus

Sosiaalinen konstruktionismi ja kriittinen diskursiivinen psykologia tarjoavat teoreettisia viitekehyksiä, josta käsin tarkastella normaalin ja poikkeavuuden rajapintojen rakentamista ja valtasuhteita. Mielenkiintoni kohdistuessa erityisesti mikrotasolla tuotettuihin yksilöllisiin puhetapoihin, tarjoaa narratiivinen tutkimusote hyvän lähtökohdan aineistonkeruun lähestymiselle. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2009, s. 189) määrittelevät, että ”kerronnallisen, narratiivisen haastattelun tavoitteena on koota tutkijan aineistoksi kertomuksia”. Heikkinen (2007, s. 142) taas toteaa, että narratiivisuus³² viittaa ”lähestymistapaan,

---

³² Käsitteelle *narratiivisuus* ei toistaiseksi ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Muun muassa Hänninen (1999) ja Heikkinen (2007) käyttävät narratiivisuudesta puhuttaessa termiä *tarinallisuus*. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2009) sen sijaan käyttävät narratiivista käännoiksi *kertomus*, *kertomuksellinen* ja *kerronnallinen*, ja vastaavasta englanninkielisen sanasta *story* käännoistä *tarina*. Heikkisen (2007, 142) mukaan kirjallisuustieteessä tehdään selkeä ero kertomuksen ja tarinan välille, sillä kertomuksen katsotaan olevan eräänlainen yläkäsite ja tarinan sen alakäsite. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2009, 189) sen sijaan esittävät, että samasta tarinasta voi olla useita eri, toisistaan poikkeavaa kertomusta. Sosiaalitieteissä ei aina välttämättä tehdä selkeää eroa käsitteiden välille, vaan käytetään sitä termiä, joka palvelee sopivaa ilmaisua. Käytän tutkielmassani käsitteitä tarina, kertomus ja narratiivi synonyymeina viitatessani aineistooni.

joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana”. Yksinkertaisuudessaan narratiivisuuden keskiössä on siis kerätä aineistoksi puhetta, joka on tarinan muodossa.

Chase (2005, s. 656–658) esittelee ”viisi narratiivista linssiä”, joiden avulla narratiivin olemusta voidaan lähestyä. Linssit ovat lähinnä käsitteellisiä ja yhdessä tutkimuksessa yhdistyy niistä monesti useampi kuin yksi. Tutkimusnäkökulmasta riippuen painopisteet linssien hyödyntämiselle voivat vaihdella. Ensimmäisen linssin läpi katsottuna narratiivi on erityinen diskurssin muoto. Sen avulla kuvaillaan tapahtuma tai tilanne sekä välitetään tunteita, ajatuksia ja tulkintoja. Narratiivin kautta ymmärretään omaa ja muiden toimintaa sekä organisoidaan tapahtumia ja asioita, ja rakennetaan niiden välille yhteyksiä.

Toisen linssin mukaan narratiivit nähdään verbaalisena toimintana, jonka avulla pyritään saamaan jotain aikaan. Narratiivin avulla puhuja muokkaa, rakentaa ja esittää minuutta, kokemusta ja todellisuutta. Tarinan kertojan ääni on narratiivin keskiössä: miten tarinaa kerrotaan, mikä narratiivin sisältö on ja mistä positioista käsin kertoja puhuu. Kolmannen linssin mukaan tarinoiden katsotaan olevan sosiaalisten olosuhteiden mahdollistamia ja rajaamia. Tarinoissa välittyy mahdollisuus minuuden ja todellisuuden rakentumiselle kertojan yhteisössä, lähipiirissä, sosiaalisessa jäsenyydessä, ja kulttuurisessa ja historiallisessa ympäristössä.

Neljännän linssin mukaan tutkijat käsittelevät narratiiveja vuorovaikutuksellisina toimintoina, joita tuotetaan tietyssä paikassa, tietylle kuulijajoukolle ja tietyssä syystä. Kertojan ”sama” tarina saa siis eri muotoja riippuen siitä, kerrotaanko sitä esimerkiksi tutkijalle, sosiaalityöntekijälle vai vertaisille. Kertojan tarina on näin ollen joustava ja muuttuva, ja osittain rakentuva sen kuulijan kanssa. Viidennen linssin mukaan narratiiviset tutkijat nähdään itse kertojina samalla kun he tulkitsevat aineistoa ja pohtivat keinoja, joilla esittää näkemyksensä narratiiveihin liittyvästä ilmiöstä. Tällöin tutkimus kirjoitetaan usein ensimmäisessä persoonassa ja siinä korostetaan omaa narratiivista toimintaa. Tutkijasta tulee ikään kuin yksi yhteinen ääni, joka kertoo yhtä tarinaa keräämistään narratiiveista.

Varjonen (2013, s. 26) esittää väitöskirjassaan, että Chasen (2005) jäsenyyksestä linssit 2–4 nivoutuvan luontevasti konstruktionistiseen lähestymistapaan, joka toimii myös oman työni teoreettisena viitekehysenä. Varjosen (mt.) lailla katson, että ensimmäinen

linssi ei paikannu sosiaalisen konstruktionismin kentälle, sillä siinä narratiivi nähdään todellisuutta kuvaavana eikä todellisuutta konstruoivana. Toinen, kolmas ja neljäs linssi sen sijaan asettuvat mielestäni kriittisen diskursiivisen psykologian kanssa samalle linjalle, sillä niissä mielenkiinto kohdistuu tarinankertojien kontekstisidonnaisiin puhetekoihin. Kolmas linssi myös edustaa mielestäni queer-teorian ja intersektionaalisuuden näkökulmia ja hyödynnän sitä peilattessani tarinoita yksilöä laajempiin sosiaalisiin prosesseihin. Viides linssi sen sijaan ei mielestäni sovellu diskurssianalyttiseen tutkimukseen, jossa ollaan kiinnostuttu haastateltavien äänistä ja niissä rakentuvista merkityksistä. Tutkijan toimiminen kertojana nostaa esiin myös eettisiä kysymyksiä muun muassa tutkijan autoritäärisestä roolista (Chase, 2005, s. 658). Tarkennan asemointiani vielä seuraavassa alaluvussa.

5.5 Tämän työn lähestymistapa

Luonnehdin työtäni sosiaalipsykologiseksi, sosiaalisen konstruktionismin (Burr, 2015) ja kriittisen diskursiivisen psykologian (Edley, 2001a) viitekehyksiä hyödyntäväksi tutkielmaksi, joka tarkastelee feministisestä liikkeestä kumpuavan monisuhteisuuden ilmiötä – ja tarkemmin monisuhteisten tuottamia palvelukohtaamistarinoita.

Sosiaalisen konstruktionismin tarkastelutasoista tutkielmani sijoittuu yksilöllisen puheen ja valtarakenteiden risteämispisteeseen, jolloin olen kiinnostunut merkitysten rakentumisesta yksilötasolla, peilaten niitä kuitenkin laajempiin sosiaalisiin prosesseihin ja vallan muotoihin. Suhdevähemmistöt asettuvat samaan kontekstiin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun seksuaalivähemmistöjen, sukupuolivähemmistöjen, etnisten vähemmistöjen, vammaisten ja muiden normista poikkeavien ryhmien kanssa. Queer-teoria auttaa hahmottamaan monisuhteisuuden asettumista laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin (tai niiden ulkopuolelle) ja osoittamaan, minkälaisien toimintojen avulla normista poikkeaminen asetetaan marginaaliin yksilöä laajemmissa mittakaavoissa.

Työni fokus suuntautuu haastateltavien puheeseen kohdatuksi tulemisesta konstruktionisessa ja diskursiivisessa kontekstissa. Sosiaalipsykologisen sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä huomioni kohdistuu erityisesti tutkittavien tuottamiin merkitysrakenteisiin narratiivisdiskursiivisissa prosesseissa. Olen siis kiinnostunut sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta haastateltavien puheessa. Kriittisen diskursiivisen

psykologian viitekehyksessä pyrin selvittämään, mitä erilaisia puhetapoja haastateltavat käyttävät kertoessaan kohdatuksi tulemisesta ja millaisia subjektipositioita haastateltaville rakentuu näissä puhetavoissa.

Burr (2015, s. 100–101) toteaa, että sosiaalisen konstruktionismin kentällä todellisuuden rakentumiseen liittyvät näkökulmat yhdistyvät usein realismiin ja relativismin väliseen kiistaan. Keskeisenä tässä keskustelussa on kysymys siitä, nähdäänkö kieli todellisuutta kuvaavana vai todellisuutta rakentavana (Juhila 2016a, 300). Näiden lähestymistapojen hahmottamisessa voidaan hyödyntää jäsenystä ontologisen ja episteemisen konstruktionismin käsitteistä. Ontologinen konstruktionismi nojaa realismiin (Juhila, 2016a, 301), joka mukaan on olemassa ihmisistä riippumaton ulkopuolinen todellisuus (Burr, 2015, s. 238). Ontologisessa konstruktionismissa kieli on ensisijainen tutkimuskohde, mutta kielen ulkopuolella nähdään olevan myös muita ei-diskursiivisia maailmoja (Juhila, 2016a, s. 300–301). Episteeminen konstruktionismi sen sijaan nojaa relativismiin (mts. 301), jonka mukaan ei ole olemassa universaalia, absoluuttista totuutta, vaan kaikki näkökulmat ovat yhtä paikkansapitäviä (Burr, 2015, s. 238). Episteeminen konstruktionismi ei ota kantaa kielen ulkopuoliseen todellisuuteen, vaan tutkimuksen kohteena on ainoastaan puhe tai teksti (Juhila, 2016a, s. 301).

Tutkimustani ohjaavat ensisijaisesti relativismin ja episteemisen konstruktionismin jäsenykset. Katson, että aineistoni avulla en pääse käsiksi tarinoiden takana piileviin ilmiöihin eivätkä haastateltavieni tarinat toimi palvelukohtamistilannetta *kuvaavina* selontekoina. Sen sijaan katson, että haastateltavani tuottavat kielellisissä käytännöissä yhdenlaisia *versioita* kohtaamistilanteesta ja nämä versiot ovat siten tutkimukseni kohteena. (Potter & Wetherell, 1987, s. 32–34.) En kuitenkaan kiistä puheen ulkopuolisen todellisuuden olemassaoloa tai näe kieltä yksinomaan ainoana mahdollisena todellisuuden lähteenä (Edley, 2001b, s. 439). Tarkastellessani esimerkiksi institutionaalista valtaa, en sulje silmiäni olemassa olevilta, ei-diskursiivisilta rakenteilta. Sen sijaan lähestyn valtaa haastateltavieni puheen kautta ja pyrin tulkitsemaan vallan rakentumista aineiston selontekojen perusteella. Suhteuttamalla yksittäisten haastateltavien tuottamia merkitysrakenteita muihin teksteihin ja puheeseen, pystyn kenties löytämään palvelurakenteista institutionalisoitunutta jatkumoa. (Juhila 2016a, s. 311.)

Hyödynnän episteemistä tapaa ymmärtää aineistoani myös haastateltavien puhuessa ”kokemuksistaan”. Diskursiivisen psykologian viitekehyksessä on omaksuttu näkemys, jonka mukaan tutkijoilla ei ole pääsyä ihmisten päänsisäisiin maailmoihin. Näin ollen subjektiviteettia ja kokemusta on mahdollista tarkastella vain haastateltavien tuottamina puhetekoina. (Juhila, 2016a, s. 309.) Lähestyn ”kokemuksen” käsitettä anti-essentiaalisena rakenteena. Tässä konstruktionistisessa viitekehystä ihminen ei ole sisältäpäin ohjautuva ja muuttumaton, vaan vuorovaikutuksessa ja kontekstisidonnaisesti rakentuva. (Burr, 2015, s. 121–122.) Katson siis myös kokemusten rakentuvan tilannesidonnaisesti ja haastateltavien käyttävän kokemuksiaan argumentatiivisesti rakentaakseen selontekoa kohtaamistilanteesta palveluissa. ”Kokemus” kohdatuksi tulemisesta ei siis edusta absoluuttista totuutta kohtaamistilanteen tapahtumista, vaikkakin se näyttäytyy ja tuntuu totena haastateltavalle itselleen. Tutkielmassani tarkastelen siis tapaa, jolla haastattelevat puhuvat kohtaamistilanteista – en kohtaamistilanteita itsessään.

Samaan aikaan kunnioitan haastateltavieni ääntä ja ymmärrän, että tarinoissa rakentuvat kokemukset kohdatuksi tulemisesta ovat kuitenkin haastateltaville itselleen totta. Tavoitteenani ei siten ole vähätellä tutkittavien tarinoiden voimaa ja merkitystä heille itselleen, vaan tehdä tulkintoja haastateltavien tavasta rakentaa tapahtumakuvausta diskursiivisesti. Tutkielmani konstruktionistisen luonteen vuoksi lähestyn selontekoja palvelukohtaamisista yksipuolisina tarinoina, joiden sisältö saattaisi olla erilainen, jos ne kerrottaisiin eri päivänä tai jollekin toiselle haastateltavalle, tai jos kertojana olisi palvelun työntekijä. Palaan näihin näkökulmiin tutkielman arviointia käsittelevässä luvussa 8.3.

6 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Aloitin haastateltavien etsimisen julkaisemalla haastattelukutsun (liite 1) ensimmäisen kerran toukokuussa 2017 Facebookin julkisessa Polyamoria-ryhmässä. Lisäksi Sexpo-säätiö, Suomen Seksologinen Seura ja Polyamoria – Monisuhteisuus ry jakoivat haastattelukutsun omilla Facebook-sivuillaan ja kotisivuillaan. Haastattelukutsun jakaminen tuotti yhteydenottoja kahdeksalta henkilöltä, joista kuusi lopulta osallistui tutkimukseen.

Tavoitteenani oli saada tarina kohdatuksi tulemisesta kymmeneltä osallistujalta. Keskustelin vähäisestä osallistujamäärästä ja sen tuottamasta ongelmallisuudesta erään monisuhteisen kontaktini kanssa, joka huomautti viitekehitykseni haasteellisuudesta: moni ei yksinkertaisesti ”pidä ääntä” monisuhteisesta elämäntavastaan palveluissa ja siksi tutkimiani kohtaamistilanteita ei välttämättä yksinkertaisesti ole. Tämä ”hiljenemisen kulttuuri” ilmeni myöhemmin myös aineistoani analysoidessa ja on linjassa aikaisemman tutkimuksen (Tikkanen, 2016) kanssa, jonka mukaan monisuhteisesta elämäntilanteesta kertomista kontrolloidaan tuomitukseksi tulemisen pelossa. Sexpo-säätiö julkaisi haastattelukutsun vielä uudestaan, jonka lisäksi Perhesuhdekeskus ja omat Facebook-kontaktini jakoivat kutsua Facebook-sivuillaan.

Keskusteluani kontaktini kanssa päätin jakaa muokatun haastattelukutsun (liite 2) vielä uudestaan Facebookin suljetussa Polyamoria-ryhmässä. Julkaisussa tein kaksi tietoista muutosta aikaisempaan verrattuna: korostin yleisiä kokemuksia palveluista ja niiden rakenteista yksittäisten kohtaamistilanteiden lisäksi ja mainitsin sosionomi- ja seksologikoulutuksistani.³³ Julkaisu suljetussa Facebook-ryhmässä tuotti pian lisää yhteydenottoja. Kaikista yhteyttä ottaneista henkilöistä tutkimukseen osallistui lopulta kolmesta viidestätoista.

---

³³ Olin aikaisemmin tehnyt päätöksen olla kertomatta muista taustoistani kaksoissidonnaisuuden vuoksi, sillä en halunnut haastattelutilanteessa joutua vahingossa neuvojan tai ohjaajan asemaan joko oman tai haastateltavan toiminnan vuoksi. Koin myös, että tutkimuksen teossa ensisijainen roolini oli toimia sosiaalipsykologian opiskelijana ja tutkijana. Ensimmäisten haastatteluiden lopuksi muutama osallistuja kuitenkin kysyi, miksi olen aiheesta kiinnostunut, jolloin kerroin ammatillisesta viitekehityksestäni. Osa osallistujista antoi asiasta palautetta sanomalla, että tieto koulutuksestani seksologian kentältä saattaisi madaltaa monisuhteisesti elävien henkilöiden kynnystä ottaa yhteyttä ja osallistua tutkimukseen. Tulkitsin asian niin, että osallistujat olettivat minulla olevan enemmän resursseja sensitiiviseen kohtaamiseen haastattelutilanteissa aikaisemman koulutukseni vuoksi, kuin jos olisin ollut ”vain” sosiaalipsykologian opiskelija.

6.1 Aineistonkeruu

Hyödynsin aineistonkeruussa narratiivista lähestymistä. Usein narratiiviset aineistot kerätään haastattelemalla, mutta aineistonkeruuta voidaan toteuttaa myös ilman vuorovaikutuksellista asetelmaa, jolloin aineistona voivat olla erilaiset kirjalliset tuotokset (Heikkinen, 2007, s. 155–156). Tutkielmassani yhdistin kaksi eri aineistonkeruumenetelmää: kirjeet ja kasvokkain toteutetut haastattelut. Koin kahden eri menetelmän yhdistämisen olevan perusteltua aiheen arkaluonteisuuden vuoksi. Halusin tarjota kirjehaastattelun mahdollisuutta niille, jotka toivoivat saavansa äänensä kuuluviin, mutta eivät pystyisi esimerkiksi välimatkan tai liikuntarajoitteen vuoksi saapumaan paikalle. Ajattelin, että kirjallinen muoto voisi olla myös hyvä vaihtoehto niille, jotka kokevat helpommaksi kertoa tarinansa kirjoittamalla kuin keskustellen. Vastaavasti koin haastattelun palvelevan niitä, joille kirjoittaminen ei ole mieluisaa tai jotka kertovat mieluummin palvelukohtaamisista kasvotusten.

Hyödynsin narratiiviselle aineistonkeruulle ominaisia tarinallisia lainalaisuuksia sekä kasvokkain toteutuneissa haastatteluissa että kirjeissä. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2009, s. 191–192) toteavat, että narratiivinen aineistonkeruu viittaa siihen, että ”tutkija pyytää kertomuksia, antaa tilaa kertomiselle ja esittää sellaisia kysymyksiä, joihin olettaa saavansa vastaukseksi kertomuksia”. Narratiiviset aineistonkeruutavat voivat poiketa toisistaan monin eri tavoin, kuten tutkimuksen aihepiirin, haastattelun tekniikan, kysymysten määrään tai toivotun vuorovaikutuksen suhteen. Narratiivisen aineistonkeruun toteuttamiselle ei siis ole olemassa yhtä oikeaa tapaa toimia, ja toimimalla ”väärin” on silti mahdollista saada mielenkiintoisia ja tärkeitä tuloksia. Chase (1995, s. 1–3) kuitenkin esittää, että narratiivisen aineistonkeruun tulisi pohjautua kertomuksia hakevaan kysymykseen. Kysymyksenasettelu on yksi onnistuneen aineistonkeruun kulmakivistä: se tulee esittää haastateltavalle ymmärrettävällä arkikielellä ja sen kautta tulee osoittaa mielenkiintoa haastateltavan kokemuksia, ajatuksia ja tunteita kohtaan sen sijaan, että pyydetäisiin ”raporttia” tapahtuneesta.

Kasvokkain toteutuneeseen haastatteluun osallistui kuusi ja kirjehaastatteluun seitsemän henkilöä. Kirjehaastatteluun oli mahdollista osallistua sähköpostitse. Kirjehaastattelua varten lähetin osallistujille ohjeistuksen tarinan laatimisesta (liite 3) ja sovin kirjeen palauttamispäivämäärästä. Lisäksi lähetin osallistujille haastattelusopimuksen (liite 4)

sähköpostitse, jonka he kuittasivat hyväksytyksi. Kirjeiden pituus vaihteli sivusta kolmeen sivuun ja ne olivat muodoltaan ja rakenteeltaan erilaisia. Muutamaa osallistujaa pyysin vielä jälkikäteen täydentämään kirjettä siitä puuttuvien tai epäselvästi kirjattujen tietojen vuoksi.

Järjestin kasvokkain toteutuneet haastattelut Sexpo-säätiön toimistolla Helsingissä kesällä 2017 heinä-, elo- ja syyskuun aikana. Willig (2003, s. 163–164) esittää, että mikro-tason diskursiivisen psykologian viitekehyksessä tehdyn tutkimuksen aineistona ovat usein erilaiset luonnostaan ilmenevät tekstit tai puhe, kuten nauhoitukset keskusteluista epävirallisissa (esimerkiksi perheillallisen) tai virallisissa (esimerkiksi lääketieteellisen konsultaation) konteksteissa. Monesti tällaisen aineiston kerääminen voi kuitenkin olla haastavaa ja sen vuoksi on analyyseissä käytetty myös haastattelujen kautta saatua dataa. Koska omassa tutkielmassani ei tällaisen luonnostaan ilmenevän puheen keruuseen ollut mahdollisuutta, hyödynsin narratiiviselle tutkimusotteelle sopivaa avointa haastattelumenetelmää. Eskola & Suoranta (1998, s. 87) esittävät, että avoin haastattelu muistuttaa normaalia keskustelua, joka soljuu vapaasti tietyn aihepiirin sisällä. Avoimessa haastattelussa ei ole tarkkoja kysymyksiä eikä haastattelun kulkua ole etukäteen määritelty. Haastattelijan rooli on toimia keskustelukumppanina, joka tarvittaessa ohjaa keskustelun takaisin tutkimusaiheen äärelle, jos puhe ohjautuu tutkimusaiheen ulkopuolelle. Tarvittaessa haastattelija voi pyytää tarkennuksia ja esittää lisäkysymyksiä. (Metsämuuronen, 2011, s. 199.)

Tarjosin haastateltaville mahdollisuutta osallistua haastatteluun yhdessä kumppanin tai kumppanien kanssa, mutta kaikki haastateltavani halusivat osallistua haastatteluun yksin. Kasvokkain toteuttamani avoimet haastattelut rakentuivat kolmelle vaiheelle. Ensimmäisessä kysyin haastateltavan monisuhteisesta taustasta, sen hetkisestä ihmissuhdetilanteesta, motiiveista monisuhteisuudelle ja subjektiivista määritelmää omakohtaisen monisuhteisyyden muodolle. Lisäksi pyysin haastateltavaa kertomaan hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan ja sukupuoli-identiteetistään, jotta en olisi tehnyt olettamuksia haastateltavasta ja hänen tarinastaan. Esitietojen jälkeen pyysin haastateltavaa kertomaan minulle tarinan tilanteesta, jossa hän on tullut kohdatuksi jonkinlaisessa palvelussa. Sanoitin haastateltavalle, että kyse on avoimesta haastattelusta ja että hänen ei tarvitse odottaa erikseen kysymyksiäni, vaan kertoa vapaasti omaan tahtiin ja tyyliin tilanteesta ja

kokemuksestaan. Ohjeistin haastateltavia jo etukäteen sähköpostitse pohtimaan tarinaa valmiiksi ja samalla kerroin, mitä kaikkia tahoja ”palvelulla” voidaan käsittää:

- Terveyskeskus, sairaala, neuvola, kouluterveydenhuolto
- Sosiaalitoimi, Kansaneläkelaitos (Kela)
- Koululaitos (lapsen, puolison, oma)
- Oikeuslaitos, poliisi, verovirasto tai jokin muu

Ohjeistin haastateltavaa myös etukäteen erittelemään kokemustaan eri tasoille:

- Palvelurakenteet: Kokeeko haastateltava tulevansa nähdyksi ja kuulluksi palveluissa ja niiden rakenteissa ylipäätänsä? Miten näkyvyys tai näkymättömyys vaikuttaa haastateltavaan?
- Yksilöllinen kohtaaminen, jossa haastateltava ei kerro monisuhteisuudesta: Haastateltava voi kertoa kohtaamistilanteesta, jossa palvelun työntekijällä ei ole tietoa haastateltavan monisuhteisesta elämänmuodosta. Minkälaisia oletuksia tilanteessa syntyy? Miten nämä oletukset vaikuttavat haastateltavaan? Miten haastateltava toimii näissä tilanteissa? Miksi haastateltava ei kerro monisuhteisuudesta?
- Yksilöllinen kohtaaminen, jossa haastateltava kertoo monisuhteisuudesta: Haastateltava voi kertoa tilanteesta, jossa palvelun työntekijällä on tieto haastateltavan monisuhteisesta elämäntavasta. Tämä tieto voi olla työntekijällä jo ennestään tai se voi käydä ilmi kohtaamistilanteesta. Miten haastateltavan kokemuksen mukaan työntekijän tieto hänen monisuhteisesta elämästään vaikuttaa kohdatuksi tulemiseen? Muuttuuko työntekijän asenne ja käytös tiedon myötä? Miten tilanne vaikuttaa haastateltavaan?

Narratiivi on sarja tapahtumia aikajärjestyksessä (Eskola & Suoranta, 1998, s. 22). Kirjeissä ja haastattelutilanteessa pyysin osallistujia kertomaan tilanteesta narratiivisen haastattelun rakenteen mukaisesti: kuinka kaikki alkoi, miten tapahtumat etenivät ja mihin tämä kaikki johti? Kerroin, että tarinan on tarkoitus muodostaa eheä kokonaisuus, jossa on selkeä alku, keskikohta ja loppu (mts. 22). Haastateltavalla oli mahdollisuus yhdistää elementtejä kaikista kolmesta yllä olevasta tilannevaihtoehdosta ja jos kerrottavana oli useampia yksittäisiä kokemuksia, niin halutessaan haastateltava sai jakaa useamman erillisen tarinan.

Haastattelun lopuksi pyysin haastateltavaa vielä kertomaan taustatiedot hänen iästään, koulutustaustastaan ja työtilanteestaan sekä siitä, missä päin Suomea hän asuu maakuntatasolla.³⁴ Haastattelujen pituus vaihteli vajaasta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin.

Aineistonkeruun jälkeen litteroin kasvokkain toteutuneet haastattelut sanatarkasti ja kävin aineiston läpi varmistaakseni, että haastateltavien anonymiteetti on suojattu. Osa haastateltavista oli haastattelun lopuksi ilmaissut, että oli kertonut sellaisia yksityiskohdaisia tietoja itsestään tai läheisistään, joiden ei toivonut tulevan näkyviin lopulliseen raporttiin, ja nämä tiedot poistin ennen varsinaisen analyysin tekemistä. Kävin läpi myös kirjeitse saadut tarinat ja tarkistin, että niissä ei ollut tunnistetietoja.

6.2 Osallistujien ja aineiston kuvaus

Hain haastateltaviksi yli 18-vuotiaita monisuhteisia henkilöitä, jotka elivät tai olivat eläneet monisuhteisesti vähintään vuoden. Haastateltavien ei siis tarvinnut elää monisuhteisesti tutkimushetkellä. Katsoin kuitenkin tärkeäksi, että haastateltavilla tuli olla selkeä ymmärrys monisuhteisuuden käytännöistä sekä tietoa siitä, miten monisuhteisuus vaikuttaa omaan arkeen ja sen sisältöön, jotta he pystyivät antamaan näkemyksiä omista kokemuksistaan. Haastateltavat saivat itse määritellä, mitä monisuhteisuus heille käytännössä tarkoittaa.

Tutkimukseen osallistui kolmetoista henkilöä, jotka olivat 24–45-vuotiaita. Kuusi osallistujaa määritteli itsensä eksplisiittisesti cis-sukupuoliseksi (elävänsä siinä sukupuolessa, joka heille oli syntymässä määritelty) käyttämällä etuliitettä ”cis” sukupuoltaan määritelmässä. Heistä kaksi oli miehiä ja neljä oli naisia. Lisäksi tutkielmaan osallistuneista viisi ilmoitti olevansa nainen, yksi olevansa transsukupuolinen nainen ja yksi olevansa sukupuoleton. Osallistujat antoivat lukuisia eri määritelmiä omalle seksuaaliselle suuntautumiselleen. Kolme heistä ilmoitti olevansa heteroita, täydentäen luonnehdintaa määritelmän joustavuuteen viittaavilla kommentteilla (esimerkiksi ”heteroflexible”). Lisäksi osallistujat määrittelivät itsensä panseksuaaleiksi ja biseksuaaleiksi. Osa haastateltavista ei osannut tai halunnut määritellä suuntautumistaan. Puhuessaan suhdemuodoistaan tai

---

³⁴ Haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi olen päättänyt kuitenkin kertoa tutkimuksessani haastateltavien taustatiedoista vain iät, sillä en katso asuinpaikan ja koulutustaustan olevan relevantteja tietoja tutkimukseni tavoitteen näkökulmasta.

suhdefilosofioistaan haastateltavat nimesivät avoimen suhteen (5), polyamorisen suhteen (5), ihmissuhdeanarkismin (2) ja swingingin (1). Haastateltavat kutsuivat suhteen muita osapuolia useilla eri termeillä, kuten kumppani, puoliso ja heila.

Tarinoissaan haastateltavat kertoivat kokemuksistaan sekä yksittäisten työntekijöiden kanssa että yleisellä tasolla palvelurakenteissa. Haastateltavat antoivat lukuisia eri ammattinimikkeitä palveluiden työntekijöille ja nimesivät palveluita muun muassa kaupunkikohtaisesti. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi olen yhdistänyt yksittäisten kohtaamisten palvelut viiden kategorian alle: terveysalan palvelut, terapiapalvelut, varhaiskasvatus, sosiaalitoimi ja opetusala. Palvelurakenteiden näkökulmasta nousivat tarinoissa esiin lainsäädäntö, Kelan päätökset, palveluiden fyysinen ympäristö sekä erilaiset ihmissuhdeoppaat ja lomakkeet. Alla olevassa taulukossa näkyvät palvelut, joista haastateltavat kertoivat ja kuinka monta kertaa kukin palvelu esiintyi aineistossa:

TARINOISSA ESIINTYVÄT PALVELUT		Lkm.
Yksilötason kohtaamiset	Terveysalan palvelut	22
	Terapiapalvelut	4
	Varhaiskasvatus	3
	Sosiaalitoimi	2
	Opetusala	1
Yht. 32 tarinaa yksilöllistä kohtaamista		
Palvelurakenteista yleisellä tasolla	Avoliittolainsäädäntö	3
	Kelan päätökset	2
	Lomakkeet / rekisterit / tietokannat	3
	Oppaat / mainoskuvat / valistuskampanjat	3
Yht. 11 mainintaa palvelurakenteista		

Taulukko 1: Kooste haastateltavien tarinoissa esiintyvistä palveluista

Terveysalan palveluihin lukeutui sekä yksityisen- että julkisen sektorin palveluita ja niiden sisällä kohtaamisia muun muassa lääkärin, terveyden- ja sairaanhoitajien sekä psykologien kanssa. Terapiapalveluista haastateltavat nimesivät kohtaamisia psyko-, pari-, seksuaali- ja perheterapeuttien kanssa. Varhaiskasvatukseen liittyvät tarinat kertoivat kohtaamisista päiväkodeissa ja sosiaalitoimen kohtaamiset lastensuojelussa ja kriisipalveluissa. Opetusala ilmeni tarinassa, joka käsitteli haastateltavan lapsen koulua.

Yksilötason kohtaamistarinoissa haastateltavat kertoivat kahdenlaisista kohtaamiskontakteista: niistä, joissa monisuhteisuus oli kohtaamisen aikana tiedossa (23 tarinaa) ja niistä, joissa tietoa ei ollut (9 tarinaa), koska se ei ollut kohtaamisessa relevanttia, haastateltava ei kokenut luontevaksi mainita asiaa tai haastateltava tietoisesti päätti salata asian. Tarinoista, joissa monisuhteisuudesta oli kerrottu, 15 sijoittui terveystalveluiden kontekstiin, kolme terapiapalveluiden kontekstiin, kaksi varhaiskasvatuksen kontekstiin, kaksi sosiaalitoimen kontekstiin ja yksi opetusalan kontekstiin. Tarinoista, joissa monisuhteisuudesta oli vaiettu, seitsemän sijoittui terveystalveluiden kontekstiin, yksi varhaiskasvatuksen kontekstiin ja yksi terapiapalveluiden kontekstiin. Muissa palveluissa monisuhteisuudesta oli kerrottu. Lopullisessa analyysissä oli mukana 30³⁵ yksilötason kohtaamistarinaa sekä 11 palvelurakennetarinaa.

6.3 Aineiston analysointi

Työni teoreettisten lähtökohtien asettuessa sosiaalisen konstruktionismin ja kriittisen diskursiivisen psykologian viitekehykseen, oli aineistonanalyysissä luontevaa hyödyntää diskurssianalyysin menetelmiä. Diskurssianalyysi on moniulotteinen ja väljä lähestymistapa tutkimusaineiston analysoinnille ja teoria aineiston ymmärtämiseksi. Se mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden tarkastelun useasta eri näkökulmasta erilaisin menetelmällisin sovelluksin. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, s. 21.) Sen keskiössä on kielenkäytön ja siinä rakentuvien merkitysten tutkiminen, jolloin mielenkiinnon kohteena ei niinkään ole tutkittava itse vaan se, mitä tutkittava sanoo ja mitä tällä sanomisella tehdään (mts. 33–34). Diskurssianalyysin avulla pyrin tarkastelemaan haastateltavien tarinoissa rakentuvia selontekoja palvelukohtaamisista ja näissä selonteoissa syntyviä merkitysrakenteita.

Analyysissäni tarkastelin yksilötasolla tuotettua narratiivista aineistoa ja hyödynsin mikro-tason diskurssianalyysin metodologisia jäsennyksiä, peilaten tuloksiani kuitenkin laajempiin yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin. Edley (2001a, s. 189) esittää, että kriittisen diskursiivisen psykologian viitekehyksessä tehdyn aineistoanalyysin kolme keskeistä työkalua ovat tulkintarepertuaarit, subjektipositiot ja ideologiset dilemmat, joista tässä tutkielmassa hyödynsin kahta ensimmäistä.

---

³⁵ Kaksi tarinaa karsiutui analyysivaiheessa pois, sillä ne eivät sisältäneet analyysin kannalta oleellista tietoa. Näissä tarinoissa haastateltavat keskittyivät kertomaan kohtaamistilanteen ulkopuolisista asioista.

Aloitin koko aineiston analyysin tutustumalla haastattelumateriaaliin, lukemalla haastateltavien tarinoita useita kertoja ja pohtimalla, miten haastateltavat puhuvat ja mihin he puheellaan pyrkivät. Huomasin, että valtaosin tarinat rakentuivat kahdesta vaiheesta: ensin haastateltavat esittelivät tietyn tapahtuman palvelussa ja sen jälkeen kertoivat omista tuntemuksistaan ja ajatuksistaan kohdatuksi tulemisen vaikutuksista.

Seuraavaksi muodostin jokaisen haastateltavan jokaisesta tarinasta oman tiedoston ja tiivistin tarinat pelkistettyyn muotoon karsimalla niistä tutkimuksen aiheen näkökulmasta epärelevantin puheen pois. Tämän jälkeen ryhdyin ryhmittelemään aineistoa tarinoissa esiintyvien palveluiden ja kohtaamiskontekstien perusteella. Laadin ensin haastateltavien taustatiedoista yhteenvedon ja tein kaavion (kts. taulukko 1, s. 43), johon niputin haastateltavien tarinoissa esiintyvät palvelut. Jaottelin myös tarinat ryhmiin sen perusteella, puhutaanko niissä kohdatuksi tulemisesta yksilöllisellä tasolla vai palvelurakenteissa yleisesti. Yksilötason kohtaamistarinat jaottelin edelleen niihin, joissa monisuhteisuus oli ollut tiedossa ja niihin, joissa asiasta ei oltu haluttu kertoa (kts. alkuperäisen haastatteluohjeeni, s. 41). Tämä luokittelu helpotti myöhemmin hahmottamaan puhetapojen ja kohtaamiskontekstien yhteyksiä.

6.3.1 Tulkintarepertuaarien muodostaminen

Aineiston lajittelun jälkeen jatkoin analyysia tarkastelemalla haastateltavien puheesta nousevia tapoja puhua kohtaamistilanteista, mikä liittyi ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Willig (2003, s. 165–166) esittää, että diskurssianalyysi etenee tutkijan ja tekstin vuorovaikutuksessa. Tekstiä analysoidessa tutkijan tulee kiinnittää huomiota puheen konstruktionistisiin ja toiminnallisiin ulottuvuuksiin eli toisin sanoen tarkastella, mikä on tekstin sisältö ja rakenne, ja minkälaista vaihtelua sisällössä ilmenee. Tutkijan tulee lisäksi tarkastella, miten teksti konstruoi sen subjekteja ja objekteja, miten nämä konstruktiot vaihtelevat diskursiivisten kontekstien välillä ja minkälaisin seuraamuksin niitä voidaan hyödyntää. Näiden konstruktioiden tulkitsemisessa tulee huomioida tekstissä ilmevä terminologia, tyyli, kieliopilliset piirteet ja mahdolliset metaforat ja muut kielikuvat.

Potter ja Wetherell (1987, s. 149) viittaavat vastaaviin systeemiin kielirakenteisiin tulkintarepertuaareina. Wetherellin (1998, s. 400) mukaan tulkintarepertuaarit ovat ”kulttuurisesti tuttuja ja tavanomaisia argumentaation keinoja, jotka muodostuvat

arkipäiväisistä teemoista ja kielikuvista”. Tulkintarepertuaarit ovat siten eräänlaisia apuvälineitä, joiden avulla rakennetaan merkityksiä ihmisille, ilmiöille ja asioille. Edley (2001a, s. 198) kuvaa tulkintarepertuaareja keskustelun rakennuspalikkoina tai kirjaston kirjahyllyn kirjoina, joita keskustelija voi ottaa käyttöönsä tarvittaessa. Jokinen ym. (2016, s. 27–28) taas viittaavat tulkintarepertuaareihin merkityssysteemeinä, jotka syntyvät tutkijan tulkinnan tuloksena eivätkä siten ole ”analyysin raakamateriaalia”, kuten literoitu teksti tai muu analyysin pohjana toimiva aineisto.³⁶

Tulkintarepertuaarien muodostamiseksi luin laatimiani tiivistelmiä ensin kokonaisuutena. Tässä vaiheessa kirjoitin analyysini tueksi tarinoista lyhyitä, muutaman virkkeen yhteenvedoja, joiden perusteella muodostin erilaisia avainsanoja tukemaan kokonaisuuden hahmottamista. Tarinoissa saattoi ilmetä useita eri teemoja ja siten saatoin muodostaa yhdestä tarinasta useita eri avainsanoja, joiden perusteella ryhdyin ryhmittelemään aineistoa.

Tämän jälkeen ryhdyin lukemaan tiivistelmiä yksityiskohtaisemmin tekemäni ryhmitteilyn mukaan ja kirjaamalla tarinoista ylös kohtaamisen kannalta olennaisia seikkoja. Keskeytin muun muassa siihen, mitä haastateltavat sanoivat työntekijän toiminnasta ja minkälaisilla sanoilla haastateltavat konstruoivat kokemuksiaan. Lukemalla esimerkiksi samassa pinossa olevia tarinoita, jotka kertoivat kohdatuksi tulemistä yksittäisen työntekijän kanssa tilanteessa, jossa monisuhteisuudesta päätettiin vaieta, pystyin löytämään sekä yhteneviä että eriäviä tapoja konstruoida kohtaamistilannetta ja työntekijää. Näitä puhetapoja vertasin myös muihin kohtaamiskonteksteihin, joissa monisuhteisuudesta oli kerrottu. Lukemalla rinnakkain tarinoita erilaisista kohtaamiskonteksteista pystyin saamaan hyvän kuvan siitä, minkälaisia puhetapoja haastateltavat käyttivät missäkin tilanteessa. Episteemisen konstruktionismin hengessä rajasin tarkasteluni yksinomaan haastateltavien puheeseen, jolloin pyrin välttämään tulkintoja puheen ulkopuolisesta maailmasta

---

³⁶ Edleyn (2001, s. 202) mukaan erilaisia merkityssysteemejä voidaan tulkintarepertuaarien lisäksi kutsua myös diskursseiksi. Käsitteitä yhdistää niiden ideologinen luonne: sekä diskurssien että tulkintarepertuaarien avulla voidaan tarkastella tapoja, joilla ihmiset puhuvat maailmasta. Diskurssin käsitettä käytetään usein foucault'laisessa analyysissä, joka keskittyy valtasuhteiden ja institutionaalisten toimintojen tarkasteluun, ja jossa diskurssien katsotaan muokkaavan kokonaisia instituutioita, kuten lääketiedettä. Tämän tyypisessä analyysissä ihmiset nähdään usein alistettuina subjekteina. Tulkintarepertuaarin käsitettä sen sijaan hyödynnetään usein silloin, kun tarkastellaan yksilöiden välistä puhetta arjen tasolla. Tulkintarepertuaarit eivät ole samalla tavalla yhteneviä kuin diskurssit, vaan niiden katsotaan olevan rajatumpia ja sirpaleisempia. Valtavirtadiskursseihin verrattuna, yksilöillä katsotaan siten olevan mahdollisuus valita useiden eri tulkintarepertuaarien väliltä käyttäessään erilaisia retoriikan keinoja. Kriittisen diskursiivisen psykologian kontekstissa korostuu haastateltavien dynaaminen kielenkäyttö ja toimijuus kohtaamistilanteiden konstruoina, jonka vuoksi sen yhteydessä on tyypillistä hyödyntää tulkintarepertuaarin käsitettä.

(Juhila, 2016a, s. 301). Tämän perusteella muodostin aineistosta tulkitsemani tulkintarepertuaarit.

6.3.2 Subjektipositioiden nimeäminen

Tulkintarepertuaarien muodostamisen jälkeen kiinnitin huomioni siihen, minkälaisia subjektipositioita haastateltaville rakentuu erilaisten puhetaipojen sisällä. Potter ja Wetherell (1987, s. 101–104) esittävät, että diskurssianalyysin kiinnostus kohdistuu minuuden rakentumiseen diskursiivisissa prosesseissa. Subjektipositiot eivät siten ole ihmisen sisään rakennettuja valmiita rooleja tai identiteettejä, vaan keinoja, joilla rakennetaan omaa asemaa vuorovaikutuksessa. Subjektipositiot viittaavat tiettyyn sijaintiin keskustelussa sekä identiteetteihin, joita yksilöille rakentuu tietyissä diskursiivisissa prosesseissa. Samoin, kuin puhujapositiot vaihtelevat diskurssien sisällä ja niiden välillä, myös identiteetit, josta käsin puhutaan, muuttuvat koko ajan. Kriittisen diskursiivisen psykologian viitekehyksessä subjektipositioihin asennoidutaan samoin kuin diskurssin käyttäjiin: sekä ulkoapäin rakentuvina että subjektiivisesti rakennettuina. (Edley, 2001a, s. 210.)

Subjektipositioiden muodostuksessa tarkastelin haastateltavien tapaa asemoida itseään suhteessa palveluihin. Kiinnitin huomiotani erityisesti tarinoiden sellaisiin kohtiin, joissa haastateltavat kommentoivat jollakin tavalla palveluiden ja työntekijöiden toiminnan vaikutuksia omaan itseen. Nimesin subjektipositiot tulkintarepertuaarien pohjalta, jolloin tietty tulkintarepertuaari avasi puhujalle tietyn position. Kertoessaan kohdatuksi tulemisesta haastateltavat saattoivat käyttää yhdessä tarinassa useita eri tulkintarepertuaareja, joten yhdessä tarinassa haastateltavalla saattoi olla myös monta eri positiota. Positioita koskeva tarkastelu liittyy erityisesti toiseen tutkimuskysymykseeni, mutta esittelen aineistosta tulkitsemani positioita kuitenkin seuraavaksi tulosluvussa tulkintarepertuaarien yhteydessä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa kerron tutkielmani tulokset ja vastaan tutkimuskysymyksiini: Minkälaisia puhetapoja voidaan tulkita monisuhteisten tarinoista, joissa kerrotaan kohdatuksi tulemisesta palvelurakenteissa ja yksittäisen työntekijän kanssa? Minkälaisia subjektipositioita haastateltaville rakentuu näissä puhetavoissa? Esittelen seuraavissa alaluvuissa analyysini perusteella muodostetut tulkintarepertuaarit eli puhetavat, joita haastateltavat käyttävät heidän kertoessaan kohdatuksi tulemisesta palveluissa. Käsittelen tulkintarepertuaarien sisällä olevia erilaisia tulokulmia, joiden perusteella haastateltavat merkityksellistävät kohdatuksi tulemistään. Tulkintarepertuaarien yhteydessä esittelen aineistossa rakentuvat subjektipositiot.

Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan kolmessa eri kohtaamiskontekstissa: 1) palvelurakenteissa, 2) yksittäisen työntekijän kanssa niin, että monisuhteisuudesta kerrottiin ja 3) yksittäisen työntekijän kanssa niin, että monisuhteisuudesta vaiettiin. Kertoessaan kokemusta yksittäisen työntekijän kanssa, haastateltavat puhuivat tarinoissaan siitä, miksi he olivat päättäneet käyttämään tiettyä palvelua, mitä heidän näkökulmastaan kohtaamistilanteen aikana tapahtui (mitä haastateltava teki, mitä työntekijä teki, mistä puhuttiin), mitä haastateltava teki työntekijän puheen tai toiminnan perusteella ja miten kohtaaminen haastateltavan mukaan vaikutti häneen. Kertoessaan palveluista yleisellä tasolla, haastateltavat puhuivat muun muassa siitä, miten monisuhteisyys näkyy (tai ei näy) palveluissa ja kuinka toimiviksi haastateltavat kokevat palvelut.

Analyysin perusteella palvelukohtaamistarinoista muodostui viisi eri tulkintarepertuaaria, joita ovat normatiivisuuden tulkintarepertuaari, leiman pelon tulkintarepertuaari, tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaari, osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaari ja positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari. Taulukossa 2 näkyy tulkintarepertuaarien sijoittuminen eri kohtaamiskonteksteihin.

TULKINTAREPERTUAARIT KOHTAAMISKONTEKSTEISSA	YKSILÖTASON KOHTAAMINEN Monisuhteisuudesta kerrottu	YKSILÖTASON KOHTAAMINEN Monisuhteisuudesta vaiettu	PALVELU- RAKENTEET
Normatiivisuuden tulkintarepertuaari	X	X	X
Leiman pelon tulkintarepertuaari	X	X	
Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaari	X		
Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaari	X		
Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari	X		

Taulukko 2: Haastateltavien tarinoissa rakentuvat puhettavat eri kohtaamiskonteksteissa

Tulkintarepertuaarit muodostavat kaksi kategoriaa, joista ensimmäiseen kuuluvat normatiivisuuden ja leiman pelon tulkintarepertuaarit, ja toiseen osaamattoman, tuomitsevan ja positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarit. Ensimmäisessä ryhmässä olevat tulkintarepertuaarit kertovat siitä, millaista on yleisluonteisesti käyttää palveluita monisuhteisena ja miten valtavirrasta poikkeaminen konstruoituu tälle vähemmistöryhmälle yksittäisiä kohtaamistilanteita laajemmissa konteksteissa. Jälkimmäisessä ryhmässä olevissa tulkintarepertuaareissa taas on kyse konkreettisista kohdatuksi tulemisen tavoista spesifeissä tilanteissa yksittäisen työntekijän kanssa.

Tulkintarepertuaarit eivät siten ole toisiaan poissulkevia, vaan samassa tarinassa käytetään poikkeuksetta useita eri tapoja puhua kohdatuksi tulemisesta. Normatiivisuuden tulkintarepertuaari esiintyy kaikissa tarinoissa ja sen rinnalla leiman pelon tulkintarepertuaari kaikissa yksilötason kohtaamistarinoissa. Yksilötason kohtaamistarinoissa normatiivisuuden ja leiman pelon tulkintarepertuaari muodostavat aina parin jonkun toisessa ryhmässä olevan tulkintarepertuaarin; osaamattoman, tuomitsevan tai positiivisen tulkintarepertuaarin kanssa. Joissakin tarinoissa haastateltavat käyttävät sekä osaamattoman että positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaaria yhdessä normatiivisuuden ja leiman pelon tulkintarepertuaarien kanssa. Myös tuomitsevan ja osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaareja käytetään yhdessä. Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaari ja positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari sen sijaan eivät esiinny rinnakkain.

Tulkintarepertuaareissa haastateltaville avautuu erilaisia subjektipositioita. Viitataan subjektipositioilla aineistossa esiintyviin tapoihin rakentaa monisuhteisen asemaa palveluissa. Tulkintarepertuaareissa rakentuvat subjektipositiot ovat ulkopuolinen, varovainen, lamaantunut, puolustautuja, valistaja ja hyvin kohdeltu.³⁷ Tulkintarepertuaarien lailla myös positiot muodostavat kaksi kategoriaa, joista ensimmäiseen kuuluvat ulkopuolisen ja varovaisen positiot ja jälkimmäiseen puolustautujan, lamaantuneen, valistajan ja hyvin kohdellun positiot. Tulkintarepertuaarien lailla ensimmäisen kategorian positiot kertovat siitä, minkälaisia ulkoapäin asetettuja ehtoja tai rajoja monisuhteisena olemiseen liittyy palveluissa ja niitä laajemmissa konteksteissa. Jälkimmäisessä kategoriassa olevat positiot voidaan sen sijaan nähdä eräänlaisina kohtaamistilanteen aikaansaamina reaktiivisen toiminnan muotoina. Kuten tulkintarepertuaarit, myöskään positiot eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan esiintyvät rinnakkain eri tarinoissa.

Analyysini tueksi esittelen aineistosta joitakin lainauksia. Aineistolainauksia on muokattu siinä määrin, että niissä olevat tunnistetiedot on poistettu ja lainaukset keskellä oleva, muulle kontekstille epärelevantti tai haastateltavan anonymiteetin riskeeraava puhe, on poistettu. Merkki [--] ilmaisee poistetut kohdat. Alleviivaukset viittaavat haastateltavan puheessa painotettuihin sanoihin tai lauseisiin. Litteraatiokoodi NT viittaa haastattelijaan ja H ja sen perässä oleva numero haastateltavaan. Litteraatiokoodi K viittaa haastateltavaan, joka on osallistunut tutkielmaan kirjeitse. H- tai K-koodin numeron perässä oleva kirjain osoittaa haastateltavan kertomaan tiettyyn tarinaan.³⁸

7.1 Normatiivisuuden tulkintarepertuaari

Normatiivisuuden tulkintarepertuaarissa on kyse vallalla olevasta maailmanjärjestyksestä sekä yhteiskunnallisista arvoista ja näkemyksistä. Tulkintarepertuaari esiintyy kaikissa kohtaamiskonteksteissa: yksilötason tarinoissa, joissa monisuhteisuudesta on kohtaamistilanteessa joko kerrottu tai vaiettu sekä tarinoissa, jotka kertovat palveluiden rakenteista. Tulkintarepertuaarissa sekä palvelut että niiden työntekijät konstruoidaan normatiivisiksi.

³⁷ Positioista ulkopuolinen ja hyvin kohdeltu esiintyvät myös Varjosen (2013) maahanmuuttajien elämäntarinoista tarkastelevassa väitöskirjassa.

³⁸ Esimerkiksi koodi K1a viittaa haastateltavan nro 1 kertomaan ensimmäiseen tarinaan, vastaavasti K1b saman haastateltavan toiseen tarinaan jne. Jos numeron perässä ei ole kirjainta, on kyseinen haastateltava tuottanut tutkielmaa varten vain yhden tarinan.

Normatiivisuus konkretisoituu tarinoissa monisuhteisuuden näkymättömyytenä, palvelurakenteiden ja monisuhteisuuden yhteensopimattomuutena sekä yksittäisten työntekijöiden tekeminä olettamuksina ja ohjauksena valtaa pitävien normien suuntaan.

Normittavia palvelukohtaamisia koskevaa puhetta voidaan tarkastella normiteorian valossa. Sherif & Sherif (1956, s. 240–241) määrittelevät normit yksilöiden vuorovaikutuksessa rakentuviksi sääntöiksi siitä, millaista toimintaa ihmisiltä odotetaan tietyissä tilanteissa. Foucault (1977, s. 177–184) taas määrittelee normit laajemmin ja esittää niiden kumpuavan institutionaalisista valtarakenteista ja erityisesti kurinpidollisissa prosesseissa. Sekä yksilöllinen että institutionaalinen taso ovat tulkittavissa analyysituloksista: tarinoissa monisuhteisiin kohdistetaan sekä palvelurakenteissa että yksittäisten työntekijöiden kautta vallalla olevia yhteiskunnallisia näkemyksiä, joiden mukaan yksilöiden oletetaan toimivan ja elävän. Haastateltavien mukaan normatiivisuus ei kohdistu vain suhdemuotoihin, vaan useisiin yksilössä risteäviin kategorioihin, kuten seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen, sekä laajemmin ihmisen elämänkaareen ja siihen liittyviin päätöksiin.

Palvelurakenteissa normatiivisuus konkretisoituu hegemonisten normien, kuten cis-sukupuolisuuden, heteroseksuaalisuuden ja parisuhteen tuottamisella ja esittämisellä. Tämä johtaa vaihtoehtoisten kategorioiden, kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä monisuhteisuuden näkymättömyyteen. Tarinoissa näkymättömyys liitetään palveluiden fyysiseen ympäristöön: mainoskuviin, valistuskampanjoihin, oppaisiin ja lomakkeisiin. Palveluympäristöistä puhuessaan haastateltavat kertovat, kuinka esimerkiksi terveydenhuollon seinäjulisteissa esitetään vain monogaamisia heterosuhteita ja ihmissuhdeoppaissa annetaan neuvoja vain parisuhteen hoitamiseen, mutta ei tarjota monisuhteisuutta vaihtoehtoisena elämänmuotona. Monisuhteisuuden näkymättömyydessä korostuu myös tiettyjen yhteiskunnallisten arvojen rakentuminen: esimerkiksi tyypillisessä välittämistä esittävässä mainoksessa on usein heteropariskunta. Näkymättömyys ohjaa ihmisiä ajattelemaan ihmissuhteita vain yhdestä näkökulmasta, jolloin monisuhteisuus ”*täytyy keksiä itse*” (H4c).

Vaihtoehtoisten suhdemuotojen näkymättömäksi tekeminen voidaan tulkita eräänlaiseksi institutionaaliseksi vallankäytön muodoksi, jossa heteroseksuaalista parisuhdetta konstruoidaan oikeanlaiseksi ja muita vaihtoehtoja paremmaksi tavaksi elää. Vera (1999, s. 20)

toteaa, että ihmisten ollessa vahvasti sosiaalistettuja pakollisen monogamian normiin, oletetaan sen helposti olevan ainoa saatavilla oleva vaihtoehto. Monisuhteisuus on yleisesti yhteiskunnassa näkymätöntä, mutta kun se on esillä, tuotetaan siitä usein ongelmallista tai muutoin karnevalisoitua (Barker, 2005, s. 80). Tuottamalla kuvastoa vain parisuhteista hiljennetään muut vaihtoehdot ja samalla monisuhteiset itsensä. Näkymättömyys onkin merkittävä syy sille, että monisuhteisuudesta ei haluta kertoa. Haastateltavat esittävät, että näkymättömyys ei anna virikkeitä tai motivoi kertomaan omista suhdemuodoistaan, vaan pikemminkin hiljentää ja työntää kaappiin:

Aika pienellä tommonen neuvola vois vähän moninaistaa sitä niitten ikään kuin kieliasua tai jollain tyyliin julisteilla. Et pääasia et lapsen ympärillä on turvallisia ihmisiä. Et jos näkis julisteen, jossa on erilaisia perhemuotoja: et vaikka se ydinperhe, yksinhuoltajia, sit on vaikka miespareja, sit on vaikka naispareja ja sit on vaikka et vauvalla on vanhemmat, mut aivan sama mitä sukupuolta ne on. Ja sitte et jotenkin se että siellä yks neuvolan elementti vois tosi hyvin olla tämmönen terveellinen rakkaus. Tää teema vois käsitellä sitä, et se on ihan Ok jos teillä on semonen meininki et teillä on muita kumppaneita siinä teidän parisuhteessa niin puhukaa siitä, et miten se voi vaikuttaa lapseen. Et tällä hetkellä tuntuu et en mä sitä monisuhteisuutta voi nostaa esiin missään palveluissa just sen takia, et se on niin näkymätöntä. (H6b)

Monisuhteisten ainoa näkyvä ulkoinen seikka saattaa olla useamman kuin kahden henkilön läsnäolo palvelutilanteessa. Haastateltavat kertovat kuitenkin käyttävänsä palveluita usein yksin tai kaksin, mutta harvoin ja harkiten niin, että koko moniskunta olisi palvelussa läsnä. Tällöin tilanteet, joissa monisuhteisuus tulisi näkyväksi ikään kuin elävän elämän esimerkkeinä, ovat harvinaisia. Jämsä (2008a, 21) on tarkastellut palveluita ja niiden toimivuutta sateenkaariperheiden näkökulmasta ja toteaa, että näkymättömyys on vähemmistöjen yhteinen ongelma. Monista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista henkilöistä ei ulkonäön, vaatetuksen tai muun ulkoisen piirteen perusteella voi todeta, että he ovat vähemmistöasemassa. Tällöin palveluissa helposti tehdään virheellinen oletus, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt eivät käytä palveluita ollenkaan. Vähemmistöidentiteetti ei käy palveluissa ilmi, koska asiakas päättää salata asian tai siksi, että joko työntekijän olettamukset tai palvelurakenteiden byrokratia estävät sen. Kerron seuraavan tulkintarepertuaarin yhteydessä lisää normatiivisuuden vaikutuksista haastateltavien päätökseen piilotella monisuhteisuutta.

Normatiivisuus konkretisoituu palveluissa myös palvelurakenteiden ja monisuhteisuuden yhteensopimattomuudella. Haastateltavat kertovat, kuinka muun muassa yhteisöasumiseen liittyvät taloudelliset seikat ovat hankalia erilaisia etuuksia haettaessa, sillä esimerkiksi Kelan järjestelmä ei tunnista muunlaisia suhteita kuin parisuhteet. Tästä näkökulmasta ongelma nähdään nimenomaan struktuureissa: vaikka yksittäisellä työntekijällä olisi tietoa monisuhteisuudesta ja valmiudet kohdata monisuhteinen perhe asiallisesti, saattavat olemassa olevat toimintamallit syntyä esteeksi hedelmälliselle asiakassuhteelle. Esimerkiksi tiedon siirtäminen palvelusta toiseen voi syntyä ongelmaksi byrokraattisen työnjaon, asiakirjojen tai tietojärjestelmien rajoitteiden vuoksi (Jämsä, 2008a, 22). Normatiivisuus ei siten välttämättä kumpua yksittäisestä työntekijästä vaan laajemmista valtarakenteista, jotka pyrkivät aktiivisesti ohjaamaan asiakkaita tiettyihin ulkoapäin määritettyihin muotteihin. Koistinen (2018) lähestyy parisuhdenormatiivisuutta seurustelemattomuuden näkökulmasta ja niin ikään toteaa, että institutionaalisella tasolla parisuhteen asema on ensisijaistettu suhteessa muihin ihmissuhteisiin ja siihen nivoutuu lukuisia symbolisia, sosiaalisia ja taloudellisia etuja.

Yksilötason kohtaamistarinoissa normatiivisuus konkretisoituu työntekijöiden tekeminä olettamuksina. Normatiivisuus ilmenee tarinoissa ensisijaisesti mononormatiivisuutena, jonka mukaan monogamia on ainoa moraalisesti oikea ihmissuhdemuoto. Haastateltavat kertovat, kuinka monisuhteisuudesta täytyy erikseen mainita, sillä parisuhde on aina ensisijainen oletus. Jos haastateltava ilmoittaa olevansa parisuhteessa, ei työntekijä esimerkiksi ymmärrä kysyä, kuinka monessa parisuhteessa tämä on tai minkälainen parisuhde on luonteeltaan. Yksilöllisissä kohtaamisissa siten ikään kuin toisintuu fyysisen ympäristön näkymättömyys, kun monisuhteisuus tai ylipäättään vaihtoehdot parisuhteelle eivät kuulu työntekijöiden puheessa.

Olettamusten lisäksi normatiivisuus konkretisoituu työntekijöiden tekemänä ohjauksena vallitsevien normien suuntaan. Sen lisäksi, että ainoana varteenotettava ihmissuhdemallina pidetään parisuhdetta, koetaan että toiminnan parisuhteessa tulisi noudattaa tiettyä sosiaalista skriptiä ja ulkoapäin annettuja valmiita malleja. Tarinoissaan haastateltavat antavat kohtaamalleen elämänkaarinormatiivisuudelle erilaisia esimerkkejä, erityisesti lasten saamisesta ja perhearjesta. Koistisen (2018) mukaan parisuhdenormatiivisuus kumpuaa kehityspsykologian elämänkaariajattelusta, jossa seurustelu on osa kypsän aikuisuuden määritelmää. Tämän vuoksi esimerkiksi monet ei-koskaan-seurustelleet

ihmiset päättävät vaieta tilanteestaan, sillä yleisesti seurustelu ymmärretään saavutuksena, mikä konstruoi ei-seurustelevista ihmisistä ”viallisia” yksilöitä. Vastaavasta vaikeamisen kulttuurista monisuhteisten keskuudessa kerron seuraavassa alaluvussa.

Normatiivisuuden tulkintarepertuaari tuottaa haastateltaville ulkopuolisen subjektiposition. Positio on aineistossa yleisin subjektipositio ja se rakentuu kaikissa tarinoissa. Ulkopuolisen positiossa on kyse normien ja siten yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä. Sen syntyyn vaikuttavat kohtaamista edeltävä (ja kohtaamisen tuottama) kokemus joukkoon kuulumattomuudesta. Positiossa haastateltavan elämäntilanne, ihmissuhdemuoto ja miinus ovat asioita, joita palvelut eivät tunnista: *”Tuntuu et on tosi harvassa sellaset tilanteet et tulee kohdatuksi silleen oikeesti omana itsenään”* (H13e). Tästä näkökulmasta haastateltavat kertovat, kuinka kohdatuksi tuleminen aiheuttaa ristiriitaisuuden tunteita, surua, pettymystä ja väsymystä. Ulkopuolisen positio merkitsee väärin ymmärretyksi tulemistä tai äärimmillään jatkuvaa *”hyökätyksi tulemista”* (H13e). Monisuhteisuus ei näy palveluissa eikä sitä huomioida esimerkiksi lomakkeissa tai rekistereissä.

Normatiivisuuden tulkintarepertuaari ja sen tuottama ulkopuolisen positio toimivat pohjana kaikille muille tarinoissa rakentuville tulkintarepertuaareille ja positioille. Normatiivisuuden aiheuttamassa ulkopuolisuudessa on kyse yksittäisen kohtaamistilanteen tai palvelurakenteiden aiheuttamasta tai vahvistamasta poikkeavuuden kokemuksesta. Haastateltavat tunnistavat kuuluvansa vähemmistöön oman suhdemuodon vuoksi, joten ulkopuolisuus rakentuu siten suhteessa erityisesti parisuhdenormin valtaapitävään luonteeseen. Ulkopuolisuuden kokemusta vahvistavat muut yksilössä risteävät kategoriat, kuten mahdollinen sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluminen. Ulkopuolisuus syntyy siitä, että *”ihmiset eivät ole suunnitelleet tätä maailmaa meitä varten”* (H13e).

7.2 Leiman pelon tulkintarepertuaari

Leiman pelon tulkintarepertuaari rakentuu normatiivisuuden tulkintarepertuaarin ja ulkopuolisen subjektiposition pohjalta. Se liittyy pelkoon tuomitukseksi ja syrjityksi tulemisesta. Normatiivisuuden tulkintarepertuaarin lailla leiman pelon tulkintarepertuaari konstruoi aineistossa kauttaaltaan - pois lukien tarinat, joissa käsitellään palvelurakenteita. Leiman tematiikka on linjassa Goffmanin (1963) stigmaa koskevan teorian kanssa, jonka mukaan ihmisessä oleva ”normaalista” poikkeava piirre johtaa sosiaaliseen

hyväksymättömyyteen ja asemaan ei-toivottuna. Luvun 3.3 yhteydessä kerroin, että yksilöillä on mahdollisuus käyttää erilaisia strategioita stigman piilottamiseksi ja totesin, että monisuhteisuus ei yleensä näy ulkopuolelle. Tarinoissa tuotetussa pelkopuheessa rakentuu huoli ulkopuolelta annetusta leimasta, jos haastateltavan monisuhteisuus paljastuu palveluita käyttäessä. Leiman pelon tulkintarepertuaarissa onkin kyse tavoitteesta välttää leima pitämällä monisuhteisuus salassa ja vaikenemalla asiasta.

Haastateltavien mukaan monisuhteisuuden esille ottaminen palvelussa on vaikeaa, sillä työntekijöiden reagoimisesta ei voi tietää: *”Se hyvinkin suvaitsevainen ja yksilön vapautta ja tasa-arvoa kannattava ihminen saattaa olla hyvinkin negatiivinen asiaa kohtaan, ja toisaalta joku, jonka olettaisi paheksuvan asiaa, onkin heti sinut asian kanssa.”* (K2a). Haastateltavat kertovat, että yleisin syy vaikenemiselle on huoli siitä, että kertomisen vuoksi haastateltava saattaisi tulla halveksutuksi ja hänen päätöksiään ja arvomaailmaansa kyseenalaistettaisiin. Osa leiman pelkoa on siten ennakko-oletus, että palveluissa monisuhteisuutta ei osata kohdata:

NT: Miksi sä koet et näiden turvallisten piirien ulkopuolella sä haluat olla hiljaa siitä asiasta?

H4b: Koska mä oletan, että suurin osa ihmisistä ei ensinnäkään tiedä juuri mitään monisuhteisuudesta tai ymmärrä, että se on yhtä vakavasti otettavaa suhteilua kuin parisuhteet tai monosuhteet. Mä oletan, että muilla on sellasia ennakko-oletuksia ja sit mua pelottaa et ihmiset väheksyy mun suhteita sen takia että ne on monisuhteita tai et ne paheksuu mun valintoja. Tai tuomitsee mut ihmisenä, koska en halua niinku olla ”sen oikean” kanssa ja mennä naimisiin. Kaikista inhottavin ennakko-oletus mitä ihmisillä voi olla, että niitten käsitys uskollisuudesta on se ainoa oikea. Jos se on vaikka tällainen, että uskollisuus on sitä, että ei niinku katso kehenkään muuhunkaan päin, kuin siihen omaan monokumppaniin, niin sit sellaisten ihmisten kanssa ei oikein halua joutua mihinkään törmäyskurssille.

Jämsä (2008c, 99) toteaa, että laillisen yhteiskunnan tunnustamattomien ja vähemmistöasemassa olevien henkilöiden on joskus vaikeaa luottaa ammattilaisiin, jotka edustavat laillisen yhteiskunnan ylläpitämää syrjivää järjestelmää. Monet haastateltavista kertovatkin kokevansa jatkuvaa epäluuloisuutta työntekijöitä kohtaan. Hannula (2011, s. 88–94) kertoo seksuaalivähemmistöön kuuluvana kokemuksistaan terapiaprosessista, jossa tunsikin pitkään epäluuloisuutta terapeutteja kohtaan ja uskoi vuosia, että terapeutin ”todellisenä” tavoitteena oli asiakkaan seksuaalisen suuntautumisen ”oikaiseminen”. Jonkinlainen

epäluottamus leimasi kokonaisuudessaan hänen suhdettaan terapeuttiin. Vaikka Hannulan (mt.) kokemukset kertovat seksuaalivähemmistöön kuulumisesta, on niissä samoja marginaaliin kuulumisen ja epäluuloisuuden mekanismeja kuin monisuhteisuudessa.

Vaikenemiseen vaikuttavat myös monisuhteisten toisilleen jakamat varoittavat tarinat kohdatuksi tulemisesta ja näiden tuottama kollektiivinen epäluuloisuus työntekijöitä kohtaan. Haastateltavat kertovat, kuinka monisuhteisten keskuudessa kiertää varoittavia kertomuksia tuomitsevista ja ahdasmielisistä työntekijöistä, jolloin moni haastateltava ”vetäytyy kaappiin” palveluita käyttäessään. Leiman pelko saattaa siis yksilöstä riippuen pohjautua pelkästään kuulopuheeseen palvelujen ennakkoluuloisuudesta, jolloin sen lähtökohtana eivät ole omat kokemukset lainkaan. Jakamalla negatiivisia kohtaamistarinoita vahvistetaan kollektiivista poikkeavuuden kokemusta, josta rakentuu osa monisuhteista todellisuutta ja sisäistettyä, stigmatisoitua identiteettiä:

Varsinkin kun kuitenkin iteki teen et [--] luen foorumeita et miten erilaisissa tilanteissa muille monisuhteisille on et millasii kokemuksia ihmisillä on. Niin mä luulen et ihmiset helpommin kirjoittaa niistä negatiivisista. Niin saattaa syntyä itelle vähän sellasii paineita. Et aina vähän niinku varautuu et noh, täs voi nyt tulla joku ikävä tilanne. [--] Mulla esimerkiksi positiiviset kokemukset on enemmistöissä kaikissa niinku tämmösissä tilanteissa kun oon kertonut asiasta. Niin se on vaikuttanut ihan tosi paljon siihen että on voinut sit kertoa jatkossakin. Ja se on ollut vähän tavallaan sellanen strategiakin. Et aluksi valitsee ne ihmiset joille kertoo. Et kun on joitakin sellasii ihmisii joista on jo aika varma et ne suhtautuu positiivisesti niin sit kertoo niille. (H5d) [--] Mä ite välillä vähän jännitän sitä et kun mä kerron ton asian et miten ihmiset suhtautuu. Niin sit kun tulee semmosii ihan totaalisen neutraaleja suhtautumisia niin sit se huvittaa tavallaan, et miks mä tavallaan itse tästä niinku spennasin edes vähäsen. (H5b)

Leiman pelon aiheuttama hiljeneminen on erityisesti voimakasta silloin, kun perheessä on lapsia. Päiväkodissa tiedon pelätään johtavan pahimmillaan lastensuojeluilmoitukseen tai muuten työntekijöiden asennoitumisen muuttumiseen perhettä ja lapsia kohtaan. Vaikenemista perustellaan halulla suojella lasta aikuisten tuomitsemiselta. Tämä on havaittu myös aiemmassa tutkimuksessa. Pallotta-Chiarolli (2010, s. 182) esittää, että polyamoriset vanhemmat ovat usein vastahakoisia kertomaan perhejärjestelyistään ulkopuolisille. Syiksi esitetään pelko mahdollisista lainopillisista väliintuloista³⁹, sosiaalisesta stigmasta

³⁹ Hutzler ym. (2016, s. 70) esittävät, että monisuhteisuuteen kohdistuva stigma on joissakin tapauksissa johtanut lapsen huoltajuuden menettämiseen vanhempien monisuhteisuuden vuoksi.

sekä lasten ja vanhempien paheksunnasta. Aineistostani on tulkittavissa, että kertomisesta ollaan erityisen harkitsevia silloin, kun asiakassuhteen työntekijän kanssa odotetaan olevan pitkäkestoinen:

Myöhemmin neuvolassa on juteltu turvaverkoista ja mahdollisesta tuen tarpeesta lapsen syntymän jälkeen. On tuntunut hassulta puhua ”hyvistä ystävästä”, joiden apuun voi luottaa tarpeen tullen, vaikka todellisuudessa ”hyvä ystävä” usein tarkoittaa poikaystävää. Eihän se toki mikään iso asia ole, mutta kuitenkin asia, jonka tietoisesti jättää mainitsematta, koska ei voi tietää olisiko monisuhteisuus juuri kyseiselle työntekijälle hankala pala ymmärtää. Neuvolatyöntekijän kanssa ei myöskään halua tuoda asiaa esiin, koska tavoitteena on muodostaa pitkäaikainen hoitosuhde työntekijän kanssa ja mikäli kyseinen työntekijä sattuisi olemaan erityisen ennakkoluuloinen monisuhteisuutta kohtaan, hoitosuhteesta saattaisi muodosta hankala ja epämiellyttävä. [--] Koen joutuvani peittelemään yhtä osaluuetta elämässäni ja minua harmittaa, etten koe voivani olla täysin avoin hoitohenkilökunnan kanssa ilman riskiä leimaantumisen. (K10b)

Haastateltavat käyttävät erilaisia perusteluja vaikenemiselle. Haastateltavat kertovat muun muassa peloistaan, että kertomisen vuoksi he eivät saisi tarvitsemiaan palveluita tai heidät asetettaisiin eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin. Vaikeneminen voi johtaa kuitenkin tilanteisiin, joissa haastateltava ei saa vastauksia kysymyksiinsä, esimerkiksi sukupuolitautilien testauksesta.⁴⁰ Pelko seksuaalisesti löyhämoraalisen leimasta nousee myös monesta tarinasta. Ennakkoluulot ”*jatkuvia orgioita*” harrastavasta perheestä (K8a) tai ”*kevytkenkäisestä*” toiminnasta (H12c) pyritään välttämään jättämällä monisuhteisuus mainitsematta. Gummerus (2018, s. 60) on tunnistanut tutkielmassaan vastaavaa: hänen haastateltaviensa eniten toisintama stigmatisoitu puhe liittyi polyamorisuuden vastuuttomuuteen, kyvyttömyyteen luoda ”laadukkaita suhteita” sekä seksikeskeisyyteen.

Vaikenemisen taustavaikuttimia voidaan tulkita vähemmistöstressin näkökulmasta. Alanko (2014, s. 6) toteaa, että vähemmistöstressiä luo sosiaalisen ulkopuolisuuden kokemus ja se koetaan syrjityksi tulemisena ja syrjinnän pelkona, jatkuvana

---

⁴⁰ Wosick-Correa (2010, 51) huomauttaa, että sukupuolitautiltesteissä käyminen tasaisin väliajoin sekä testeistä huolehtiminen ennen seksuaalista kanssakäymistä uuden kumppanin kanssa on yksi monisuhteisuuden kulmakivistä ja osa eettistä yhdessä olemista useamman henkilön kanssa. Tutkielmani haastateltavat kuvaavat testien saamista kuitenkin hankalaksi, jos työntekijälle ei pysty osoittamaan, että kyseessä on jonkinlainen riskitilanteen aiheuttama ”hyvä syy”. Haastateltavat kertovat käyttävänsä valetarinoita testauskoja varatessa, mikä haastateltavien mukaan tuntuu ikävältä ja luo syyllisyyden tunnetta. Samaan aikaan pelko siitä, että kertomalla totuuden jäisi ilman palvelua, koetaan epäreiluna.

kyseenalaistetuksi tulemisena sekä näkymättömyyden tunteena. Haastateltavista muutamit käyttivät tarinoissaan eksplisiittisesti termiä vähemmistöstressi puhuessaan kokemuksistaan. Vähemmistöstressin mekanismeja voidaan kuitenkin tulkita aineistosta kauttaaltaan. Vähemmistöstressissä normien tuottamat toiseuden ja ulkopuolisuuden kokemukset voivat johtaa itsesyrjintään ja itsesensuuriin. Palveluissa työntekijän potentiaalinen avarakatseisuus ei siksi aina käy ilmi, jos päätös vaikenemisesta tehdään jo ennen kohtaamistilannetta.

Leiman pelon tulkintarepertuaari tuottaa puhujalle varovaisen positio. Positiassa on kyse haastateltavien ilmaisemasta tarpeesta *”olla varpaillaan”* (K8a) eli harkitseva ja varautunut käyttäessään palveluita. Varovaisen positiota luonnehtii näkemys, jonka mukaan palveluissa *”monisuhteisuudesta on parempi olla hiljaa: ei peittää tai salata, mutta ei erityisesti myöskään korostaa”* (K8a). Osalle haastateltavista monisuhteisuus on vain yksi vähemmistöidentiteetti muiden vähemmistöidentiteettien, kuten sukupuolen tai seksuaaliseen suuntautumiseen rinnalla, jolloin varovaisuuteen liittyy myös oma päätös olla näkymätön, koska *”ei jaksaa olla koko ajan haastamassa niitä ihmisten olettamuksia”* (H13e). Valinta olla näkymätön tarkentuu puheessa, jossa esitetään, että on helpompaa *”säätää itseään ja toista”* (H13e) jättämällä asian mainitsematta: tällöin ei synny kiusallisia tilanteita eikä haastateltava joudu asettumaan valistajan rooliin. (Valistajan positiosta lisää osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaarin yhteydessä.) Varovaisen positiota luonnehtii myös toive pystyä olemaan avoin suhdemuodosta, päätyen kuitenkin suojelemaan itseään ja erityisesti perhettään olemalla kertomatta asiasta.

7.3 Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaari

Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän sanotaan paheksuneen monisuhteisuutta ja osoittaneen, että ei hyväksy sitä. Tulkintarepertuaari esiintyy yksilötason kohtaamistarinoissa, joissa monisuhteisuudesta on kohtaamistilanteessa kerrottu. Työntekijän tuomitsemisen kerrotaan ilmenneen epäsuoraan *”Hoitaja ei suoraan tuominut, mutta [--] koin tämän kommentin niin, että hän kuitenkin ajatteli tapahtunutta jonkinlaisena pettämisenä.”* (K3c) tai suoraan *”Ja sit se [lääkäri] vaan niinkun moralisoi ja kauhisteli sitä”* (H7b). Työntekijää ja tämän toimintaa luonnehditaan jyrkäksi, arvostelevaksi, torjuvaksi, moralisoivaksi, voimakastahtoiseksi ja etäiseksi.

Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaarissa on kyse siitä, että haastateltava ei koe työntekijän olevan tämän puolella, vaan pikemminkin tätä vastaan. Haastateltaville työntekijä vaikuttaa suhtautuvan asiattomasti monisuhteisuuteen ja tällä on negatiivisia vaikutuksia haastateltavan ja työntekijän väliselle suhteelle. Tarinoissa työntekijä saattaa esittää, että monisuhteisuudessa on kyse pettämisestä, vaikka haastateltava sanottaisi ääneen kyseessä olevan kaikkien osapuolten yhteinen sopimus. Työntekijä saattaa ohjata haastateltavaa suuntaan, jonka itse uskoo olevan eettisesti oikea, mutta ei ota huomioon asiakkaan tarpeita. Haastateltavan valintojen hyväksymisellä on siten vaikutusta asiakkaan ja työntekijän suhteen lopputulokselle ja siten myös sille, saako haastateltava tarvitsemaansa apua:

Olin arvellut, että vaikka polyamoria varmaankin on kyseiselle hoitajalle vieras asia, mielenterveyden ammattilaiset osaavat keskustella monenlaisista asioista ja auttaa käsittelemään niitä arvottomatta asiakkaan elämänvalintoja sinänsä. Olin väärässä. Hoitajan reaktio oli erittäin jyrkkä ja tuomitseva. ”Siis mitä, eihän noin voi toimia! Tuohan loukkaa niin monia!” En oikein osannut enkä ehkä oikein halunnutkaan sanoa tähän mitään. Hoitaja sitten ilmeisesti yritti koota ammattilaisuutensa ja ryhtyi moittimaan avovaimoa siitä, ettei tämä ollut ns. noudattanut sopimusta (hoitajan tulkinta asiasta, ei minun). Minusta tuntui, että hoitaja yritti saada minuun uudelleen yhteyden ikään kuin asettumalla minun puolelleni ja avovaimoa vastaan. En tähänkään sanonut mitään, en ollut etsimässä syyllisiä vaan olisin vain halunnut keskustella tapahtuneen minussa herättämistä tunteista, en tapahtuneesta sinänsä tai muista ihmisistä. Yhden osapuolen haukkuminen tuntui täysin väärältä lähtökohdalta. Tilanne päättyi melko pian siihen, että keskustelulle varattu aika loppui. Hoitosuhtemme oli muutenkin päättymässä, koska hoitaja oli siirtymässä toiseen toimipisteeseen, ja minun piti jo aiemmin sovitun mukaan siirtyä ryhmäterapiaan. Hoitaja päätti vastaanoton selvästi sekavien tunteiden vallassa, enkä uskaltanut kysyä tarkemmin jatkosta, kuten että mitä minun pitäisi tehdä, jos ryhmäterapia ei onnistuisi. (K3a)

Tarinoissa tuomitseminen konkretisoituu myös monisuhteisuuden patologisoinnilla mielenterveysongelmaksi. Monisuhteisuuden esimerkiksi sanotaan olevan syy haastateltavan masennukseen ja haastateltavan pahentavan masennustaan omalla (monisuhteisella) käytöksellään. Haastateltavalle saatetaan ilmaista, että omilla valinnoilla tämä pystyisi vaikuttamaan hyvinvointiinsa. Weitzman (2006, s. 142) toteaa, että mielenterveystyön kentällä on historiaa monisuhteisuuden patologisoinnilla. Jo 1970-luvulla toteutetussa tutkimuksessa (Knapp, 1975) osoitettiin, että terapiapalveluissa suhtauduttiin monisuhteisesti eläviin negatiivisesti. Graham (2014) on kiinnittänyt huomiota monisuhteisuuden

patologisointiin tarkastellessaan mielenterveystyön asiantuntijoiden asennoitumista monisuhteisuuteen Yhdysvalloissa. Toteuttamassaan tapaustutkimuksessa hän osoitti, että opiskelija, jolla oli mielenterveysongelmia, oli mielenterveystyön ammattilaisen kohdattessaan kokenut tulleen tuomitukseksi ja väärinymmärretyksi kerrottuaan monisuhteisesta elämäntavastaan. Terapeutti oli vähätellyt opiskelijan valitsemaa suhdemuotoa ja diagnosoinut tämän masennusoireiden johtuvan monisuhteisesta elämäntavasta.

Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaaria on mahdollista tarkastella normatiivisuuden tulkintarepertuaarin lailla normiteorian kautta. Sherif & Sherif (1956, s. 242–245) esittävät, että normeissa on kyse konformisuudesta eli yksilöiden yhdenmukaisesta toiminnasta. Yhdenmukaisuudesta saatetaan kuitenkin joskus poiketa, jolloin puhutaan normien rikkomisesta. Normeista poikkeamista ei siis nähdä ihmisten monimuotoisena käyttäytymisenä, vaan yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa se saatetaan nimetä uhkaavaksi, vaaralliseksi, epäluotettavaksi tai petolliseksi toiminnaksi. Ryhmien yhtenäistä toimintaa pyritään usein ylläpitämään sanktioiden, kuten ivaamisen, halveksimisen, eristämisen ja rankaisemisen avulla (mts. 173). Tässä tulkintarepertuaarissa sanktiot konkretisoituvat mononormatiivisuuden rikkomisesta aiheutuvana arvosteluna.

Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaarissa puhujalle konstruoituvat puolustautujan ja lamaan tunteen positiot. Puolustautujan positiossa on kyse siitä, että haastateltava joutuu perustelemaan oman elämäntilanteensa ja suhdemuotonsa oikeellisuutta tai hyväksyttävyyttä, jos työntekijä kyseenalaistaa niitä. Puolustautujan positiossa haastateltavat pitävät ensisijaisesti kiinni oikeuksistaan määritellä oma suhdemuotonsa. Puolustautuessaan haastateltava ei hyväksy sitä, mitä työntekijä sanoo eikä alistu tai nöyryty työntekijän tuomitsevan tai osaamattoman toiminnan perusteella. Jotkut haastateltavat luonnehtivat puolustautumiseen liittyvän paljon tunteita, kun taas toiset yksinkertaisesti toteavat korjanneensa työntekijän väärä olettamuksia rauhallisesti, mutta jämäkästi. Positio on haastateltavasti riippuen vahvasti tunnelautunut. Puolustautumiseen liittyy ajoittain myös puhetta fyysisistä reaktioista, kuten sykkeen kohoamisesta, hikoilusta ja ahdistuneesta tunteesta, sekä kokonaisvaltaisesta uupumuksen kokemuksesta.

Osassa tarinoita työntekijän tuomitseva käytös johtaa haastateltavan puolustautumisen sijaan lamaan tunteeseen. Lamaan tunteen positiossa on kyse tuomitukseksi tulemisen aiheuttamasta ”jäätymisestä” kohtaamistilanteen aikana sekä haastateltavien kuvailemasta

epämukavasta tunteesta kohtaamistilanteen jälkeen. Tuomitukseksi tuleminen aiheuttaa hämmennyksen ja järkytyksen tunteen, minkä vuoksi työntekijän puheeseen tai toimintaan ei osata reagoida. Puolustautujan position lailla myös tähän positioon liittyy kuvailua fyysisistä reaktioista, kuten hikoilusta ja sykkeen noususta. Tarinoissa esitetään, että tuomitukseksi tulemisen seurauksena on haastateltavan omien valintojen ja itsen epäily.

7.4 Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaari

Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaarissa on kyse työntekijän puutteellisista tiedoista monisuhteisuusasioissa sekä tämän kyvyttömyydestä kohdata monisuhteinen asiakas. Tulkintarepertuaari esiintyy yksilötason kohtaamistarinoissa, joissa monisuhteisuudesta on kohtaamistilanteessa kerrottu. Tarinoissa esitetään, että työntekijä ei ole perillä monisuhteisuuteen liittyvistä käytänteistä eikä tunne ilmiötä: *”Sitten jossain vaiheessa kun olin tän mun suhdemuodon puheeksi niin tuli ilmi et hän ei ees mitä tiedä mitä se ees on”* (H12b). Työntekijän osaamattomuus merkityksellistyy eri tarinoissa hieman eri tavoin ja tulkintarepertuaarin sisällä on siten vivahde-eroja.

Osaamattomuus konkretisoituu ensisijaisesti työntekijän kykenemättömyytenä suhtautua monisuhteisuuteen asiallisesti. Haastateltavien mukaan työntekijän olemus kohtaamistilanteessa vaikuttaa kiusaantuneelta ja kohtaamistilanteen päättyessä helpottuneelta. Kohtaamisessa työntekijä saattaa sivuuttaa tiedon monisuhteisuudesta hymähdyksellä ja jatkaa muihin asioihin, vaikka monisuhteisyyden käsittely tilanteessa olisi asiakkaan asian edistämiseksi oleellista. Osaamattomuus konkretisoituu myös väärinkäsityksinä tai työntekijän olettamuksina siitä, mitä monisuhteisuus on tai miten se vaikuttaa haastateltavien elämään. Monisuhteisyyden kuvitellaan aiheuttavan haastateltavan parisuhteelle ongelmia tai sen ei ymmärretä olevan yhteisiin sopimuksiin perustuvaa. Tieto monisuhteisuudesta saattaa hämmäntää työntekijää niin, että tämä ei osaa reagoida tietoon eikä tiedä, mitä haastateltavalle pitäisi sanoa tai miten tilanteessa tulisi toimia:

Ja no mä sit sain semmosen hirveen pinkan täytettäviä papereita niinku missä mun piti kuvata kaikkee mikä nyt oli olennaista sit sen tutkimuksen kannalta kaikkee alkoholia, tupakointia, syömistä ja sit niinku tosi paljon seksuaalikäyttäytymistä. Sit niissä papereissa kysyttiin et mikä on nykyisen seksikumppanin ikä ja niinkun sit jotain seksikertojen määriä ja arvioita tommosista.

Ja sit mä menin kysyy siltä hoitajalta tai tää oli joku hoitaja joka niinkun anto sit noi tutkimuspaperit ja tälleen. Niin menin kysyy et mites kun mulla on niinku kaks nykyistä kumppanii, niin mitä mä tähän kirjoitan. Ja sit se meni tosi hämmentyneeksi. Hän ei varmaan ollu tehny niitä tutkimuskysymyksii et niinku en silleen syytä häntä. Mut tavallaan niinku musta se ongelma oli vaan siinä tutkimuskysymyksen asettelussa et siinä oltaiisiin voitu kysyä sun edellinen seksikumppani. Eli mä olisin voinu kirjoittaa et no, viime yönä harrastin seksiä mun toisen kumppanin kanssa, niin se on se mun edellinen seksikumppani. Ja sit siinä oli niinku et kuka oli sitä edellinen ja sitä edellinen ja sitä edellinen et kysyttiin niitä aikaisempia myös. Mut koska oli tää maaginen nykyinen kumppani niin siitä nous tämmönen ongelma.

Sit se hoitaja ehdotti mulle et no, laita siihen se, jonka kanssa sä harrastat enemmän seksiä ja sit mä olin silleen et no ööö mä kyllä yritän kovasti harrastaa niiden molempien kanssa ihan yhtä paljon seksiä. Ehkä hän yritti hakee sieltä jotain sellaista primääri-kumppani, sekundääri-kumppani asetelmaa mutku mulla ei oo koskaan ollu sellaista. Muistaakseni mä sit vastasin tolleen ja sit hän niinku ehkä ehdotti et jos laittaa vaikka keskimäärin sen iän. Eli mun kumppaneiden iän keskiarvon. Et sit mä vaan mietin et eihän tässä oo mitään järkee et enhän mä oo harrastanut tällasen tyypin kanssa seksiä joka on joku keskiarvo niistä mun nykyisistä kumppaneista. Mut sit se loppujen lopuksi se ratkaisu mikä siihen saatiin oli se et no kirjoita siihen niinku reunaan tästä tilanteesta et mulla on kaksi ja kirjoitin molempien tiedot. En mä tiedä et voidaanko sitä mun vastausta nyt käyttää siinä tutkimuksessa kun se ei ollu sen formin mukainen.[--] Niin, musta tuntuu et se hoitaja ei myöskään itse ollut koskaan tullu ajatelleeks et tommonen tilanne vois olla. Et ilmeisesti vaikutti siltä et mä olin ensimmäinen, jolle oli tullu tämmönen. (H13a)

Väärinkäsitysten, kiusaantuneisuuden ja hämmennyksen ohella työntekijän osaamattomuus konkretisoituu kyvyttömyytenä auttaa haastateltavaa tämän ongelmissa, kuten ihmissuhdehaasteiden ratkaisemisessa. Vaikka työntekijä suhtautuisi tietoon monisuhteisuudesta asiallisesti saattaa hän ”kysyä tyhmiä kysymyksiä” eikä ”osaa ottaa kantaa” (H12b). Osaamattomuus kulminoituu haastateltavan turhautumiseen maksaa terapiasta, josta ei saa apua. Osassa tarinoita kerrotaan, että työntekijä ei ole kuullut monisuhteisuudesta, mutta saattaa silti asennoitua asiaan ennakkoluulottomasti ja jopa innostuneesti. Työntekijöiden kiinnostus monisuhteisuutta kohtaan ja uteliaisuus haastateltavien elämästä ilmaistaan pääosin positiivisena ja hyvänä asiana, mutta jatkuva altistuminen tilanteille, joissa joutuu ”selittämään” (H13c), miten monisuhteisuus toimii ja mistä asiassa on oikein kyse, sanoitetaan uuvuttavaksi.

Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaarissa haastateltaville rakentuu valistajan positio. Positiiossa on kyse haastateltavan tarpeesta toimia kohtaamistilanteessa eräänlaisena opettajana, koska työntekijä ei tiedä, mistä monisuhteisuudessa on kyse. Weitzman (2006, s. 142) toteaa, että jopa silloin, kun terapeutit ovat avarakatseisia monisuhteisuutta kohtaan, päätyvät asiakkaat usein toimimaan kohtaamistilanteessa työntekijöiden monisuhteisuusasioiden kouluttajina. Tarinoissa korostuukin positioon liittyvä ongelmallisuus. Jos työntekijä ei tiedä monisuhteisuudesta, menee kohtaamiseen varattu aika sellaisen asian käsittelylle, joka haastateltavalle itselleen on luontevaa ja arkipäiväistä, mutta työntekijälle uutta ja outoa. Lisäksi tarinoissa välittyy positioon liittyvä turhautuminen: saadakseen apua, haastateltavan täytyy ottaa kohtaamisessa sellainen aktiivinen rooli, jota hänen ei mielestään pitäisi joutua ottamaan. Äärimmillään työntekijä saattaa tyydyttää omaa uteliaisuuden tarvettaan asiakkaan ajan ja jaksamisen kustannuksella. Työntekijä saattaa todeta, että kyseessä on mielenkiintoinen asia, josta kuulisi mielellään lisää, vaikka monisuhteisuuden käsittely ei olisi tapaamisessa olennainen asia.

7.5 Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari

Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijää ja hänen toimintaansa kohtaamistilanteessa esitetään myönteisessä valossa. Tulkintarepertuaari esiintyy yksilötason kohtaamistarinoissa, joissa monisuhteisuudesta on kohtaamistilanteessa kerrottu. Työntekijän sanotaan asennoituvan vakavasti haastateltavaan ja tämän elämäntilanteeseen ja olleen ennakkoluuloton ja asiallinen: *”Niin se oli niinku positiivinen kokemus. Jäi niinku semmonen hyvin niinku skarppi olo siitä hoitajasta. Ja semmonen niinku ihmistuntija”* (H7c). Tarinoissa työntekijän kerrotaan olleen myötämielinen monisuhteisuutta kohtaan ja se on johtanut kokemukseen positiivisesta kohdatuksi tulemisesta.

Valtaosassa tarinoita positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari esiintyy osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaarin kanssa. Osa haastateltavista kertoo, että työntekijä ei välttämättä tiedä mitään monisuhteisuudesta, mutta suhtautuu asiaan ja haastateltavaan ennakkoluulottomasti, minkä avulla haastateltava kokee tulevansa kuulluksi ja autetuksi. Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän tieto monisuhteisuudesta ei olekaan olennainen asia, vaan tapa, jolla työntekijä käsittelee tietoa monisuhteisuudesta ja reflektoi sitä haastateltavan kanssa. Vastaavasti osassa tarinoita positiivisuus rakentuu työntekijän neutraalista asennoitumisesta. Reagoimista tietoon monisuhteisuudesta

luonnehditaan esimerkiksi näin: *”Niin sit se vaan sano et aijaa [--] ja jatkoi muihin aiheisiin. Et siin ei kyl tullu niinku minkäänlaista suhtautumista tai näin”* (H5b). Näissä tilanteissa positiivisuus rakentuu nimenomaan reagoimisen puutteen kautta: työntekijän suhtautuminen tietoon monisuhteisuudesta näyttäytyy haastateltaville niin luonnollisena, *”professionaalisenä ja kliinisenä”* (H5b), että asiaa ei tarvitse edes käsitellä.

Aineiston 30:stä yksilötason kohtaamistarinaa vain kolmesta kävi ilmi, että kohtaamistilanteessa työntekijä oli antanut ymmärtää tai ilmaissut suoraan tietävänsä, mitä monisuhteisuus on – ja suhtautunut tietoon asiallisesti. Kaikissa näissä tarinoissa työntekijän toimintaa luonnehditaan erityisen suosiollisesti. Haastateltavien puheessa työntekijä saa arvostusta muun muassa siitä, että hän sanoittaa ääneen, kuinka useampi rakastava ihminen haastateltavan elämässä on positiivinen asia ja voimavara. Työntekijällä ei välttämättä ole monisuhteisuuteen liittyvää kokemusta, mutta vaikuttaa silti aidosti ymmärtävän haastateltavan tilannetta. Haastateltavat sanoittavat eksplisiittisesti, kuinka palvelusta jää hyvin positiivinen kuva:

Siis se että miten meidät kolmikkona kohdattiin siellä lastensuojelussa oli hirveen luontevaa. Et he niinku ihan ekplisiittisesti sanoi et mäkin oon osa sitä perhettä ja multa myös kysyttiin et mitä asioita mä niinku teen siellä perheessä et mitä mä oon niiden lasten kanssa ja tykkääkö ne lapset musta ja tykkääkö mä niistä lapsista ja kaikkee. Että siellä ei ollu mitään sellasta moralisointia tai kauhistelua siitä että lapsiperheen äidillä on toinen kumppani. Et niinkun vaan he halus puhuu. Mä alkuun tosi paljon epäröin sitä et minkä takia mut sinne kutsutaan. Ja sit kun mä itse en oikeestaan koe silleen olevani osa sitä perhettä. Ja mä vähän pelkäsin etukäteen et mitäköhän mulle siellä sanotaan ja joudunko mä puolustelemaan siellä jotenkin meidän suhdetta tai itseäni tai mitä nyt ikinä. Mutta se oli kyl hirveen positiivinen kokemus. Siellä niinku kunnioitettiin meidän välisiä suhteita. Ei kyseenalastettu mitään. Ei udeltu mitään ylimääräisiä vaan mulle tuli tosi hyvä mieli siitä. [--] Ja se oli oikeen hyvä keikka. (H7d)

Huomionarvoista on kuitenkin, että tarinoissa positiivisuus rakentuu olettamusten, tuomitsemisen ja kyseenalaistamisen poissaolon kautta. Monet haastateltavista kertovat epäilleensä etukäteen sitä, miten heidät otettaisiin palvelussa vastaan tai millä tavalla työntekijä reagoisi saadessaan tietää haastateltavan monisuhteisesta elämästä. Tilanteita luonnehtii tapaamista edeltävä jännitys ja kertomisen jälkeinen huojennuksen kokemus. Haastateltavat kertovat, kuinka olo tila kohtaamisessa ja sen jälkeen oli *”iloisesti yllättynyt”* (K2d).

Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarissa haastateltaville rakentuu hyvin kohdellun positio. Hyvin kohdellun positiossa on kyse siitä, että haastateltava on tullut kohdatuksi palveluissa mielestään hyvin ja sanoittaa sen olleen merkityksellistä. Työntekijän ennakkoluuloton, asiallinen ja ammatillinen asennoituminen saavat aikaan kokemuksen, että haastateltava on hyväksytty, kelvollinen ja tärkeä siitä huolimatta, että hän ei toimi hege- monisten normien mukaan. Haastateltavat kertovat, että olo kohtaamistilanteessa ja sen jälkeen on ollut ”lämmän ja kunnioitettu” (H7c). Osassa haastateltavien tarinoita kohtaa- minen esitetään kokemuksena, joka on johtanut luottavaisempaan suhtautumiseen palve- luita kohtaan:

Keväällä ajauduimme vaimon kanssa tilanteeseen, että oli pakko hakea ulkopuo- lista tukea jostain. Löysin ilmaisen matalan kynnyksen kriisitukipalvelun, jota sil- loinen polykumppanini suositteli. [--] Päätimme luonnollisesti olla täysin avoimia mennessämme terapiakäynnille, vaikka toki mietitytti, miten siellä suhtaudutaan monisuhteisuuteen. Otetaanko meidät asiallisesti vastaan? Olimme kuulleet sekä hyviä että huonoja kokemuksia tuttujen kohtaamisista erilaisten palvelutahojen kanssa. Olikin pieni positiivinen yllätys, että henkilö suhtautui asiaan täysin neut- raalisti ja oli tietoinen aiheesta. [--] Minulle jäi tukipalvelusta hyvin positiivinen kuva. Vaikka tapaamallamme henkilöllä ei ollut juuri monisuhteisuuteen liittyvää kokemusta, hän oli kuitenkin asian suhteen täysin asiallinen ja vaikutti aidosti ymmärtävän meidän tilannettamme. [--] Kokemus oli hyvä siinäkin mielessä, että suhtaudun luottavaisemmin mahdollisiin seuraaviin asiointeihin missä monisuh- teisuus saattaisi tulla esiin. (K9)

Joutuminen suojelemaan kohtelun kohteeksi ei ole haastateltaville suinkaan itsestäänselvyys, vaan se on pikemminkin epätavallista ja poikkeuksellista. Positioon liittyy siten vahva yllättävyys. Kohtaamisissa korostuu haastateltavien oma ennakkoluuloisuus, joka kuiten- kin purkautuu helpotuksen tunteena ja ”huvittuneena” (H5b) olona, kun haastateltava saa itsensä kiinni omasta asenteellisuudestaan työntekijää kohtaan. Tutkielmassa sama haas- tateltava saattaa kertoa monta tarinaa, joissa osassa hän käyttää tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaaria ja osassa positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaaria. Osalla posi- tiivisen kohtaamisen kokeneista haastateltavista on siis taustalla kokemusta tuomitsemi- sesta, mutta kaikilla ei.

8 DISKUSSIO

Pro gradu -tutkielmassani olen tarkastellut monisuhteisten palvelukohtaamistarinoita. Tutkielmani tavoitteena on ollut tarkastella, minkälaisia versioita kohdatuksi tulemisesta monisuhteiset tuottavat, minkälaisia puhetapoja he käyttävät kertoessaan palvelukohtaamisista ja minkälaisia positioita heille rakentuu näissä puhetavoissa.

Työni teoreettisina lähtökohtina ovat toimineet kriittinen sosiaalipsykologia ja sosiaalisen konstruktionismin viitekehys, joiden avulla olen lähestynyt tutkittavaa ilmiötäni. Aineistonkeruussa olen hyödyntänyt narratiivista tutkimusotetta ja menetelminä kasvokkain toteutettuja haastatteluja ja kirjeitä. Olen analysoinut aineistoani kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulmasta, tarkastellen haastateltavien puheessa rakentuvia merkityssysteemejä, erityisesti tulkintarepertuaareja ja subjektipositioita. Queer-teorian avulla olen peilannut haastateltavieni tuottamia tarinoita normaalin ja poikkeavan rakentumiseen ja käsitteellistämiseen.

8.1 Yhteenveto tutkimustuloksista ja johtopäätöksiä

Tutkimustulosteni mukaan aineistosta on löydettävissä viisi eri tulkintarepertuaaria, joita haastateltavat käyttävät puhuessa kohdatuksi tulemista. Näitä ovat normatiivisuuden tulkintarepertuaari, leiman pelon tulkintarepertuaari, osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaari, tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaari ja positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaari. Kaksi ensimmäistä tulkintarepertuaaria liittyvät yleisluonteisesti palveluiden käyttämiseen monisuhteisena ja siihen, miten valtavirrasta poikkeaminen konstruoi tälle vähemmistöryhmälle yksittäisiä kohtaamistilanteita laajemmissa konteksteissa. Kolmessa jälkimmäisessä tulkintarepertuaarissa taas on kyse konkreettisista tavoista, joilla haastateltavat kertovat työntekijöiden kohtaavan monisuhteisiä palveluissa.

Normatiivisuuden tulkintarepertuaarissa korostuivat yhteiskunnalliset hegemoniset normit: tarinoissa haastateltaviin kohdistettiin vallalla olevia näkemyksiä, joiden mukaan yksilöiden odotetaan ja oletetaan toimivan ja elävän. Leiman pelon tulkintarepertuaarissa korostui huoli tuomitukseksi tulemisesta monisuhteisuuden vuoksi. Osaamattoman kohtaamisen tulkintarepertuaarissa osaamattomuutta konstruointiin työntekijän tiedon puutteena sekä kyvyttömyytenä suhtautua monisuhteisuuteen. Kyvyttömyys näyttäytyi muun

muassa kiusaantumisenä tai kykenemättömyytenä toimia kohtaamistilanteessa. Tuomitsevan kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän koettiin suhtautuvan monisuhteisuuden stigmatisoivasti. Positiivisen kohtaamisen tulkintarepertuaarissa työntekijän toimintaa konstruointiin myönteisessä valossa.

Tulkintarepertuaareissa haastateltaville rakentui kuusi erilaista puhujapositionia. Näitä ovat ulkopuolinen, varovainen, puolustautuja, lamaantunut, valistaja ja hyvin kohdeltu. Ulkopuolisen ja varovaisen positiot rakentuivat läpi aineiston. Ne kertovat siitä, minkälaisia ulkoapäin asetettuja ehtoja tai rajoja monisuhteisena olemiseen liittyy palveluissa ja niitä laajemmissa konteksteissa. Puolustautuja, lamaantunut ja valistaja, voidaan sen sijaan nähdä eräänlaisina kohtaamistilanteen aikaansaamina reaktiivisen toiminnan muotoina, jotka syntyvät haastateltavien tullessa kohdatuksi tietyllä tavalla. Hyvin kohdellun positiossa on kyse siitä, että haastateltava on tullut yllättäen kohdatuksi palveluissa mielestään hyvin.

Kokemuspuhetta palvelukohtaamistarinoissa voidaan luonnehtia kehämäisesti (kts. kuva 1, s. 68). Kehän osiot edustavat sitä substanssia, jota aineistosta on tulkintani mukaan mahdollista poimia. Se ei kuitenkaan kerro jokaisen tarinan yksilöllisestä kohtaamisprosessista, vaan yksinkertaistaa aineiston monivivahteisuutta. Kuvan avulla voidaan kuitenkin havainnollistaa tähän tutkielmaan tuotettua tyypillistä puhetta kohdatuksi tulemisesta palveluissa ja nostaa esiin aineistossa rakentuvat pääteemat – sekä peilata niitä laajempiin normatiivisuuden prosesseihin.

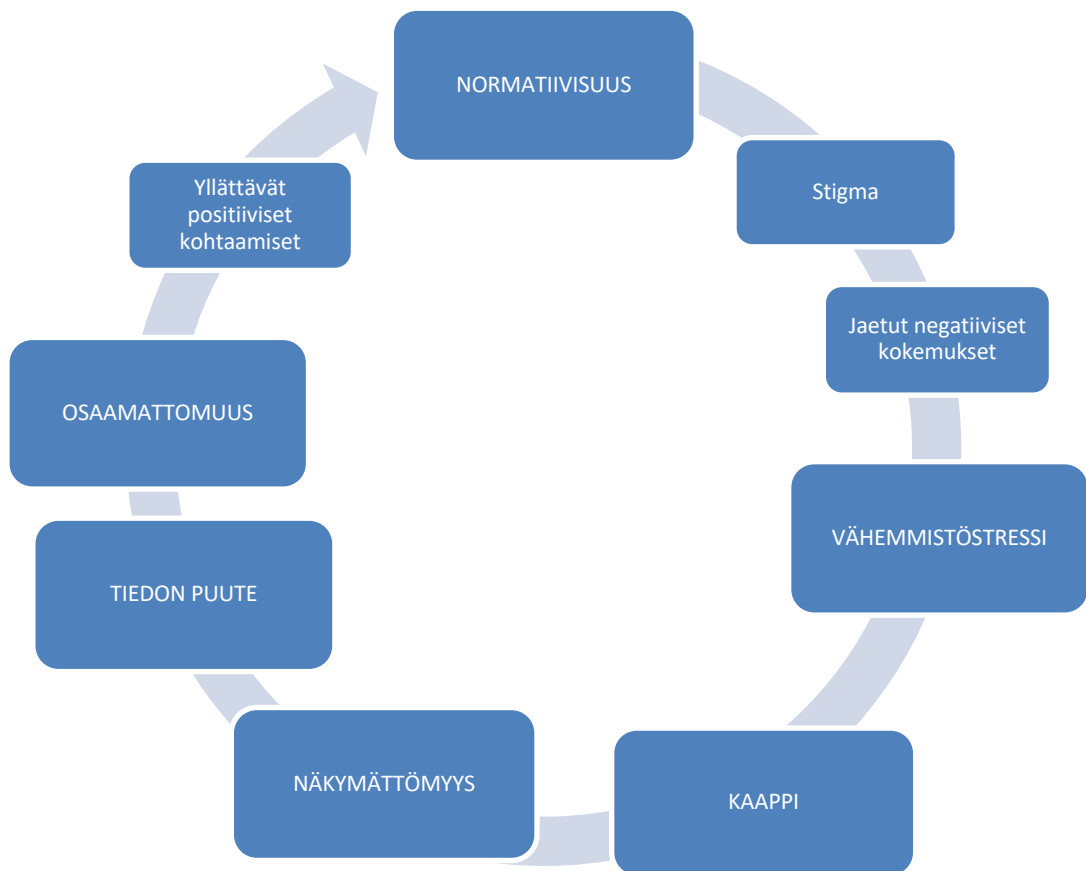
Keskeisimmät elementit kehässä ovat aineistosta kauttaaltaan tulkittavat normatiivisuus, leiman pelko eli vähemmistöstressi, salaisuus monisuhteisuudesta eli kaappi, monisuhteisuuden näkymättömyys, yleinen tiedon puute monisuhteisuudesta sekä työntekijöiden osaamattomuus. Näiden lisäksi aineistossa rakentuu pienempiä teemoja, joita on tulkittavissa vain osassa tarinoista: monisuhteisuuden kohdistuva stigma ja tuomitseminen, monisuhteisten jakamat negatiiviset kohtaamiskokemukset sekä monisuhteisten kokemat yllättävät positiiviset kohtaamiskokemukset.

Kehässä kaikkien palvelukohtaamisten taustalla vaikuttaa yleinen normatiivisuus, johon sisältyvät lukuisat yhteiskunnalliset säännöt siitä, mikä on luonnollista, hyväksyttävää ja moraalisesti oikein. Normatiivisuuden kontekstissa ihmisiin kohdistetaan sukupuoleen,

seksuaalisuuteen, suhdemuotoihin ja muihin elämän osa-alueisiin liittyviä olettamuksia. Olettamukset voivat olla tarkoituksenmukaisia, jolloin niillä tietoisesti pyritään ohjaamaan yksilöä elämään tiettyjen valintojen mukaan, tai ne voivat olla tahattomia, jolloin olettamuksen tekijä toimii ikään kuin ulkopuolisten voimien ohjaamana, koska ei tiedä muuta tapaa toimia. Yksilöllisten olettamusten lisäksi normatiivisuus konkretisoituu palveluiden ulossulkevin rakenteina.

Kuva 1: Normatiivisuuden kehä

Normatiivisuudesta poikkeaminen ja normien rikkominen johtaa ulkopuolelta määräytyviin sanktioihin ja stigmaan. Osassa tarinoissa kerrotaan, kuinka stigma konkretisoituu yksilöllisissä kohtaamisissa haastateltavan kokemana tuomitsemisena. Tuomitukseksi tulemisesta saatetaan kertoa muille monisuhteisille, toiveena saada validointia omalle kokemukselle tai haluna varoittaa muita mahdollisesta leiman saamisesta. Haastateltavien puheesta onkin tulkittavissa, että monisuhteisten keskuudessa jaetuilla kokemuksilla on

merkitystä sille, miten haastateltavat itse suhtautuvat palveluihin: moni päättää vaieta monisuhteisuudesta pelkästään kuulemiensa tarinoiden perusteella.

Tarinoita kauttaaltaan yhdistävä tekijä on pelko leimatuksi tulemisesta, minkä olen tulkinnoissani yhdistänyt vähemmistöstressin tematiikkaan. Alangon (2014, s. 56) mukaan vähemmistöstressin esiintymiseen vaikuttavat sekä omat kokemukset syrjinnästä että sisäistetyt normatiiviset käsitykset, joilla on vaikutusta näkemykseen omasta itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Tulkintani mukaan aineistossani vähemmistöstressin rakentumiseen vaikuttavat kolme asiaa: 1) omakohtaiset kokemukset tuomitsemisesta ja syrjinnästä palveluissa, 2) muiden jakamat negatiiviset palvelukohtaamistarinat ja niiden synnyttämä pelko ja 3) palveluita laajempi normatiivisuus ja tieto siitä, että omalla toiminnallaan rikkoo yhteiskunnallista sääntökoodistoa. Vähemmistöstressi ei siten välttämättä vaadi omakohtaisia stigmatisoivia kohtaamisia, vaan tieto muiden negatiivisista palvelukokemuksista tai pelkkä normitietoisuus riittää sen synnyttämiseen. Vähemmistöstressi konstruoituukin aineistossa haastateltavien puheen kautta eräänlaiseksi monisuhteisuuden hegemoniseksi diskurssiksi.

Tulkintani mukaan toinen aineistoa lähes kauttaaltaan yhdistävä tekijä on salaisuus monisuhteisuudesta, jonka olen yhdistänyt kaapin tematiikkaan. Vähemmistöstressin vuoksi moni vetäytyy kaappiin eli päättää vaieta omasta suhdemuodostaan palveluita käyttäessään. Tikkanen (2016, s. 72) pohtii tutkielmassaan kaapin epistemologiaa, jonka mukaan poikkeavuuden salaaminen vahvistaa poikkeavuutta. Kaapin käsitettä on usein käytetty seksuaalivähemmistöjä tarkasteltaessa, mutta Tikkasen (mt.) mukaan kaappiin liittyviä salaamismekanismeja voidaan tunnistaa myös polyamorian (ja omassa tutkielmassani laajemmin monisuhteisuuden) kontekstissa. Tikkanen (mt.) esittää, että monisuhteisuuden salaaminen vahvistaa mononormatiivisuutta samalla tavalla kuin seksuaalisen suuntautumisen vahvistaa heteronormatiivisuutta. Kaapista ulostuleminen ei ole kuitenkaan ongelmaton, sillä se saattaa johtaa erinäisiin negatiivisiin seuraamuksiin, kuten sekä Tikkasen (mt.) että oman tutkielmani kohtaamistarinat osoittavat.

Piiloutuminen kaappiin johtaa kuitenkin monisuhteisuuden näkymättömyyteen, joka ruokkii tiedon puutetta ja normatiivisuutta. Labriola (1999, s. 217) toteaa, että ainoa yhteiskunnan, uskonnon ja lain silmissä hyväksyttävä seksuaalinen suhde on heteroseksuaalinen, kahden ihmisen muodostama monogaaminen avioliitto. Koska ihmiset ovat

vahvasti sosiaalistuneet tähän ideaaliin, monet eivät ole koskaan altistuneet muille mahdollisille suhdemuodoille, jolloin vaihtoehtoisia tapoja elää ei osata edes kuvitella. Näkemättömyys siis vaikuttaa työntekijöiden osaamattomuuteen, kun monisuhteisuudesta ei yleisesti tiedetä tai siihen liittyä väärinkäsityksiä. Palveluissa ei välttämättä ymmärretä käyttäviä inklusiivista kieltä yksilöiden kohtaamisessa ja monisuhteisuutta ei osata olettaa samalla tavalla kuin parisuhdetta. Monisuhteisuuteen ei osata suhtautua ammatillisesti, vaan kohtaamista varjostavat kiusaantuneisuus ja tietämättömyys tai moralisointi ja tuomitseminen. Reaktiot rakentuvat sekä yhteiskunnallisen normatiivisuuden että työntekijän henkilökohtaisten asenteiden ja arvojen pohjalta. Tutkimuksessani haastateltavien toive oli, että palveluiden työntekijät kouluttaisivat itseään monisuhteisuudesta ja opettelisivat irtautumaan normatiivisesta ajattelusta, jolloin useampi palveluita käyttävä yksilö kokisi tulevansa kohdatuksi sensitiivisesti, omana ainutlaatuisena yksilönään. Jämsän (2008d, s. 332) mukaan ammattilaisten moninaisuus- ja yhdenvertaisuuskoulutusta olisi-kin syytä lisätä, jotta työntekijöillä olisi riittävät sosiaaliset taidot moninaisessa yhteiskunnassa toimimiseen.

Tiedon puute onkin aineistosta niin ikään kauttaaltaan tulkittavissa ja työntekijöiden tiedon lisäämisen tarpeesta on huomautettu myös aikaisemmassa kansainvälisessä monisuhteisuustutkimuksessa. Monisuhteisuudesta terapiapalveluissa kirjoittanut Weitzman (2006, s. 142) esittää, että vaikka muun muassa seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen on opittu suhtautumaan aikaisempaa avarakatseisemmin, ei tämä kuitenkaan vielä koske monisuhteisuutta. Valtaosassa esimerkiksi psykologian oppikirjoista ei ole mainintaa monisuhteisuudesta, minkä vuoksi työntekijöiden tiedot ja taidot aiheesta ovat puutteellisia. Williams & Prior (2015, s. 269) huomauttavat, että työntekijät, joilla ei ole riittäviä tietoja ja taitoja monisuhteisuuden kohtaamiseen saattavat virheellisesti diagnosoida asiakkaan suhdemuodon esimerkiksi mielenterveysongelman syyksi ja yrittää ”eheyttää” tämän sen sijaan, että pyrkisi löytämään ratkaisua oikeaan ongelmaan. Tiedon puute voi siis johtaa vahingollisiin hoitotuloksiin, kuten tahattomaan kritiikkiin potilaita kohtaan, potilaiden mahdolliseen patologisoimiseen sekä ennen aikaisesti päättyneisiin terapeuttisiin suhteisiin. Myös Graham (2014, s. 1034) esittää, että mielenterveystyön asiantuntijoiden tulisi olla tietoisia monisuhteisuuden eri muodoista, jotta potilaille on mahdollista antaa parasta mahdollista hoitoa. Vastaavia näkemyksiä ovat esittäneet Williams ja Prior (2015), jotka ovat tarkastelleet sosiaalityön kontekstia ja esittäneet, että sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia omista ennakkoluuloista, välttää olettamuksia sekä

kouluttaa itseään ihmissuhteiden eri muodoista, jotta he voisivat palvella monisuhteisia asiakkaitaan mahdollisimman hyvin.

Bairstow (2017) on laatinut pari- ja perheterapiaa tekeville ammattilaisille ohjeistuksen, jonka avulla vastaanotolle saapuvia, monisuhteisuudesta kiinnostuneita asiakkaita, voitaisiin kohdata mahdollisimman asiantuntevasti. Bairstow (mts. 351) toteaa, että terapeuteilla tulee olla vahvaa kliinistä osaamista ja tietoa niistä ihmisryhmistä, joista heidän asiakkaansa ovat kiinnostuneet tai joihin he kuuluvat. Terapeuttien tulee myös olla tietoisia omista monisuhteisuuteen liittyvistä uskomuksistaan ja tavasta, joilla nämä uskomukset saattavat vaikuttaa heidän työhönsä. Yhdistämällä kliiniset taidot, tiedon monisuhteisuudesta sekä tietoisuuden omista asenteista, voi terapeutti auttaa sekä monisuhteisia asiakkaita että niitä, jotka ovat kiinnostuneita monisuhteisesta. Näkemykset ovat mielestäni implementoitavissa terapiatyötä tekevien ammattilaisten lisäksi laajemmin kaikkiin palveluiden työntekijöihin.

Huomionarvoista on kuitenkin, että kehämäisyys palveluissa rakentuu myös toiseen suuntaan. Normatiivisuus vaikuttaa siihen, että tietoa normin ulkopuolisista ilmiöistä on rajallisesti. Tiedon puute johtavaa monisuhteisuuden näkymättömyyteen, kun monisuhteisuutta ei tuoda esiin palvelurakenteissa eikä työntekijöiden puheessa tai toiminnassa. Tiedon puute, näkymättömyys ja normatiivisuus kiinnittyvät siten toinen toisiinsa: näkymättömyys ruokkii tiedon puutetta ja normatiivisuutta ja normatiivisuus ja tiedon puute taas vahvistavat näkymättömyyttä. Aineistossani tämä on tulkintani mukaan tunnistettavissa erityisesti palvelurakenteisiin liittyvässä puheessa, jossa esitetään, että palvelut eivät houkuttele kertomaan monisuhteisuudesta tai viesti, että ne olisivat turvallinen ympäristö asian esille ottamiselle. Palveluita käyttäessä päätetään vetäytyä kaappiin, vaikka muuten monisuhteisuudesta saatetaan kertoa avoimesti esimerkiksi omille ystäville ja lähipiirille. Vähemmistöstressin vuoksi saattaa yleinen varautuneisuus työntekijöitä kohtaan johtaa tilanteeseen, jossa ennakkoluuloisuus ohjautuu kaksisuuntaisesti: sekä työntekijöiltä monisuhteisia kohtaan että monisuhteisilta työntekijöitä kohtaan.

Vaikka valtaosassa tarinoita kohtaamistilannetta konstruointiin negatiivisessa valossa, on aineistossa myös puheenvuoroja, joissa kohtaamistilanne sanoitettiin positiiviseksi. Näiden tarinoiden roolia koko aineistossa ei voi väheksyä. Normittava valta rajaa yksilöiden mahdollisuuksia, jolloin kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta hämärtyy.

Kohdatuksi tuleminen samanvertaisena, kuin muut normin mukaisesti elävät henkilöt, avaa vähemmistöön kuuluvalle yksilölle mahdollisuuden kokea olevansa olemassa. Olemassa olemisen tematiikasta onkin aikaisemmin kirjoitettu runsaasti erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kontekstissa (muun muassa Tuovinen, Stälström, Nissinen & Hentilä, 2011). Lisäksi se avaa mahdollisuuden sellaiseen subjektisuuteen ja itsemäärittelyyn, jota normit pyrkivät sääntelemään. Tuleminen kohdatuksi omana itsenään luo kokemuksen siitä, että on arvostettu ja merkityksellinen osa yhteiskuntaa.

Myös positiivisten kohtaamisten tarinoissa lähtökohtana on palveluiden normatiivisuus sekä leiman pelkoon nivoutuva vähemmistöstressi. Ne toimivat ikään kuin tarpeellisina perustekijöinä positiiviselle kohtaamiskokemukselle, sillä positiivisuus syntyy syrjinnän oletuksesta ja tuomitsemisen yllättävän poissaolon kautta. Kaapista ulostuleminen kohtaamistilanteessa ja sen aikaansaama reaktio työntekijässä ovat tässä ratkaisevia tekijöitä. Ne ikään kuin joko vahvistavat olemassa olevan tiedon palveluiden syrjivyydestä tai yllättävät positiivisesti – oli työntekijällä tietoa monisuhteisuudesta tai ei. Vaikka tiedon puute nimetään ongelmalliseksi osaksi myös positiivisia kokemuksia, pienenee sen merkitys työntekijän asiallisen ja avoimen suhtautumisen rinnalla. Nissinen (2011, 12) toteaa, että ”yhdenkin opettajan tai terapeutin tilaa antava lause tai tapa kuunnella voi avata tien myönteiseen sosiaaliseen olemassaoloon ja sen myötä uuteen kasvuun ja vahvistumiseen”. Yleisesti ulossulkevien palveluiden kontekstissa kohdatuksi tuleminen arvostavassa hengessä merkityksellistyy haastateltaville siten erityisellä tavalla.

Puhe palveluiden hyvydestä ilmeni ainoastaan tarinoissa, jotka kertoivat yksilötason kohtaamisista. Palvelurakenteita ei konstruoitu yhdessäkään tarinassa positiiviseksi ja osassa ongelma nähtiin nimenomaan siinä, miten palvelut on rakennettu – ei niinkään yksittäisissä työntekijöissä. Positiivisten kokemusten tuottaminen ja mahdollistaminen näistä lähtökohdista jää siten yksittäisten työntekijöiden vastuulle. Tiedon lisäämisen ja yksittäisten työntekijöiden kouluttamisen rinnalla olisi vähemmistöstressin purkamisen lähtökohdat hyvä nähdä institutionaalisissa struktuureissa ja niiden uudelleen arvioimisenä – esimerkiksi yhteisten käytänteiden ja ilmapiirin kriittisenä tarkasteluna sekä monisuhteisuuden näkyväksi tekemisellä muun muassa kyselylomakkeissa, ihmishuopissa ja julisteissa (Weitzman, 2006, s. 160).

Tutkimusta monisuhteisten omakohtaisista kokemuksista onnistuneista palvelukohtaamisista on löydettävissä varsin niukasti. McCoy, Stinson, Ross & Hjelmstad (2015) kuvailevat esimerkkitapauksen kautta onnistuneen terapiaprosessin tekijöitä polyamorisen pariskunnan kanssa. Tutkijat (mts. 140–141) esittävät, että asiakastapauksessa terapiaprosessin onnistumiseen vaikutti monta asiaa. Ensiksi, terapeutti osoitti heti terapiaprosessin alussa olevansa myötäilevä pariskunnan polyamorista elämäntapaa kohtaan, luoden toiminnallaan avoimen ja kunnioittavan terapeutin ympäristön, jossa työskennellä. Toiseksi, terapeutti tutustui tietoon polyamoriasta jo ennen ensimmäistä tapaamista, mikä auttoi häntä keskustelemaan polyamoriasta ilman, että asiakkaat joutuivat käyttämään terapia-aikaa terapeutin kouluttamiseen polyamorian käytänteistä. Tutustuminen aiheeseen korjasi myös joitakin terapeutin väärinkäsityksiä ilmiöstä sekä auttoi ymmärtämään polyamorian monimuotoisuutta. Monimuotoisuuden ymmärtäminen taas auttoi terapeuttia asennoitumaan pariskuntaan oman suhteensa asiantuntijoina, mikä oli prosessin onnistumisen kannalta oleellista. Monisuhteisuuden kohtaaminen vaatii lisäksi terapeutilta joustavuutta ja taitoa muokata käytäntöjään asiakkaiden yksilölliseen tilanteeseen sopivaksi.

Asiakastapauksessa on monia samoja elementtejä kuin tämän tutkimuksen positiivisista kohtaamisista kertovissa tuloksissa. Tulevissa suomalaisissa monisuhteisuustutkimuksissa esitellään toivottavasti vastaavia onnistuneen asiakasprosessin kertomuksia lisää.

8.2 Oman tutkijaposition reflektointi

Perinteisessä kvantitatiivisessa tutkimustraditiossa tutkimustulosten luotettavuutta arvioidaan tutkimuksen objektiivisuuden näkökulmasta. Osa tätä objektiivisuutta on tutkijan etäännyminen aineistosta niin, etteivät hänen henkilökohtaiset taustavaikuttimet projisoidu analyyseihin ja tulosten muodostumiseen. Sosiaalisen konstruktionismin viitekehysessä tehty tutkimus irtisanoutuu objektiivisuudesta ja sen sijaan katsoo, että yksilöt kohtaavat maailman aina jostakin tulokulmasta. Näin myös tutkijan toimintaan vaikuttavat väistämättä hänen eri näkökulmasidonnaisuudet. Tutkijan tulee koko tutkimusprosessin aikana olla tietoinen näistä sidonnaisuuksista ja niiden merkityksestä tutkimukselle. (Burr, 2015, s. 171–172.) Monisuhteisuustutkimuksesta esimerkiksi Haritaworn ym. (2006) laativat tarkan selonteon omasta asemastaan suhteessa tutkimusaiheeseen ennen varsinaisten tutkimustulosten esittelyä ja määrittelevät tällaisen intersektionaalisen metodologian merkitykselliseksi erilaisia seksuaalisia vähemmistöjä tarkastellessa.

Omien taustavaikuttimieni tarkastelu on ollut keskeisessä roolissa koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen tekemisessä olen huomionnut esimerkiksi aikaisemmat koulutukseni. Seksologina monet termit ja monisuhteisuus itsessään olivat minulle ennestään tuttuja, jolloin en lähestynyt tutkittavaa aihetta täysin noviisin roolista. Lisäksi haastateltavien kohtaaminen erityistä sensitiivisyyttä vaativalla tavalla nousi keskeiseksi tekijäksi aineistonkeruussa (kts. luku 6, s. 38). Myös sosiaaliohjaajan koulutukseni vaikutti tuntemukseeni suomalaisesta sosiaali- ja terveysalan sektorista. Ylipäätään omakohtainen kokemukseni niistä rooleista ja tilanteista, jotka olivat haastateltavani puheen kohteena, auttoi ymmärtämään aineistoani.

Lisäksi tutkielman tekemiseen on vaikuttanut se yhteiskunnallinen leikkauspiste, johon itse kaikkine kategorioineni asetun. Olen vammaton, valkoinen, cis-, heteronainen ja elän monogaamisessa, suljetussa parisuhteessa, jolloin minulla ei ole omakohtaista kokemusta vähemmistöön kuulumisesta. Näkökulmani monisuhteisuuteen ovat siten oletettavasti erilaiset kuin henkilöillä, joiden elämää monisuhteisuus koskettaa. Katson tämän olleen kuitenkin tutkimukselleni voimavara, sillä olen pystynyt tarkastelemaan aihettani ja aineistoani hieman kauempaa, ikään kuin aiheen reunalta enkä sisältä – ja siten kenties nostamaan esiin joitakin sellaisia näkökulmia, joita sisäryhmään kuuluva ei ehkä huomaisi. Toisaalta sisäryhmään kuuluva tutkija olisi saattanut nostaa esiin sellaisia hiljaisen tiedon näkökulmia, joihin itse en ole ehkä osannut tarttua.

Juhila (2016b, s. 332) toteaa, että diskurssianalyysiä tekevällä tutkijalla on tutkimusta tehdessään erilaisia positioita. Positioiden suhde tutkimusaineistoon (niiden metodologiset oletukset tutkimuskohteesta, aineiston luonteesta ja aineiston analysointitavasta) erottavat ne toisistaan (mts. 355). Juhila (mts. 332) erittelee diskurssianalyysiä tekevälle tutkijalle kolme eri positiota, joita ovat analyytikko, asianajaja ja tulkitsija. Positiot voivat vaihdella ja muuttua tutkimuksen vaiheesta ja tutkimuksesta toiseen siirtyessä. Tutkijan tulisi olla tietoinen näistä positioista ja niiden vaikutuksista omaan tutkimuksen tekemiseen sekä tuoda ne myös lukijalle ilmi.

Katson asettuvani tutkielmassani ensisijaisesti tulkitsijan positioon. Tulkitsija lähestyy aineistoaan ”monenlaisten mahdollisuuksien maailmana”. Aineistoa on mahdollista kuunnella ja lukea monilla eri tavoilla, joten keskeistä tulkitsijan positiossa on tutkijan ja analysoitavan aineiston välinen vuorovaikutuksellinen suhde. Tulkitsija etenee

analyysissään vahvasti aineiston ohjaamana. (Juhila, 2016b, s. 340.) Tulkitsijan positiossa lähestyin aineistoani deduktiivisesti – ilman ennalta määriteltyjä teemoja, joita aineistostani erityisesti pyrkisin osoittamaan. Vaikka tutkimukseni lähtökohtana oli tarkastella aikaisempien tutkimusten valossa monisuhteisten mahdollisesti stigmatisoitunutta puhetta palvelukohtaamisista, en kuitenkaan asettanut tätä analyysiani ohjaavaksi oletukseksi. Tulkitsijana hyväksyin kaikki aineistosta tulkintani mukaan esiin nousevat teemat ja raportoin ne pakottamatta niitä etukäteen muodostettuihin kategorioihin.

Tunnistan kuitenkin tutkimusaiheeni feministisen luonteen vuoksi asettuneeni tutkimusta tehdessäni myös asianajajan positioon. Asianajaja kritisoi olemassa olevia todellisuuksia ja pohtii, miten kyseisiä todellisuuksia voisi rakentaa toisin. Asianajajan positiota korostetaankin usein feministisessä diskurssianalyttisessä tutkimuksessa sekä laajemmin kriittisen diskurssianalyysin sovelluksissa. (Juhila, 2016b, s. 337.) Kriittistä tutkimusotettani ovat tukeneet valitsemani teoreettiset viitekehykset, kuten sosiaalinen konstruktio-nismi ja queer-teoria, jotka ovat tarjonneet erilaisia teoreettisia konsepteja vallitsevien kulttuuristen merkitysten analysoinnille ja kyseenalaistamiselle. Katson asianajajapositiollani olevan kuitenkin joitakin rajapintoja. Juhilan (mts. 337) mukaan asianajajan tavoitteena on tutkimuksellaan edistää jotakin asiaa ja hän analysoi aineistoa siten erityisellä tavalla motivoitunein silmin. Allekirjoitan virkkeen ensimmäisen lauseen, sillä olen tutkimuksellani pyrkinyt nostamaan esiin vähemmistöryhmän ääniä. En ole kuitenkaan lähtökohtaisesti pyrkinyt esittämään tutkimustuloksiani oikeuttavan diskurssin hengessä, vaikka diskussiossa tuonkin esiin aikaisemman tutkimuksen perusteella erilaisia toimenpide-ehdotuksia palvelukohtaamisten parantamiseksi.

Juhila (2016b, s. 355–356) toteaa, että tutkijapositioiden välisistä suhteista käydään diskurssianalyttisessä traditiossa ja sitä kommentoivassa kirjallisuudessa runsaasti keskustelua. Tulkitsijan ja asianajajan positioiden yhteensopimattomuus on noussut esiin erityisesti tieteenfilosofisissa realismi–relativismi-keskusteluissa. Juhila (mts. 357) esittää, että asianajajan ja tulkitsijan yhteensopivuutta voidaan kuitenkin perustella tukeutuen Gergeeniin (1997, s. 36–37), jonka mukaan tutkijan tehtävä on nostaa esiin monenlaisia vaihtoehtoisia ääniä. Tässä kontekstissa koen, että näiden äänten kuuluviin tuomiseen tarvitaan sekä tulkitsevaa että asianajavaa tutkimustoimintaa. Lisäksi katson, että työtäni vahvasti ohjanneella queer-teorialla on tausta aktivismin parissa, jolloin minkä tahansa

seksuaalisen vähemmistön tutkiminen ja tutkittavien äänen esiin tuominen näissä konteksteissa tuottaa tutkijalle väistämättä asianajajan position.

8.3 Tutkielman arviointi ja jatkotutkimuskohteet

Tutkielmani aineisto on koostunut kolmentoista haastateltavan palvelukohtaamistarinoista. Kyseessä on siis varsin rajallisen ihmisryhmän tapa kertoa palvelukohtaamisista ja merkityksellistä kokemuksiaan niissä. Vaikka haastateltavat kertovat kohtaamisista samanlaisissa palveluissa työntekijöiden samojen työnimikkeiden alla, ei koko aineistossa kuitenkaan löydy kahta täysin identtistä tarinaa. Kvantitatiiviseen tutkimukseen verrattuna ei kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena olekaan tuottaa empiirisesti yleispäteviä tutkimustuloksia (Eskola & Suoranta, 1998, s. 49). Erityisesti narratiiviseen aineistoon perustuva tutkimus pyrkii objektiivisen tiedon sijaan ”paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon” (Heikkinen 2007, s. 156). Diskurssianalyttisin menetelmin toteutetun tutkimusten tulosten avulla luonnehditaan siten vain joitakin tapoja puhua tietystä aihealueesta. Esittelemäni tulokset koostuvat tutkimukseeni osallistuneiden haastateltavien puhetta yhdistävistä teemoista eikä niiden voida sanoa kertovat tavasta, jolla kaikki monisuhteiset puhuisivat kaikista palveluista Suomessa. Tutkimustulokset antavat kuitenkin jonkinlaisia virikkeitä pohtia palvelukohtaamisia monisuhteisuutta laajemmasakin kontekstissa.

Tarinoissa välittyy näkemys, jonka mukaan ymmärrys ja tieto suhteiden moninaisuudesta ei ole vielä yhtä laajalle levinnyttä ja syvää, kuin mitä ainakaan tähän tutkielmaan osallistuneet monisuhteiset tarvitsisivat ja kaipaisivat. Vaikka tarinoissa kerrotaan myös positiivisista palvelukohtaamisista, ovat tulokseni pääpiirteittäin linjassa aikaisemman kansainvälisen tutkimuksen (Conley ym. 2013b; Graham, 2014; Hutzler ym., 2016) kanssa, jonka mukaan monisuhteisuuteen kohdistuu edelleen stigmaa.

Kuten kaikessa tutkimuksessa, on myös omassani rajoituksia sekä aineistonkeruun että sen analysoinnin näkökulmista. Keräsin aineistoni itse ja pystyin siten vaikuttamaan siihen, minkälaista aineistoa saan analysoitavaksi. Koin kahden erilaisen aineistonkeruumenetelmän (kirjeet ja kasvokkain toteutetut haastattelut) olevan perusteltua aiheeni arkaluontoisuuden vuoksi. Lisäksi halusin antaa mahdollisimman monelle mahdollisuuden osallistua tutkimukseeni huolimatta välimatkasta, liikuntarajoitteesta tai muusta syystä,

joka olisi ongelmallinen kasvokkain tehdyn haastattelun näkökulmasta. Haastatteluissa saamani aineisto oli kuitenkin muodoltaan hyvin erilaista kuin kirjeissä ja kuten odottaa saattoi, haastattelujen kautta kerätyissä tarinoissa oli sekä määrällisesti että laadullisesti myös enemmän sisältöä kuin kirjeissä. Kirjeet oli kirjoitettu ohjeistukseni mukaan, mutta ne olivat muodoltaan hyvin vapaamuotoisia ja siten tarinoiden rakenteet vaihtelivat paljon. Monet kirjeistä oli laadittu ikään kuin yhdeksi tarinaksi, jossa käsiteltiin useita eri palvelukohtauksia, kun taas haastatteluissa jokainen palvelukohtaus rakentui omaksi tarinaksi. Osassa kirjeistä oli aukkokohtia, joihin jouduin kyselemään jälkikäteen täydennyksiä. Joissakin kirjeissä oli myös tulkittavissa haastateltavien turhautuminen, jolloin tarinoissa välittyi pikemminkin tunteidenpurkaus kuin tarina kohtaamistilanteesta.

Myös kasvokkain toteutuneissa haastatteluissa oli aika ajoin hankaluuksia, sillä moni haastateltava sanoitti narratiivisen asetelman olevan vaikea. Jotkut haastateltavat eivät (ymmärrettävästi) muistaneet kohtaamistilanteiden yksityiskohtia (esimerkiksi sitä, mitä kohtaamistilanteessa oli puhuttu tai miten oli toimittu) ja tarinallisen muodon noudattaminen palvelukohtauksista kerrottaessa ylipäättään osoittautui odotettua haastavammaksi. Ensimmäisessä kasvokkain tehdystä haastattelusta en antanut haastateltavalle etukäteen ohjeistusta siitä, miten haastattelu etenisi, eikä haastateltava siten osannut varautua tilanteeseen pohtimalla kohdatuksi tulemisen muotoilemista tarinanmuotoon ennen itse haastattelutilannetta. Tällä haastateltavalla tarinallisuus erityisesti sen rakenteellisesta näkökulmasta ei noudata samaa kaavaa kuin muu aineisto. Toisaalta arvioin, että tämän yhden haastateltavan tuottaman puheen sisältö oli tutkielmalle arvokasta eikä sen muodon erilaisuus suhteessa muuhun aineistoon ollut lopulta niin merkityksellistä, etteikö sitä olisi voinut ottaa osaksi tutkielmaa.

Yksittäisiä tilanteita tarkasteleva narratiivinen lähestymistapa tässä tutkielmassa tuntui pääpiirteittäin toimivan hyvin, mutta kahden eri aineistonkeruumenetelmän yhdistämisen vuoksi aineisto näyttäytyi osin hieman rikkonaisena. Tutkielman toteuttaminen olisi varmasti onnistunut myös tavallisilla avoimilla kysymyksillä ilman narratiivista asetelmaa, mutta toisaalta narratiivisuus antoi mahdollisuuden päästä sisään kohtaamistilanteeseen ja kuulla yksityiskohtaisemmin niitä perusteluja, joita haastateltavat esittivät kokemuspuheensa tueksi. Tarjosin mahdollisuutta osallistua haastatteluun yhdessä yhden tai useamman kumppanin kanssa, mutta tätä vaihtoehtoa ei kukaan osallistujista hyödyntänyt.

Aineiston analysointimenetelmänä hyödynnetty diskurssianalyysi valikoitui osaksi tutkimusprosessia vasta aineistonkeruun jälkeen. Vaikka koen analyysin olevan koherentti kokonaisuus ja tulosten edustavan kokonaisvaltaisesti hyvin aineistoa, on aineistonkeruuvallani ja analyysimenetelmälläni muutamia ristiriitoja. Kuten totesin jo aikaisemmin aineistonkeruuta koskevassa luvussa, mikrotason diskursiivisen psykologian viitekehyyksessä tehdyn tutkimuksen aineistona ovat usein erilaiset luonnostaan ilmenevät tekstit tai puhe, kuten nauhoitukset keskusteluista epävirallisissa tai virallisissa konteksteissa (Willig 2003, s. 163–164). Tässä tutkimuksessa tällaista luonnostaan ilmenevää tekstiä tai puhetta voisi edustaa esimerkiksi ääni- tai videotaltiointi suoraan palvelukohtaamistilanteesta. Omassa tutkielmassani ei ole kuitenkaan ollut tällaista luonnollista vuorovaikutustilannetta, sillä sellaisen järjestäminen tutkielman laajuuden ja ajan raameissa olisi ollut ongelmallista pelkästään tutkimuslupien hakemisen ja saamisen näkökulmasta. Näin ollen aineistossani esiintyvät tarinat edustavat vain yhden osapuolen näkemystä ja kokemusta kohtaamistilanteesta, jossa on ollut kuitenkin läsnä myös muita.

Tarinoissa rakentuva yksipuolinen näkökulma kohtaamistilanteisiin onkin asia, johon tässä tutkielmaa arvioivassa alaluvussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota. Se, mitä haastateltavat kertovat esimerkiksi työntekijän toiminnasta ja tapa, jolla he luonnehtivat työntekijän ominaisuuksia ovat haastateltavien tulkintoja eikä niiden siten voida katsoa kertovan kaikkea palvelukohtaamistilanteesta. Esimerkiksi puhe, jossa esitetään, että ”työntekijä ei tiennyt mitä monisuhteisuus on” voidaan nähdä vain haastateltavan tulkintana eikä siten faktana työntekijän tieto- tai osaamisvarannosta. Willig (2008, s. 156) toteaa, että episteemiseen konstruktionismiin pohjautuvaa, diskurssianalyttisesti toteutettua tutkimusta ei voidakaan arvioida samoilla mekanismeilla, kuin realismiin nojautuvia, ontologisia tutkimuksia. Episteeminen konstruktionismi ja mikrotason diskursiivinen psykologia sivuuttavat kysymyksen kielen ulkopuolisen todellisuuden olemassaolosta, jolloin tutkimuksen kohteena on yksinomaan puhe tai teksti ja siinä rakentuvat merkitykset. Tutkielmassani olenkin tarkastellut tapaa, jolla monisuhteiset puhuvat palveluista ja kohdatuksi tulemisesta – en siis suoraan palveluita, niiden työntekijöitä tai sitä, mitä palveluissa tapahtuu. Tästä näkökulmasta katson, että asetelma, jossa haastateltavat ovat päässeet kertomaan tarinansa vapaasti, ilman ohjausta tai johdattelua, on ollut tämän tutkimuksen toteutukselle hedelmällisin ratkaisu.

Diskursiivisen psykologian ja narratiivisuuden viitekehyksissä tehdyssä tutkimuksessa on myös merkityksellistä huomioda, että haastateltavat puhuvat eri lähtökohdista käsin ja heidän motiivinsa osallistua tutkimukseen vaihtelevat. Jo pelkästään kanava, jossa haastattelukutsu on julkaistu sekä paikka, jossa haastattelut on tehty, ovat vaikuttaneet tapaan, jolla haastateltavat tuottavat puhetta palvelukohtaamistilanteista. (Chase, 2005, s. 656–657.) Lähettäessäni haastattelukutsun eri kanaviin tein selväksi, että toteutan tutkielmani Sexpo-säätiön kanssa. Säätiö on julkaissut useita normikriittisiä puheenvuoroja seksuaalisuudesta ja sen verkkosivuilla (Sexpo-säätiö, 2018) esiteltyjen terapeuttien osaamisalueisiin nimetään kuuluvan monimuotoiset ihmissuhteet.

Niille osallistujille, joille Sexpo-säätiö on tuttu tai jotka ovat tutustuneet siihen ennen osallistumispäätöstä, ovat edellä mainitut seikat saattaneet vaikuttaa tapaan, jolla palvelukohtaamistilanteista on kerrottu. Osallistujat, jotka ovat kokeneet useita vastoinkäymisiä palveluissa ja niiden ulkopuolella ovat saattaneet haluta osallistua tutkimukseen purkaakseen kokemuksiaan. Taustalla on voinut olla motiivi osoittaa sormella palveluja ja näin saada validointia omille epäoikeudenmukaisuuden kokemuksilleen. Haastateltavat ovat saattaneet haluta osallistua tutkimukseen myös lisätäkseen tietoa monisuhteisuudesta ja todistellakseen, ettei palveluissa aiheesta ei vielä tiedetä tarpeeksi. Toisaalta haastateltavat ovat saattaneet haluta rikkoa stigman ja vähemmistöstressin kehää ja tuoda esiin negatiivisten kokemusten rinnalle myös vaihtoehtoisia palvelukohtaamistarinoita. Haastateltavien omat viitekehykset vaikuttavat siten luonnollisesti tutkimustuloksiin.

Osa tutkimusprosessia on lisäksi ollut narratiivisen aineiston käsittely erityistä sensitiivisyyttä vaativasta asemasta sekä tämän toiminnan arviointi. Hänninen (1999, s. 34) toteaa, että narratiivisen tutkimuksen eettinen arvo perustuu siihen, että se huomioi ihmisten subjektiivisen erityislaatuisuuden ja kunnioittaa sitä antamalla ”tutkimukseen osallistuville ihmisille äänen”. ”Äänen antaminen” on kuitenkin suhteellista, sillä analysoidessaan ja tulkitessaan aineistoa, tutkija valitsee ja pelkistää aineistoa. Tutkielmani raportoinnissa olen pyrkinyt esittämään analyysini tulokset sekä diskurssianalyttistä viitekehystä että haastateltavieni haavoittuvaa asemaa kunnioittaen. Haastateltavat ovat halutessaan saaneet myös lukea työn ennen sen julkaisua.

Pro gradu -tutkielmani on tietääkseni ensimmäinen suomalainen tutkimus, jossa tarkastellaan monisuhteisuutta laajemmin kuin polyamoriantilanteissa. Se on myös

ensimmäinen suomalainen tutkimus, jossa tarkastellaan monisuhteisten palvelukohtaamiskertomuksia laajemmin kuin varhaiskasvatuksen kontekstissa (vrt. Hiljanen & Hirvonen 2016). Katson tutkielmani ensisijaisen hyödyn olevankin siinä, että se tuo monisuhteisuuden suomalaisen akateemisen tutkimuksen kentälle, huomioiden myös muut monisuhteisuuden muodot kuin polyamorian. Käsittelemällä monisuhteisuuden ilmiötä polyamoriaa laajemmin tehdään näkyväksi useampia ei-monogamian muotoja ja annetaan siten ääni myös muille kuin romanttisesti orientoituneille suhdemuodoille. Samalla on mahdollista tehdä näkyväksi vähemmistöjen sisällä olevia vähemmistöjä ja purkaa näiden ryhmien välisiä jännitteitä.

Kun huomio kohdistetaan monisuhteisten palvelukohtaamistarinoihin, mahdollistuu tarinoissa rakentuvien merkitysten tarkastelu sekä yksilöllisellä tasolla että laajemmin yhteiskunnallisissa prosesseissa. Aivan tutkielmani alussa esittelin Adrienne Richin (1986) sitaatin, jossa viitataan valtasuhteisiin. Rich (1986) toteaa, että *”silloin kun valtaapitävät päättävät olla näkemättä tai kuulematta sinua tai kuvailevat maailmaa, jossa sinä et ole osana, syntyy hetkellinen henkinen epätasapaino: kuin katsoisi peiliin eikä näkisi mitään”*. Tutkielmassani olen pyrkinyt tarttumaan juuri sitaatissa kuvattuun ongelmaan; tilanteeseen, jossa vähemmistöjen olemassaolo kyseenalaistuu sillä, että ulkopuoliset tekevät heistä näkymättömiä. Näkymättömyys johtaa tiedon puutteeseen, joka johtaa näkymättömyyteen, joka johtaa taas tiedon puutteeseen – sykliin, jonka rikkomiseen vaaditaan tietoa ja tutkimusta. Oma tutkielmani pyrkii paikkaamaan aikaisempaa suomalaisen monisuhteisuustutkimuksen puutetta. Tutkielmani avulla on mahdollista valottaa sitä, millä tavalla, haastateltavien puheen perusteella, hegemonisia suhdenormeja ylläpidetään instituutioiden tasolla ja miten suhdenormatiivisuudesta poikkeaminen merkityksellistyy yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa erilaisissa kohtaamistilanteissa.

Olellainen osa palvelukohtaamisista on työntekijän ammatillinen valta-asema suhteessa asiakkaaseen. Asema palvelun edustajana tuottaa työntekijälle vallan joko ylläpitää normatiivisuutta tai purkaa sitä. Tästä näkökulmasta, tutkimustulosten avulla on myös mahdollista osallistua keskusteluun asiakas- ja hoitosuhteiden sisällöllisistä ongelmakohtista ja tuoda ilmi kohtaamisen vaikutukset yksilön itsemääräämisoikeudelle ja hyvinvoinnille.

Suomalainen monisuhteisuustutkimus on vielä lapsen kengissä. Perustiedon lisäämisen näkökulmasta on toistaiseksi kartoittamatta, keitä suomalaiset monisuhteiset ovat ja

kuinka yleisestä elämäntavasta on kyse. Lisäksi olisi tarpeen selvittää, mitä monisuhteisyyden muotoja suomalaiset toteuttavat arjessaan ja mitä motiiveja monisuhteiset itse nimeävät kyseiselle elämäntavalle. Erityisesti intersektionaalinen lähestyminen monisuhteisuuteen olisi tärkeää, jotta monisuhteisuudesta ei tuotettaisi yksipuolista kuvaa. Stigman purkamisen työkaluiksi selvitys suomalaisten asenteista monisuhteisuutta kohtaan olisi paikallaan. Lisäksi palveluiden näkökulmasta laajempi tutkimus palvelukohtaamisten vaikutuksista vähemmistöstressin rakentumiselle olisi tervetullut. Tämä työ olkoon siis vasta lähtölaukaisu tulevalle, polyamoriaa kattavammalle suomalaiselle monisuhteisuustutkimukselle.

8.4 Lopuksi

Nykyinen maailmanjärjestys ja vallitsevat arvot rakentuvat erilaisten dikotomioiden vaaraan. Tätä binaarista järjestelmää pyritään ylläpitämään normeilla, jotka äärimmillään toimivat poissulkemisen työkaluina. Normatiivisuus rakentaa kuitenkin vain yhdenlaista totuutta ja siten tekee näkymättömäksi ne, jotka eivät elä valtavirran mukaisesti. Kuten työssäni on käynyt jo ilmi, on monisuhteisuudessa kyse laajemmasta yhteiskunnallisesta normikritiikistä, kuin vain seurustelusta useamman ihmisen kanssa samanaikaisesti. Monisuhteisuudessa kohtaavat feminismi, anarkismin ja normikriittisyyden ideologiat ja siihen nivoutuu halu vastustaa rakenteita, joissa jokaisen yksilön elämänpolku määrittyy jo ennen tämän syntymää. Näiden rakenteiden vastustamisesta syntyvän stigman purkamiseksi tulisi tehdä aktiivisesti töitä.

Tutkielmassani esitetyt monisuhteisten palvelukohtaamistarinat tulee nähdä yksittäisten työntekijöiden toimintakuvausten lisäksi osana laajempia yhteiskuntarakenteita ja prosesseja, joissa normaaliuden rajoja tuotetaan ja kontrolloidaan. Vaikka tutkielmani aineistosta on tulkittavissa samoja stigmaan liittyviä piirteitä kuin kansainvälisessä tutkimuksessa (Conley ym. 2013b; Graham, 2014; Hutzler ym., 2016) konstruointiin tarinoissa myös puhetta myönteisistä kokemuksista, mikä voi kertoa jotain yleisten asenteiden vapautumisesta. Vaikka avarakatseisuus ja aiheesta tehty kansainvälinen tutkimus ovat yleistyneet, ei monisuhteisuus pysty todistamaan olemustaan varteenotettavana suhdemuotona, ennen kuin monogamiaan nivoutuva normatiivisuus purkaantuu ja myös muista vaihtoehdoista ryhdytään puhumaan vakavasti otettavina tapoina elää. Yksittäisen työntekijän avarakatseinen ja ennakkoluuloton tapa kohdata monisuhteinen asiakas on

kohtaamishetkellä merkityksellinen, mutta sen vaikutukset hälvenevät nopeasti, jos institutionaalisten struktuurien vuoksi asiakas ei saa tarvitsemaansa palvelua tai kokee muuten tulevansa mitätöidyksi.

Aloitin tämän tutkielman Adrienne Richin (1986) sanoilla, jotka päättyvät näin: *”Vaaditaan sekä yksilöllistä voimaa että kollektiivista ymmärrystä, jotta voidaan vastustaa sitä tyhjyyttä ja olemattomuutta, johon yksilö sysätään – ja nousta vaatimaan kuulluksi ja nähdyksi tulemista”*. Monisuhteisuus on tähän asti ollut yhteiskunnassamme olemassa oleva, mutta pitkälti piilossa pidetty asia. Valtasuhteiden kyseenalaistaminen on kuitenkin ollut viime vuosia luonnehtiva ilmiö, jolloin myös suhteiden moninaisuuden enenevä näkyviin ja kuuluviin tuleminen voi olla odotettavissa. Tämä tutkielma on pala sitä suurta muutostyötä, johon normikriittisyydellä pyritään. Muutos vallitsevassa yhteiskuntajärjestyksessä ei kuitenkaan tarkoita, että parisuhteesta tarvitsisi luopua. Se tarkoittaa institutionaalisten rakenteiden kriittistä tarkastelua sekä asenteiden, arvojen ja maailmankatsomuksen avartamista: normien rajojen venyttämistä ja tilan antamista moninaisuudelle sen useissa eri muodoissa.

LÄHTEET

- Adam, B. D. (2010). Relationship Innovation in Male Couples. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 55–69). New York: Routledge.
- Äitiyslaki, Suomen säädöskokoelma § 253 (2018). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180253>
- Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Oxford: Addison-Wesley.
- Amnesty International (2018). Tulevan hallituksen uudistettava translaki! Haettu osoitteesta <https://www.amnesty.fi/vetoomukset/tulevan-hallituksen-uudistettava-translaki/>
- Anapol, D. (2010). *Polyamory in the Twenty-First Century. Love and Intimacy with Multiple Partners*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Anderson, E. (2012). *The monogamy gap: Men, love, and the reality of cheating*. New York: Oxford University Press. Ref. Ferrer (2018).
- Bairstow, A. (2017). Couples Exploring Nonmonogamy: Guidelines for Therapists. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 43(4), 343–353.
- Barker, M. (2005). This is my partner, and this is my... partner's partner: Constructing a polyamorous identity in a monogamous world. *Journal of Constructivist Psychology*, 18(1), 75–88.
- Barker, M. & Langdrige, D. (2010a). *Understanding Non-Monogamies*. New York: Routledge.
- Barker, M. & Langdrige, D. (2010b). Introduction. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 3–8). New York: Routledge.
- Barker, M. & Langdrige, D. (2010c). Whatever happened to non-monogamies? Critical reflections on recent research and theory. *Sexualities*, 13(6), 748–772.
- Bauer, R. (2010). Non-Monogamy in Queer BDSM Communities: Putting the Sex Back into Alternative Relationship Practices and Discourse. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 142–153). New York: Routledge.
- Baumgartner, R. (2017). "I think that I'm not a relationship person": Bisexual women's accounts of (internalised) binegativity in non-monogamous relationship narratives. *Psychology of Sexualities Review*, (8), 25–40.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon-sosiologinen tutkielma* (suom. Vesa Raiskila). Helsinki: Gaudeamus. (Alkuperäinen teos julkaistu 1966.)
- Bergstrand, C. R. & Sinski, J. B. (2010). *Swinging in America: Love, sex, and marriage in the 21st century*. California: Praeger. Ref. Ferrer (2018).

- Berry, M. D. & Barker, M. (2014) Extraordinary interventions for extraordinary clients: existential sex therapy and open non-monogamy. *Sexual and Relationship Therapy*, 29:1, 21-30.
- Bowleg, L. (2017). Intersectionality: An Underutilized but Essential Framework for Social Psychology. Teoksessa B. Gough (toim.), *The Palgrave Handbook of Critical Social Psychology* (s. 507–529). Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Brewster, M. E. (2017). A Content Analysis of Scholarship on Consensual Nonmonogamies: Methodological Roadmaps, Current Themes, and Directions for Future Research. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 6(1), 32–47.
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2002). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. London: Taylor & Francis.
- Castrén, A., Tuomaala, V. & Neuvonen, S. (2017). *Avoliittoperheen tuolla puolen: Vastasyntyneiden perheet Helsingissä*. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Cayleff, S. E. (2001). 'First in the Nation since 1970': Thirty Years of Women's Studies at San Diego State University: Lessons and Strategies. *Journal of International Women's Studies*, 2(2), 121–28.
- Chase, S. (1995). Taking narrative seriously. Consequences for method and theory in interview studies. Teoksessa R. Josselson & A. Lieblich (toim.), *Interpreting experience. The narrative study of lives* (s. 1–26). California: Sage.
- Chase, S. (2005). Narrative inquiry. Multiple lenses, approaches, voices. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.), *The Sage handbook of qualitative research* (s. 651–679). Californias: Sage.
- Conley, T. D., Moors, A. C., Matsick, J. L. & Ziegler, A. (2013a). The Fewer the Merrier? : Assessing Stigma Surrounding Consensually Non-monogamous Romantic Relationships. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 1–30.
- Conley, T. D., Ziegler, A., Moors, A. C., Matsick, J. L. & Valentine, B. (2013b). A Critical Examination of Popular Assumptions About the Benefits and Outcomes of Monogamous Relationships. *Personality and Social Psychology Review*, 17(2), 124-141.
- Easton, D. & Hardy, J. (1997/2009). *The ethical slut: A practical guide to polyamory, open relationships & other adventures*. California: Celestial Arts.
- Edley, N. (2001a). Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. Teoksessa M. Wetherell, S. Taylor & S. J. Yates (toim.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s. 189–228). London: Sage.
- Edley, N. (2001b). Unravelling Social Constructionism. *Theory & Psychology*, 11(3), 433–441.

- Emens, E. (2004). Monogamy's law: Compulsory monogamy and polyamorous existence. *New York University Review of Law and Social Change*, 29(2), 277–376.
- Engels, F., Lenin, V. I., Marx, K. & Stalin, J. V. (1951). *The woman question: Selections from the writings of Karl Marx, Frederick Engels, V.I. Lenin, Joseph Stalin*. New York: International Publishers.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Falk, C., Goldman, E., Moran, J. M. & Pateman, B. (2003). *Emma Goldman: A documentary history of the American years. Vol. 1, Made for America, 1890-1901*. Lontoo: University of California Press.
- Ferrer, J. N. (2018). Mononormativity, Polypride, and the “Mono-Poly-Wars”. *Sexuality & Culture*, 22(3), 817–836.
- Forsström, T. & Forsström, J. (2016). *BDSM-aapinen*. Helsinki: Like.
- Foucault, M. (1976/1981). *The History of Sexuality. Volume 1: An introduction*. Harmondsworth: Penguin.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. London: Penguin Books.
- Foucault, M. (1986). *The Archaeology of Knowledge*. Lontoo: Tavistock.
- Gergen, K. (1994). *Realities and Relationships – Soundings in Social Construction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gergen, K. (1997). The Place of the Psyche in a Constructed World. *Theory and Psychology*, 7(6), 723–746.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin.
- Goldman, E. (1897). *Marriage*. Firebrand, 18.7.1897. New York. Ref. Falk, Goldman, Moran & Pateman. (2003).
- Gough, B. (2017). Critical Social Psychologies: Mapping the Terrain. Teoksessa B. Gough (toim.), *The Palgrave handbook of critical social psychology* (s. 3–14). Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Graham, N. (2014). Polyamory: A Call for Increased Mental Health Professional Awareness. *Archives of Sexual Behavior*, 43(6), 1031–1034.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (2008). The Constructionist Mosaic. Teoksessa J. A. Holstein & J. F. Gubrium (toim.), *Handbook of Constructionist Research* (s. 3–12). New York: The Guilford Press.
- Gummerus, I. (2018). *Rakkautta ilman rajoja? Polyamoria diskursiivisen tutkimuksen kohteena*. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Gurung, J. B. (2013). Rapid Cultural Change: A Case Study of Polyandry Marriage System among the Gurung Community from Upper Mustang, Nepal. *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, 6, 75–106.
- Halberstam, J. (2012). *Gaga Feminism: Sex, Gender, and the End of Normal*. Boston: Beacon Press.
- Hänninen, V. (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

- Hannula, O. (2011). Epävarmuudesta luottamukseen. Teoksessa L. Tuovinen, O. Ståhlström, J. Nissinen & J. Hentilä. *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s. 88–94). Helsinki: Gaudeamus.
- Haritaworn, J., Lin, C. & Klesse, C. (2006). Poly/logue: A critical introduction to polyamory. *Sexualities*, 9(5), 515–529.
- Hauptert, M. L., Gesselman, A. N., Moors, A. C., Fisher, H. E. & Garcia, J. R. (2017). Prevalence of Experiences with Consensual Nonmonogamous Relationships: Findings from Two National Samples of Single Americans. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 43(5), 424–440.
- Heikkinen, H. L. T. (2007). Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen tekemiseen ja analyysimenetelmiin* (s. 142–156). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hekanaho, P. (2010). Queer-tutkimuksen kummit vaihteita. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 144–154). Tampere: Vastapaino.
- Helsingin Sanomat (27.7.2017). 23-vuotiaalla Jami Särkisellä on kaksi tyttöystävää ja hän nauttii siitä niin, ettei yksiavioisuuteen ole paluuta – Polyamoria eli monisuhteisuus yleisty. Haettu osoitteesta <https://www.hs.fi/elama/art-2000005303075.html>
- Helsingin Sanomat (29.5.2017). Kun työtuttavat kertoi kahdesta kumppanistaan, tajusin nuorten arvomaailman muuttuneen. Nykynuorille tasa-arvo on kaikkein tärkein asia, eikä siitä neuvotella. Haettu osoitteesta <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005230518.html>
- Helsingin Sanomat (3.11.2017). Jokainen voi panna niin paljon kuin haluaa, sanoo Iris Flinkkilä, joka edustaa nykyajan nuorten keskuudessa yleistyvää seksiposiitivista kulttuuria. Haettu osoitteesta <https://www.hs.fi/nyt/art-2000005434864.html>
- Hepburn, A. (2003). *An introduction to critical social psychology*. Lontoo: Thousand Oaks.
- Hiljanen, H. & Hirvonen, M. (2016). ”Että tää on niinku meidän perhe ja siitä saa puhua ja se on hyvä ja ok.” *Polyamoristen vanhempien ajatuksia, kokemuksia ja toiveita ammatillisesta kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa*. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hutzler, K. T., Giuliano, T. A., Herselman, J. R. & Johnson, S. M. (2016). Three’s a Crowd: Public Awareness and (mis)perceptions of Polyamory. *Psychology & Sexuality*, 7(2), 1–19.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi V. (2009). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 189–222). Tampere: Vastapaino.

- Iantaffi, A. (2010). Disability and Polyamory: Exploring the Edges of Inter-Dependence, Gender and Queer Issues in Non-Monogamous Relationships. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 160–168). New York: Routledge.
- Jämsä, J. (2008a). Mitä moninaisuuden kohtaaminen vaatii ja antaa? Teoksessa J. Jämsä (toim.), *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville* (s. 20–25). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, J. (2008b). Suomalaiset sateenkaariperheet. Teoksessa J. Jämsä (toim.), *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville* (s. 26–47). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, J. (2008c) Ammatillisia työkaluja moninaisuuden kohtaamiseen. Teoksessa J. Jämsä (toim.), *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville* (s. 98–117). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, J. (2008d). Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien koulutustarpeet. Teoksessa J. Jämsä (toim.), *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville* (s. 330–332). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 201–215). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 21–42). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2016a). Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteista kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 300–330). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2016b). Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 332–359). Tampere: Vastapaino.
- Klesse, C. (2005). Bisexual Women, Non-Monogamy and Differentialist Anti-Promiscuity Discourses. *Sexualities*, 8(4), 445–464.
- Klesse, C. (2006). Polyamory and its ‘Others’: Contesting the Terms of Non-Monogamy. *Sexualities*, 9(5), 565–583.
- Klesse, C. (2010). Paradoxes in Gender Relations: [Post] Feminism and Bisexual Polyamory. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 109–120). New York: Routledge.
- Klesse, C. (2014). Poly Economics–Capitalism, Class, and Polyamory. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 27(2), 203–220.
- Knapp, J. J. (1975). Some non-monogamous marriage styles and related attitudes and practices of marriage counselors. *The Family Coordinator*, 24(4), 505–514.

- Koistinen, M. (2018). *Parisuhdenormatiivisuus - normikriittinen tutkielma seurustelemattomuuden kokemuksista*. Sukupuolentutkimuksen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Kurdek, L. A., & Schmitt, J. P. (1986). Relationship quality of gay men in closed or open relationships. *Journal of Homosexuality*, 12(2), 85–99.
- Labriola, K. (1999) Models of Open Relationships. *Journal of Lesbian Studies*, 3(1-2), 217–225.
- Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta, Suomen säädöskokoelma § 563 (2002). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020563>
- Lehtonen, I. (2015). *Vaiettu biseksuaalisuus*. Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Lunardini, C. A. (1994). *What every American should know about women's history: 200 events that shaped our destiny*. Holbrook, MA: Bob Adams.
- MacDonald, K. B. (1995). The establishment and maintenance of socially imposed monogamy in Western Europe. *Politics and the Life Sciences*, 14, 3–23.
- Manner, M. & Pettersson, M. (2010). Tahdon naida monta. Miksi Suomessa saa mennä naimisiin vain yhden ihmisen kanssa kerrallaan? *Ylioppilaslehti*, 9. Haettu osoitteesta <http://ylioppilaslehti.fi/2010/09/tahdon-naida-monta/>
- Matilainen, J. (2012). *Polyamory and Kinship in Finland. Negotiating Love, Equality and the Self*. Sosiaali- ja kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Matsick, J. L., Conley, T. D., Ziegler, A., Moors, A. C. & Rubin, J. D. (2013). Love and sex: Polyamorous relationships are perceived more favourably than swinging and open relationships. *Psychology & Sexuality*, 5(4), 1–10.
- McCoy, M. A.; Stinson, M. A.; Ross, D. B. & Hjelmstad, L. R. (2015) Who's in Our Clients' Bed? A Case Illustration of Sex Therapy with a Polyamorous Couple. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 41(2), 134–144.
- McDonald, D. (2010). Swinging. Pushing the Boundaries of Monogamy. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 70–81). New York: Routledge.
- McFadden, M. (2017). Sexual Identities and Practices. Teoksessa B. Gough (toim.), *The Palgrave Handbook of Critical Social Psychology* (s. 433–448). Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Metsämuuronen, J. (2011). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp.
- Meyer, I. H. (1995). Minority Stress and Mental Health in Gay Men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36(1), 38–56.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697.

- Montenegro, J. M. (2010). 'Many Partners, Many Friends': Gay and Bisexual Mormon Men's Views on Non-Monogamous Relationships. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 134–141). New York: Routledge.
- NASCA International (2018). Haettu osoitteesta <https://www.nasca.com/>
- Nissinen, J. (2011). Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen. Teoksessa L. Tuovinen, O. Stålström, J. Nissinen & J. Hentilä. *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s. 11–34). Helsinki: Gaudeamus.
- Noël, M. J. (2006). Progressive polyamory: Considering issues of diversity. *Sexualities*, 9(5), 602–620.
- Nordgren, A. (2006). The short instructional manifesto for relationship anarchy. (Relationshipsanarki i 8 punkter). *The Anarchist Library*. Haettu osoitteesta <http://theanarchistlibrary.org/library/andie-nordgren-the-short-instructional-manifesto-for-relationship-anarchy>
- Pallotta-Chiarolli, M. (2010). 'To Pass, Border or Pollute': Polyfamilies Go to School. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 182–187). New York: Routledge.
- Parker, I. (1994). Reflexive research and the grounding of analysis: Social psychology and the psy-complex. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 4(4), 239–252.
- Pieper, M. & Bauer, R. (2005). Call for papers: International Conference on Polyamory and Mono-normativity. Research Centre for Feminist, Gender & Queer Studies, University of Hamburg, November 5th – 6th, 2005. Ref. Barker & Landridge (2010).
- Pilcher, J. & Whelehan, I. (2004). *50 Key Concepts in Gender Studies*. Lontoo: SAGE Publications.
- Pirkanen, J. (2005). *Sukupuolieron ongelma – Sukupuolisuuden tarkastelua Judith Butlerin ja Luce Irigarayn teorioiden avulla*. Filosofian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Polyamoria – Monisuhteisuus ry. (2018a). More Than Two. Haettu osoitteesta <http://polyamoria.fi/more-than-two/>
- Polyamoria – Monisuhteisuus ry. (2018b). Haettu osoitteesta <http://polyamoria.fi/>
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.
- Radicalesbians (1970). The Woman-Identified Woman. *Atlanta Lesbian Feminist Alliance archives*. David M. Rubenstein Rare Book & Manuscript Library, Duke University. Haettu osoitteesta <http://scriptorium.lib.duke.edu/wlm/womid/>
- Rich, A. (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Experience. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 5(4), 631–660.
- Rich, A. (1986). *Blood, bread, and poetry: Selected prose, 1979–1985*. New York: Norton.

- Richards, C. (2010). Trans and Non-Monogamies. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 121–133). New York: Routledge.
- Ritchie, A. (2010). Discursive Constructions of Polyamory in Mono-Normative Media Culture. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 46–51). New York: Routledge.
- Ritchie, A. & Barker, M. (2006). There Aren't Words for What We Do or How We Feel So We Have To Make Them Up': Constructing Polyamorous Languages in a Culture of Compulsory Monogamy. *Sexualities*, 9(5), 584–601.
- Rossi, L-M. (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 21–38). Tampere: Vastapaino.
- Ryan, B. (1992). *Feminism and the Women's Movement. Dynamics of Change in Social movement, ideology and activism*. New York: Routledge.
- Saarikoski, A., Kovero, S., Wickman, J. & Seta. (2013). *Älä oletta, normit nurin! Normikriittinen käsikirja yhdenvertaisuudesta, syrjinnän vastustamisesta ja vapaudesta olla oma itsensä*. Helsinki: Seta.
- Schechinger, H., Sakaluk, J. K., & Moors, A. C. (2018). Harmful and helpful therapy practices with consensually non-monogamous clients: Toward an inclusive framework. Arvioitavana oleva käsikirjoitus. Haettu osoitteesta <https://psyarxiv.com/4bj5e/>
- Scherrer, K. S. (2010). Asexual Relationships: What Does Asexuality Have to Do with Polyamory. Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 154–159). New York: Routledge.
- Schippers, M. (2016). *Beyond monogamy: Polyamory and the future of polyqueer sexualities*. New York: New York University Press. Ref. Ferrer (2018).
- Sedgwick, E. K. (1990/2008). *Epistemology of the Closet*. University of California Press, Berkley.
- Seta (2016a). *Lausunnot, kirjeet ja kannanotot. Ihmisoikeusjärjestöt: Translain kokonaisuudistus ihmisoikeustoimintaohjelmaan*. Haettu osoitteesta <http://seta.fi/ihmisoikeusjarjestot-translain-kokonaisuudistus-ihmisoikeustoimintaohjelmaan/>
- Seta (2016b). *Sateenkaarisanasto*. Haettu osoitteesta <http://seta.fi/sateenkaarisanasto/>
- Seta (2018). Haettu osoitteesta <https://seta.fi>
- Sexpo-säätiö (2018). Haettu osoitteesta <http://www.sexpo.fi>
- Sheff, E. (2014). *The polyamorists next door: Inside multiple-partner relationships and families*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Sheff, E. & Hammers, C. (2011). The privilege of perversities: Race, class and education among polyamorists and kinksters. *Psychology & Sexuality*, 2(3), 198–223.
- Sheff, E. & Tesene M. M. (2015). Consensual Non-monogamies in Industrialized Nations. Teoksessa J. DeLamater & R. F. Plante (toim.), *Handbook of the Sociology of Sexualities* (s. 223–242). New York: Springer.

- Sherif, M. & Sherif, C. W. (1956). *An outline of social psychology*. New York: Harper & Brothers.
- Shotter, J. (1993). *Conversational Realities – Constructing Life through Language*. Lontoo: Sage.
- Siegel, T. T. (1999). Patriarchal Village. Teoksessa M. Munson & J. Stelboun (toim.), *The lesbian polyamory reader: Open relationships, non-monogamy, and casual sex* (s. 125–133). New York: Harrington Park Press.
- Smiler, B. (2011). There's no such thing as Polyamory. *Electronic Journal of Human Sexuality*, 14. Haettu osoitteesta <http://www.ejhs.org/volume14/NoSuch.htm>
- Spector, M. & Kitsune, J. J. (1987/2001). *Constructing Social Problems*. Lontoo: Aldine de Gruyter.
- Stelboun, J. P. (1999). Patriarchal Monogamy. Teoksessa M. Munson & J. Stelboun (toim.), *The lesbian polyamory reader: Open relationships, non-monogamy, and casual sex* (s. 39–46). New York: Harrington Park Press.
- Taavetti, R. (2015). *"Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä...": Kuriton ja tavallinen saateenkaarinuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto: Seta.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tasa-arvotiedon keskus (2018). *Intersektionaalisuus sukupuolentutkimuksessa*. Haettu osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolentutkimus/intersektionaalisuus-sukupuolentutkimuksessa>
- Terveyskirjasto (2011). *ICD-10-tautiluokitusta päivitetään – sadomasokismi poistuu listalta*. Haettu osoitteesta http://www.terveyskirjasto.fi/terveysportti/uutis-sorvi_uusi.uutissivu?p_uutis_id=14743&p_palsta_id=23
- Tikkanen, H. (2016). *Polyamoria – monisuhteisuuden rajat ja käytännöt*. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Tuovinen, L., Stålström, O., Nissinen, J. & Hentilä, J. (toim.) (2011). *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Varjonen, S. (2013). *Ulkopuolinen vai osallistuja? Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa*. Helsingin yliopisto, sosiaali-tieteiden laitos.
- Veaux, F. & Rickert, E. (2014). *More Than Two: A Practical Guide to Ethical Polyamory*. Portland: Thorntree Press.
- Vera, A. D. (1999). The polyamory quilt: Life's lessons. Teoksessa M. Munson & J. P. Stelboun (toim.), *The lesbian polyamory reader: Open relationships, non-monogamy, and casual sex* (s. 11–22). New York: Harrington Park Press.
- Vilponen, T. (2018). Viestintä- ja markkinointipäällikkö. Sexpo-säätiö. (Henkilökohtainen tiedonanto, 7.10.2018.)
- Weitzman, G. (2006). Therapy with Clients Who Are Bisexual and Polyamorous, *Journal of Bisexuality*, 6(1-2), 137–164.

- Wetherell, M. (1998). Positioning and Interpretative Repertoires: Conversational Analysis and Post-Structuralism in Dialogue. *Discourse & Society: An International Journal for the Study of Discourse and Communication in Their Social, Political and Cultural Contexts*, 9(3), 387–412.
- Wikipedia (2018). *Polyamoria*. Haettu osoitteesta <https://fi.wikipedia.org/wiki/Polyamoria>
- Wiley, C. (2016). Relationship Anarchy Takes The Judgment Out Of Love. *The Establishment*, 5.8.2016. Haettu osoitteesta <https://theestablishment.co/relationship-anarchy-takes-the-judgment-out-of-love-96a9a7af9954>
- Wilkinson, E. (2010) What's Queer about Non-Monogamy Now? Teoksessa M. Barker & D. Landridge (toim.), *Understanding Non-Monogamies* (s. 243–254). New York: Routledge.
- Willey, A. (2015). Constituting compulsory monogamy: Normative femininity and the limits of imagination. *Journal of Gender Studies*, 24(6), 621–633.
- Williams, D. J. & Prior, E. E. (2015). Contemporary Polyamory: A Call for Awareness and Sensitivity in Social Work. *Social Work*, 60(3), 268–270.
- Willig, C. (2003). Discourse Analysis. Teoksessa J.A. Smith (toim.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (s. 159–183). Lontoo: Sage.
- Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and method*. Maidenhead: McGraw-Hill Open University Press.
- Worthen, M. G. F. (2016). Hetero-cis-normativity and the gendering of transphobia. *International Journal of Transgenderism*, 17(1), 31–57.
- Wosick-Correa, K. (2010). Agreements, rules and agentic fidelity in polyamorous relationships. *Psychology & Sexuality*, 1(1), 44–61.
- Yle uutiset (4.8.2017). Tuhannet suomalaiset elävät polyamorisissa suhteissa – ”Ei aikuisten ihmisten sopimuksissa ole mitään kauhisteltavaa”. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-9757100?origin=rss>
- Yle uutiset (6.7.2018). Miten käy arjen hellyydelle, kun yhdellä ihmisellä on samassa asunnossa kaksi kumppania? ”Toisen kumppanin läsnäollessa läheisyyden taso oli sama kuin vanhemmat olisivat läsnä”. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10284964>
- Yuan, L. (2000). Land of the Walking Marriage. (Mosuo people of China). *Natural History*, 109(9), 58.

LIITTEET

Liite 1 Haastattelukutsu

HAASTATELTAVAKSI MONISUHTEISUUTTA KÄSITTELEVÄÄN PRO GRADU -TUTKIMUKSEEN

Hei,

Olen sosiaalipsykologian maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa. Etsin haastateltavia pro gradu -tutkimukseeni, jossa tarkastelen monisuhteisten henkilöiden kokemuksia kohdatuksi tulemisesta erilaisissa palveluissa. Toteutan tutkimukseni yhteistyössä Sexpo-säätiön kanssa.

Jos sinulla on tarina kohdatuksi tulemisesta ja haluaisit jakaa sen tutkimusta varten, niin kerrothan minulle sähköpostitse halustasi osallistua tutkimukseen. Tarinasi voi liittyä kokemukseen esimerkiksi oikeusjärjestelmän, koulutusjärjestelmän tai sosiaali- ja terveysalan kanssa. Olen erityisen kiinnostunut siitä, miten sinuun on monisuhteisena suhtauduttu, mikäli asia on tullut kohtaamisessa esille.

Toteutan aineistonkeruun yksilö- ja ryhmähaastatteluina heinä- ja elokuun 2017 aikana Sexpo-säätiön tiloissa Helsingin Sörnäisissä. Voit osallistua haastatteluun yksin tai yhden tai useamman kumppanin kanssa. Halutessasi voit osallistua haastattelun sijaan myös kirjeitse.

Kannustan sinua lämpimästi ottamaan yhteyttä, jos olet yli 18-vuotias ja elänyt monisuhteisesti vähintään vuoden. Sinun ei tarvitse elää monisuhteisena tällä hetkellä. Monisuhteisuudesta on viime vuosien aikana julkaistu muutamia muitakin tutkimuksia Suomessa, joten odotan erityisesti yhteydenottoja henkilöiltä, joiden ääni ei ole vielä päässyt kuuluviin tutkimuksen kentällä.

Vastaa yhteydenottoihin toukokuun viimeisestä viikosta eteenpäin. Mainitsethan ilmoitautuessasi, mikäli haluat osallistua tutkimukseen kirjehaastattelun muodossa, niin lähettän sinulle tarkemmat ohjeet. Osallistuminen tutkimukseen on luottamuksellista.

Yhteydenottoja ilolla odottaen,

Nita Taivaloja
nita.taivaloja@helsinki.fi

Liite 2 Haastattelukutsun toinen versio

Hei kaikille,

Olen sosiaalipsykologian maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa. Olen aikaisemmin keväällä julkaissut julkisessa Polyamoria-ryhmässä kutsun osallistua monisuhteisuutta käsittelevään graduuni – ja vielä yrittäisin saada muutaman henkilön mukaan tutkielmaani.

Olen aikaisemmin ilmoittanut näin:

”Gradussani tarkastelen monisuhteisten henkilöiden kokemuksia kohdatuksi tulemisesta erilaisissa palveluissa. Jos sinulla on tarina kohdatuksi tulemisesta ja haluaisit jakaa sen tutkimusta varten, niin kerrothan minulle halustasi osallistua tutkimukseen. Tarinasi voi liittyä kokemukseen esimerkiksi oikeusjärjestelmän, koulutusjärjestelmän tai sosiaali- ja terveysalan kanssa. Olen erityisen kiinnostunut siitä, miten sinuun on monisuhteisena suhtauduttu, mikäli asia on tullut kohtaamisessa esille. Toteutan tutkimukseni yhteistyössä Sexpo-säätiön kanssa.”

Nyt kuitenkin kaipaisin vielä muutamaa puheenvuoroa sekä yksittäisistä kohtaamistilanteista että kokemuksista yleisellä tasolla – esimerkiksi siitä, koetko voivasi avoimesti kertoa olevasi monisuhteinen palveluita käyttäessäsi tai koetko, että monisuhteisuus yleensäkin näkyy palveluissa?

Kerään aineistoa vielä tämän syksyn ajan ja olen kiitollinen jokaisesta yhteydenotosta! Osallistua voi joko kasvotusten (pidän haastattelut Sexpolla Sörnäisissä) tai kirjeitse.

Vastaa myös mielelläni mahdollisiin tarkentaviin kysymyksiin.

Yhteydenottoja ilolla odottaen,
Nita Taivaloja
sosionomi, seksuaalineuvoja
nita.taivaloja@helsinki.fi

Liite 3 Ohjeistus kirjehaastattelua varten

Hei,

Olet kertonut mielenkiinnostasi osallistua monisuhteisuutta käsittelevään tutkimukseeni kirjehaastattelun muodossa. Lämmin kiitos halustasi olla mukana! Tässä ohjeistus tarinan laatimiselle ja sen lähettämiseksi.

Tutkimuksessa pyrin selvittämään monisuhteisten henkilöiden kokemuksia kohdatuksi tulemisesta erilaisissa rakenteellisissa palveluissa. Palveluita voivat olla esimerkiksi:

- Terveyskeskus, sairaala, neuvola, kouluterveydenhuolto
- Sosiaalitoimi, KELA
- Koululaitos (lapsen, puolison, oma)
- Oikeuslaitos, poliisi
- Verovirasto
- Jokin muu

Tavoitteenani on kerätä aineistoa ja kokemuksia tarinoiden muodossa. Kerro siis minulle kirjeitse tarina, jossa kuvaat kokemuksiasi siitä, miten sinuun on monisuhteisena suhtauduttu erilaisissa palveluissa. Tarinan on tarkoitus muodostaa eheä kokonaisuus, jossa on selkeä alku, keskikohta ja loppu. Kirjoittaessasi sinua voivat auttaa oheiset tukikysymykset:

- Kuinka tilanne alkoi?
- Miten tapahtumat etenivät?
- Mihin tämä kaikki johti?

Sinua voi myös auttaa, että erittelet kokemustasi eri tasoille:

- Lähtökohtaisesti pyydän sinua kertomaan tilanteesta, jossa palvelun työntekijällä on ollut tieto monisuhteisesta elämänmuodostasi. Tämä tieto on voinut olla työntekijällä a) jo ennestään tai b) se on käynyt ilmi kohtaamistilanteessa. Mitä tapahtui? Miten kokemuksesi mukaan työntekijän tieto monisuhteisesta elämästäsi vaikutti kohdatuksi tulemiseen? Muuttuiko työntekijän asenne ja käytös tiedon myötä? Mitä hän sanoi tai teki? Miten tilanne vaikutti sinuun? Miten sinä toimit? Entä hän?
- Varsinaisen kohtaamisen lisäksi voit pohtia kokemuksiasi lisäksi yleisellä tasolla: koetko tulevasi nähdä ja kuulla palveluissa ja niiden rakenteissa ylipäättänsä? Miten näkyvyys tai näkymättömyys vaikuttaa sinuun?

- Voit pohtia myös tilanteita, joissa palvelun työntekijällä ei ole ollut tietoa monisuhteisesta elämänmuodostasi eikä asia ole käynyt ilmi. Mitä kohtaamisessa tapahtui? Minkälaisia olettamuksia tilanteessa syntyi? Miten nämä olettamukset vaikuttivat sinuun? Miten sinä toimit tilanteessa?

Tutkimuksen pääpaino on tarinoiden ja niissä olevien kokemusten tarkastelussa ja analysoinnissa. Jotta tarinan taustalla olevien tekijöiden ymmärtäminen helpottuisi, pyydän sinua lisäksi kertomaan ajatuksistasi oheisiin tukikysymyksiin. Voit sisällyttää ne tarinaasi tai kertoa niistä erikseen kirjoituksen alussa tai lopussa:

- Kuinka kauan olet elänyt monisuhteisena? Elätkö monisuhteisena tällä hetkellä? Kuinka monta moninaista ihmissuhdetta sinulla on takanasi?
- Mikä on tämänhetkinen ihmissuhdetilanteesi? Miten määrittelet monisuhteisuuden omalla kohdallasi?
- Miksi elät monisuhteisena? Mitkä ovat motiivisi monisuhteisuudelle?

Pyydän sinua myös kertomaan lyhyesti omasta sukupuoli-identiteetistäsi ja seksuaalisesta suuntautumisestasi. Lisäksi pyydän sinua sisällyttämään kirjoitukseesi vielä yleisellä tasolla muutamia taustatietoja itsestäsi:

- Ikähaarukkasasi? (18-25v, 25-35v, 35-45v, 45-55v, 55-65v, 65-75v, 75-85v)
- Missä päin Suomea asut? (Riittää, että kerrot maakuntatasolla)
- Koulutustaustasi ja työtilanteesi? (Riittää, että kerrot mikä ala on kyseessä)

Tarinasi voi olla laajuudeltaan 1-10 sivua. Ethän jätä kirjoitukseesi läheistesesi tunnistetietoja tai mainitse tarkkoja paikkoja nimeltä. (Anonymisoin kirjeet vielä lähettämisen jälkeen erikseen.) Pyydän sinua lähettämään tarinasi minulle sähköpostitse doc.-muodossa 31.8.2017 mennessä. Jos sinulla on kysymyksiä, koet kaipaavasi lisätietoja tai haluat vielä vaihtaa ajatuksia ohjeistuksesta, niin olethan rohkeasti yhteydessä!

Yhteistyöterveisin,
Nita Taivaloja
nita.taivaloja@helsinki.fi

Liite 4 Haastattelusopimus

HAASTATTELUSOPIMUS PRO GRADU -TUTKIELMAN AINEISTONKERUUTA VARTEN

Pro gradu -tutkielma toteutetaan Helsingin yliopiston Valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaalipsykologian oppiaineeseen. Tutkimus tehdään yhteistyössä Sexpo-säätiön kanssa. Tutkimuksessa tarkastellaan monisuhteisesti elävien henkilöiden kokemuksia kohdatuksi tulemisesta erilaisissa rakenteellisissa palveluissa. Tutkimus toteutetaan laadullisesti ja siinä hyödynnetään narratiivista lähestymistapaa. Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika on toukokuu 2018.

Tutkimusta varten haastatellaan 18-vuotta täyttäneitä, vähintään vuoden monisuhteisena eläneitä henkilöitä. Tutkimukseen on mahdollista osallistua tapaamalla tutkimuksen tekijä kasvotusten tai kertomalla kokemuksistaan kirjeitse.

Haastateltava sitoutuu osallistumaan joko yhteen (tai erikseen sovitusti useampaan) kasvokkain tapahtuvaan haastattelukertaan tai lähettämään tarinan kokemuksestaan kirjallisesti. Haastateltavalla on oikeus päättää, mitä haluaa kertoa ja mitä jättää kertomatta. Haastateltavalla on myös oikeus jättäytyä pois tutkimuksesta missä vain tutkimusprosessin vaiheessa. Jos haastateltava päättää jättäytyä pois, tulee siitä ilmoittaa tutkimuksen tekijälle sähköpostitse.

Kasvokkain toteutettavat haastattelut nauhoitetaan myöhempää litterointia varten. Nauhoitukset ja niistä tehdyt litteraatiot sekä sähköpostitse vastaanotetut tarinat säilytetään tutkimusprosessin ajan salasanalla suojatuissa sähköisissä kansioissa ja ne hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Haastattelun aineistoa ei hyödynnetä muissa tutkimuksissa.

Tutkielman kirjallisessa raportissa esitetään haastatteluaineistosta suoria lainauksia. Haastateltavien henkilöllisyys suojataan tutkimuksessa, joten aineisto litteroidaan ja analysoidaan niin, että haastateltava ei ole tekstistä tunnistettavissa. Halutessaan haastateltavalla on oikeus saada materiaali luettavaksi ennen sen julkaisemista.

Tutkimuksen tekijä ja haastattelija, Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian maisteriopiskelija Nita Taivaloja sitoutuu tutkimuksessaan noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkimuksen tekijä kohtelee haastateltavia asiallisesti eikä paljasta haastateltavan henkilöllisyyttä ulkopuolisille tutkielman prosessin aikana eikä sen jälkeen.

HAASTATELTAVA

Allekirjoitus ja nimenselvennys
Aika ja paikka

TUTKIMUKSEN TEKIJÄ

Allekirjoitus ja nimenselvennys
Aika ja paikka